

**EDUCATIEVE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
KLEUTERONDERWIJS**

Bachelorproef

Aan de hand van gedragspatronen
het vrij spel zowel binnen als buiten
stimuleren

Voorwoord

Ter afsluiting van mijn studie kleuteronderwijs schreef ik mijn bachelorproef over het stimuleren van vrij spel binnen en buiten aan de hand van gedragspatronen. Alleen had ik dit proces niet kunnen realiseren en om die reden wil ik van de gelegenheid gebruik maken om een aantal mensen te bedanken voor hun ondersteuning en inzet tijdens dit avontuur.

In de eerste plaats wil ik de directie Elly Maris van mijn stageschool Paleis in Diepenbeek bedanken om het mogelijk te maken om mijn stage en bachelorproef tot een goed einde te brengen in deze school. Ook mijn stagementor Marcella Thijssen wil ik graag bedanken voor haar bijdrage en ondersteuning tijdens mijn laatste stageperiode. Ze gaf me de kans om nog meer te groeien als leerkracht en gaf me de gepaste feedback wanneer ik met vragen zat. Dit is voor mij een stagementor geweest naar mijn hart en zal in de toekomst niet snel vergeten worden.

Natuurlijk mag ik ook mijn liefste patéekes, de kleuters uit mijn stageklas, niet vergeten. Zij hebben me tijdens dit proces geaccepteerd als hun juf. Doordat ze me vertrouwden en toelieten in hun spel, kreeg ik de kans om de nodige informatie te verzamelen die ik nodig had om deze bachelorproef uit te werken. De kleuters kregen het dag na dag voor elkaar om een lach op mijn gezicht te toveren en hiervoor wil ik hen graag bedanken.

Daarnaast wil ik ook mijn promotor Ruth Joosten bedanken voor haar inzet, motivatie, ondersteuning en feedback tijdens dit proces. Mevrouw Joosten stond steeds voor me klaar wanneer ik vragen had of feedback kon gebruiken. Op momenten dat het voor mij even moeilijk was, gaf zij me net dat tikkeltje motivatie dat ik op dat moment nodig had. Haar 'toitotoi's' en haar geruststellingen hebben me gebracht waar ik nu sta, dus daarvoor ben ik haar enorm dankbaar.

Mijn medestudenten Jana Bollen en Tine Boiten verdienen ook een woordje van dank. Zij hebben me door dit avontuur geholpen door interessante bronnen of informatie te delen of door samen met mij te brainstormen over ideeën. Daarnaast waren zij ook de personen waarbij ik terecht kon met mijn zorgen en degene die luisterden naar zorgen. Zij hebben tijdens het proces gezorgd voor nieuwe inzichten en de nodige mentale ondersteuning.

Ook de externe partner Ruth Alberts zorgde voor de nieuwe inzichten en extra informatie over het onderwerp. Ik wil haar graag bedanken om de tijd te nemen om een antwoord te bieden op al mijn vragen.

Als laatste wil ik graag mijn familie en vriend bedanken voor de ondersteuning tijdens dit avontuur. Mijn mama en zus ben ik dankbaar voor het luisteren naar de verhalen en voor de morele steun na een tegenvaller. Maar ook voor alle hulp tijdens mijn knutselprojecten, voor het maken van foto's en voor de kritische feedback op activiteiten. Ook mijn vriend zorgde tijdens dit proces voor een luisterend oor en de nodige motivatie. Zonder hen had ik deze bachelorproef niet tot hetzelfde einde kunnen brengen.

Dank jullie wel allemaal om samen met mij dit avontuur aan te gaan!

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Inhoudsopgave.....	4
Inleiding.....	5
1 Oriënteren en richten.....	6
2 Plannen.....	14
3 Verzamelen en analyseren.....	16
4 Ontwerpen	51
5 Concluderen en vooruitblikken	64
Bibliografie	71
Bijlagen	73

Inleiding

In deze bachelorproef zet ik in op het stimuleren van het vrij spel van de jongste kleuters in de klas, maar ook op de speelplaats. Dit vrij spel stimuleer ik door rekening te houden met de gedragspatronen die de kleuters van nature vertonen.

Gedragspatronen: een term die voor kleuters de normaalste zaak van de wereld is, maar voor leerkrachten vaak ongekend. Gedragspatronen vormen een meerwaarde voor de breinontwikkeling van kinderen, zijn een basis voor abstract denken en bieden een basis voor verschillende vaardigheden die de kinderen op latere leeftijd nodig hebben.

Door in dit onderzoek de aandacht te schenken aan het belang en de meerwaarde van de gedragspatronen, hoop ik het begrip meer naar buiten te brengen. Leerkrachten bereiken en inspireren om ook aan de slag te gaan met de gedragspatronen is mijn goal tijdens dit onderzoek. Hoe ik dat precies ga doen, kom je te weten in deze bachelorproef.

Om dit onderwerp te onderzoeken heb ik verschillende stappen in de onderzoekscyclus doorlopen. In onderstaande tekst zal ik kort toelichten wat je in ieder hoofdstuk van de onderzoekscyclus kan terugvinden.

In het eerste hoofdstuk 'oriënteren en richten' licht ik mijn praktijkprobleem, wat de uiteindelijke aanleiding is voor dit onderzoek, nader toe. Ik omschrijf dit praktijkprobleem door gebruik te maken van de 5xW+H-methode. Aan de hand van de verzamelde informatie formuleer ik een onderzoeksdoel, een onderzoeksvraag en bijhorende deelvragen.

In het tweede hoofdstuk 'plannen' bepaal ik de stappen en het verloop van dit proces aan de hand van een planning. In deze planning plaats ik acties op een tijdlijn. Deze acties ga uitvoeren om een antwoord te vinden op de onderzoeks- en deelvragen.

In het derde hoofdstuk 'verzamelen en analyseren' ga ik op zoek naar informatie die een antwoord biedt op mijn deelvragen. Het hoofdstuk is onderverdeeld in 3 thema's: de jongste kleuter van Paleis, diepgaand vrij spel en gedragspatronen. Aan het einde van ieder thema analyseer ik de data die ik verzamelde. Deze analyses neem ik mee naar het volgende hoofdstuk.

In het vierde hoofdstuk 'ontwerpen' ga ik aan de slag met mijn onderzoekontwerp. In dit hoofdstuk beschrijf ik de verschillende stappen die ik doorloop om te komen tot het ontwerp dat ik realiseerde. Dit ontwerp bestaat uit moodboards en een informatieboekje, die als inspiratie dienen voor leerkrachten van de peuters en/of de jongste kleuters. Om te komen tot mijn ontwerp werk ik onderzoekcontexten uit en houd ik rekening met richtlijnen die van belang zijn bij het uitwerken van mijn ontwerp, genaamd ontwerpeisen.

In het laatste hoofdstuk 'concluderen en vooruitblikken' reflecteer ik kritisch op het doorlopen proces. Daarnaast beschrijf ik ook de leerwaarde van het onderzoek voor mijn groei als leerkracht en de meerwaarde ervan voor mezelf en voor andere leerkrachten.

1 Oriënteren en richten

1.1 Inleiding

In dit onderzoek zie ik het als een uitdaging om de kwaliteit van het vrij spel in de kleuterklas te bevorderen. In dit hoofdstuk probeer ik de uitdaging helder te schetsen en een richting te geven aan mijn onderzoek.

In een eerste onderdeel beschrijf ik waarom ik aan de slag ga met dit onderzoek. In het onderdeel 'aanleiding tot het onderzoek' vind je een antwoord terug op deze vraag.

In het volgende onderdeel beschrijf ik de uitdaging door gebruik te maken van de 5xW+H-methode. Hier formuleer ik een antwoord op de 'wat, wie, wanneer, waarom, waar en hoe' vragen met betrekking tot mijn onderzoek.

In een laatste onderdeel van dit hoofdstuk ga ik dieper in op het onderzoeksdoel, de onderzoeksvraag en de deelvragen, die een basis vormen voor het verdere verloop van het onderzoek.

1.2 Aanleiding voor het onderzoek

Dit academiejaar krijg ik de kans om een praktijkprobleem te onderzoeken. Ik kreeg de keuze uit verschillende onderwerpen en uit deze onderwerpen was het praktijkprobleem van mevrouw Joosten mijn favoriet. Een antwoord zoeken op de vraag: 'Hoe kan ik de jongste kleuter tot diepgaander vrij spel brengen in de kleuterklas?', leek mij ideaal om op te nemen als uitdaging voordat ik af zou studeren als kleuterleerkracht.

Vanuit eigen interesse en nieuwsgierigheid koos ik voor dit onderwerp als onderzoek. Ik vind het zelf moeilijk om te bepalen wat er nu precies voor zorgt dat kleuters tot diepgaand vrij spel komen, vanuit de opleiding zagen we al verschillende manieren om in te zetten op stimuleren van het spel van de kleuters door bijvoorbeeld de hoeken te voorzien van een rijk basismilieu. Graag wil ik nog meer te weten komen over het spel van de kleuters en manieren om het vrij spel te bevorderen of stimuleren. Op mijn stageplaatsen merkte ik ook al op dat vele leerkrachten het vaak moeilijk vinden om de kleuters tot diepgaand vrij spel te brengen in de hoeken. Een vraag zoals 'hoe richt ik deze hoek het beste in zodat kleuters hier tot diepgaand spel kunnen komen?' kwamen in meerdere stagescholen naar voren. Zelf vind ik het ook moeilijk om hier een correct antwoord op te formuleren. Ik hoop hier door dit onderzoek een correct antwoord op te vinden. Het praktijkprobleem sprak me aan omdat ik hier effectief iets over wil bijleren.

Vrij spel komt terug in iedere kleuterklas. Daarnaast heeft spel een belangrijke waarde in de ontwikkeling van jonge kinderen. Om die redenen ben ik er zeker van dat ik in de verdere toekomst nog volop gebruik kan maken van de inzichten die ik opdoe tijdens dit onderzoek. Ik hoop ook anderen te kunnen informeren en inspireren met mijn onderzoek.

1.3 Beschrijving van het praktijkprobleem

Om het praktijkprobleem op een correcte manier te kunnen beschrijven, ga ik aan de slag met de 5xW+H-methode. Ik ga aan de slag met het praktijkprobleem: hoe kan ik de jongste kleuter tot diepgaander vrij spel brengen in de kleuterklas? Bij de uitwerking van dit praktijkprobleem moet ik rekening houden met de gedragspatronen. Om een helder beeld te krijgen van dit praktijkprobleem voerde ik een verkennende probleemanalyse uit (mindmapping, literatuurverkenning, perspectiefwisseling en het beschrijven van informatie uit de praktijk). In combinatie met een informatie die ik haal uit een bronnenonderzoek formuleer ik een antwoord op de 5xW+H vragen.

Tijdens het uitwerken van de 5xW+H-methode bespreek ik de volgende vragen:

- Wat is de uitdaging?
- Wie speelt de grootste rol in het onderzoek?
- Wanneer wordt inzetten op diepgaand vrij spel een uitdaging?
- Waarom is inzetten op diepgaand vrij spel een uitdaging?
- Waar vormt inzetten op diepgaand vrij spel een uitdaging?
- Hoe is de uitdaging om in te zetten op diepgaand vrij spel ontstaan?

Wat is de uitdaging?

Spel is belangrijk voor de algemene ontwikkeling van een kind. Door te spelen wordt een kind handiger en leert het niet alleen dingen over zichzelf, maar ook over anderen en de wereld rondom zich. (Kind en Gezin, 2020) Ook Frea Janssen-Vos (2017) ziet spel als de ideale manier voor jonge kinderen om de wereld te ontdekken en te exploreren. Bij de jongste kleuters beschouwt ze bewegingsspel en manipulatiespel als de leidende spelactiviteiten om als kleuter meer te weten te komen over de wereld rondom hen. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Daarom zie ik het als een uitdaging om een manier te zoeken om het spel van de peuters en de jongste kleuters te bevorderen in de kleuterklas. Tijdens dit onderzoek wil ik me vooral focussen op het spel dat de peuters en jongste kleuters vertonen wanneer ze in de hoeken spelen: het vrij spel. Vrij spel kan gezien worden als een ongestructureerde, ongeorganiseerde en spontane activiteit, die start vanuit de intrinsieke motivatie van het kind en zich uit in plezier. (Thomassen & Doucé, 2017)

Wanneer we het spel van de peuters en jongste kleuters willen bevorderen is het zoals ik hierboven aanhaalde van belang om rekening te houden met de twee leidende spelactiviteiten: bewegingsspel en manipulatiespel. Daarnaast is het belangrijk om rekening te houden met de breinontwikkeling van deze kinderen. Vanaf de geboorte krijgen baby's bepaalde genen mee van de ouders, maar niet alles in het leven van dit kind is op voorhand vastgelegd. Wanneer het gaat over de dingen die wel op voorhand vastliggen, spreken we van een concept genaamd 'nature'. Daarnaast spreken we ook nog van het concept 'nurture' of de omgevingsfactoren. Dit zijn de dingen die we ervaren en de kansen die we krijgen in de wereld rondom ons. De persoonlijkheid, hoe een kind zich gedraagt en hoe een kind leert, hangen hiervan af. Ook de breinontwikkeling van de peuters en jongste kleuters is dus afhankelijk van die omgevingsfactoren. In de eerste 3 jaar van hun leven maken de peuters en jongste kleuters het snelst en makkelijkst verbindingen in de hersenen en omdat spel op dat moment de leidende activiteit is in het leven van de kinderen, is het van groot belang om de peuters en jongste kleuters ook echt tot spel te laten komen. Tijdens dit spel zal je als leerkracht opmerken dat bepaalde kinderen bepaalde handelingen herhalen en dit heeft een positief effect op de breinontwikkeling van kinderen. Door handelingen steeds te herhalen zal een kind sterkere verbindingen vormen in de hersenen en deze herhaalde handelingen of gedragspatronen zullen ervoor zorgen dat hun hersenen sneller informatie verwerken. (Grimmer, 2017)

Naast het rekening houden met de leidende spelactiviteiten en de breinontwikkeling, moeten we ook rekening houden met de rol die de leerkracht speelt bij het inzetten op diepgaand vrij spel. Op verschillende manieren kan je als leerkracht het vrij spel van de peuters en jongste kleuters al stimuleren: ten eerste kan je de materialen of het speelgoed dat in de klas beschikbaar is aanpassen aan de doelgroep. Wanneer het materiaal niet aangepast is aan de behoeften van het kind zal het kind ook niet uitgedaagd worden om met deze materialen te spelen, maar dit is ook zo wanneer het aanbod aan materialen te beperkt of net te groot is. (Kind en Gezin, 2020)

Ten tweede kan je als leerkracht vorm geven aan de krachtige leeromgeving van het kind. Hoe beter een omgeving is ingericht, hoe makkelijker het is om kinderen te begeleiden naar een hogere spelkwaliteit. Toch is het vaak zo dat de omgeving de kinderen niet aanspreekt, niet uitdaagt en geen beroep doet op hun ontwikkelingsmogelijkheden. Het is belangrijk dat de klas een veilige plek is, met verschillende materialen en mogelijkheden en een plek die orde en structuur biedt voor de kinderen. Ook de inrichting van de klas beïnvloedt het spel van de kinderen. Zo is het bijvoorbeeld een goed idee om rustige hoeken zoals de leeshoek en de drukkeren hoeken waar bijvoorbeeld rollenspel plaatsvindt zoals de nabootsingshoek niet naast elkaar te plaatsen, op die manier worden de kinderen in de leeshoek niet gestoord door het rollenspel in de nabootsingshoek. (Muller & Cohen de Lara, 2013) (CEGO, 2021) (Laevers et al, 2014)

Ten derde is de leerkracht of begeleider een belangrijke factor om kinderen tot diepgaand spel te brengen in de kleuterklas. Kinderen hebben volwassenen nodig om verder te komen in hun ontwikkeling, ook in de klas. Wanneer je als leerkracht toont dat je tijdens het meespelen open staat voor de kinderen dan heeft dit niet alleen een positieve invloed op jouw relatie met het kind, maar ook op het spel van het kind. (Muller & Cohen de Lara, 2013)

De kwaliteitsvolle interactie tussen het kind en de leerkracht is een cruciale factor in de leergroei van kinderen. Kinderen die een goede band hebben met hun leerkracht zijn in staat om hun omgeving uitgebreider te exploreren, nieuwe dingen te proberen, een hoger spelniveau te bereiken en meer autonomie en zelfstandigheid te ontwikkelen. (Kind en Gezin, Koning Boudewijnstichting en Vlaanderen, 2018)

Daarnaast kan je als leerkracht aan 'scaffolding' doen, dit betekent dat je didactische hulp biedt om het kind in de volgende fase van de ontwikkeling te brengen. Dit doe je als leerkracht best wanneer je merkt dat een kind wel iets wil, maar het nog niet kan. Het kan dan nog altijd zo zijn dat het kind toch nog niet klaar is voor de stap en dan moet je het ook weer even laten rusten. Niet alleen de term 'scaffolding', maar ook de term die Vygotsky in zijn werken aanhaalde 'zone van naaste ontwikkeling' is belangrijk wanneer het gaat over kinderen die volwassenen nodig hebben om verder te komen in de ontwikkeling. Een kind zit namelijk in de zone van naaste ontwikkeling wanneer hij iets wel wil, maar nog niet alleen kan, enkel met de hulp van iemand anders. Als leerkracht kan je dan proberen om het kind een soort van 'aha-erlebnis' of eureka-moment te bezorgen. Wanneer je dat uitlokt, zal het kind ineens snappen wat hij voorheen niet snapte. (Imelman, Goorhuis-Brouwer, & Meijer, 2019)

Als laatste is het zo dat betrokkenheid een goede indicator is om na te gaan of kinderen tot diepgaand spel komen. (Kind en Gezin, Koning Boudewijnstichting en Vlaanderen, 2018) Volgens Laevers (2014) kan de onderwijskwaliteit gemeten worden door te kijken naar de betrokkenheid van de kinderen. Om die reden is de Leuvense Betrokkenheidsschaal voor kleuters uitgevonden, deze is ondertussen ook internationaal erkend. (Laevers et al, 2014)

Ook Van Herpen (2005) spreekt over betrokkenheid. Volgens hem zijn welbevinden en betrokkenheid geen doel op zich zijn, maar een middel om tot maximale ontwikkeling te komen.

Volgens hem is de ontwikkeling maximaal wanneer kinderen betrokken zijn en opgaan in de activiteit. Een goed welbevinden zorgt er op zijn beurt voor om makkelijker betrokken te raken. (van Herpen, 2005)

Wie speelt de grootste rol in het onderzoek?

De peuters en jongste kleuters spelen de grootste rol in dit onderzoek. Omdat het de bedoeling is om deze doelgroep tot diepgaander spel te brengen. Tijdens dit onderzoek leggen we de focus op de peuters en jongste kleuters omdat de kinderen op die leeftijd het makkelijkst en snelst verbindingen in de hersenen leggen, het leren door spel en herhalingen heeft dus een grote invloed op de breinontwikkeling op die leeftijd. (Grimmer, 2017)

Ook de leerkrachten van de peuters en jongste kleuters spelen een belangrijke rol in het onderzoek, omdat zij er mede voor moeten zorgen dat de kinderen tot diepgaander spel komen tijdens vrij spel. Maar volgens Grimmer (2017) en Alberts (2021) zijn heel wat leerkrachten nog niet op de hoogte van de term 'gedragspatroon', terwijl een gedragspatroon toch een belangrijke term is wanneer we het hebben over de ontwikkeling van de peuters en jongste kleuters. (Alberts, Gedragspatronen, 2021) (Grimmer, 2017) Aan de hand van een online vragenlijst werd bevestigd dat leerkrachten niet op de hoogte zijn van het begrip 'gedragspatroon' en de waarde ervan voor de ontwikkeling van de kleuters. Vanuit de enquête viel ook op te merken dat het kennen van het begrip en de waarde ervan niet afhangt van het aantal jaren ervaring in de klas. Zowel bij de leerkrachten die pas in het werkveld staan als bij de leerkrachten die al langere tijd in het onderwijs staan, kregen we van het grootste deel hetzelfde antwoord: ik weet niet wat het begrip gedragspatroon betekent.

Als leerkracht is het ook belangrijk om rekening te houden met kinderen uit kwetsbare gezinnen. Deze kinderen komen vaak uit een prikkelarme gezinscontext en net daarom is een verbreding van hun leefwereld, een leeromgeving met een brede waaier aan activiteiten en impulsen, cruciaal in hun ontwikkeling. (Kind en Gezin, Koning Boudewijnstichting en Vlaanderen, 2018)

Ook de ouders spelen een rol in het spel van peuters en de jongste kleuters omdat deze kinderen ook thuis aan de slag gaan met spel. Toch is het volgens Grimmer (2017) zo dat ouders net zoals leerkrachten vaak niet op de hoogte zijn van het begrip 'gedragspatroon' en dus ook de waarde voor de ontwikkeling ervan niet kennen. (Grimmer, 2017)

Tijdens dit onderzoek leg ik de focussen op de kinderen, de jongste kleuters door ze te ondersteunen en uit te dagen om tot diepgaand spel te komen door rekening te houden met de gedragspatronen. Daarnaast focus ik ook op de leerkrachten van deze jongste kleuters door in te zetten op het bekend maken van gedragspatronen en op het inspireren van de leerkrachten. De ouders worden in dit onderzoek even buiten beschouwing gelaten en neem ik niet op in de verdere uitwerking.

Wanneer wordt inzetten op diepgaand vrij spel een uitdaging?

Wanneer je een kind tot diepgaand vrij spel wil brengen, moet je op een aantal dingen letten: een goede kwaliteit van de spelomgeving, de beschikbaarheid van speelgoed of ander (spel)materiaal en de sociale ondersteuning van het spel door leerkrachten. Ook moet je letten op omgevingsuitdagingen zoals armoede, deze kunnen een negatieve beïnvloeding hebben op de kansen om te spelen bij kinderen. (Thomassen & Doucé, 2017) Volgens Laevers (2014) is het belang van die spelomgeving, hij spreekt van een krachtige leeromgeving, essentieel om kleuters tot diepgaand spel te brengen. Voordat er sprake is van een krachtige leeromgeving moeten de hoeken ingericht zijn volgens bepaalde voorwaarden. Daarnaast moet er rekening gehouden worden met de doelgroep, de leeftijd van de kinderen. (Laevers et al, 2014)

Daarnaast is het ook belangrijk om kinderen vrij te laten spelen. Volgens Muller & Cohen de Lara (2013) en Frea Janssen-Vos (2017) zijn manipulerend spel en bewegingsspel de belangrijkste spelvormen bij jonge kleuters. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017) (Muller & Cohen de Lara, 2013) Vanuit eigen ervaring merk ik dat kinderen niet altijd voluit de ruimte krijgen om die spelvormen uit te voeren in de klas. Vanuit observatie merkte ik al op dat wild spel vaak niet toegelaten wordt in de klas, terwijl dit voor kleuters misschien de manier is om zich te ontwikkelen in het bewegingsspel. Zo merkte ik al op dat kleuters vaak niet te wild mogen zijn in de klas, terwijl het voor hen misschien een manier is om aan bewegingsspel te doen en dit verder te ontwikkelen. Het is de bedoeling om op zoveel mogelijk momenten tegemoet te komen aan de noden en behoeften van de peuters en jongste kleuters zeker wanneer we kijken naar het bieden van ontwikkelingskansen. En omdat bewegingsspel één van de leidende spelactiviteiten is bij deze jonge kinderen moet er vanuit de leerkracht ook een kans geboden worden zodat de kleuters ook in het bewegingsspel kunnen groeien. Bewegingsspel en manipulatiespel zorgen er volgens Janssen-Vos (2017) voor dat jonge kinderen de wereld rondom hen ontdekken en er iets over bijleren. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Ook haalde ik al aan dat leerkrachten een belangrijke rol spelen in de kwaliteit van het spel van de peuters en jongste kleuters. De interactiestijl van de leerkracht is van groot belang voor de betrokkenheid. Te snel tussenkomen in het spel van de kleuters of te weinig tijd laten voor de kleuters om te reageren heeft dan weer een negatief effect op het spel van de kinderen. Voor sommige leerkrachten is het moeilijk om het spel van de kleuters los te laten en te volgen, vaak willen ze te snel of te sterk sturen. Op die manier geef je de kleuters niet de kans om het spel te laten groeien op hun tempo. Te sturend aan de slag gaan, kan dus het spel eerder verstoren dan verrijken. (Aerden, 2019) Ook volgens Muller en Cohen de Lara (2013) kan je als leerkracht het spel van de kinderen verstoren in plaats van het te stimuleren of verrijken. De manier waarop je als leerkracht meespeelt, speelt een grote rol in het spel van de kinderen: wanneer je inzet op het meespelen met de kleuters, moet je ook tijd besteden aan de kleuters en het spel van de kleuters. Wanneer je als leerkracht korte momenten met het kind spendeert en dan meteen verder gaat naar het volgende kind, dan verstoort je de spelsituaties eerder dan dat je ze verrijkt. Je onderbreekt het spel van de kind en geeft hen geen kans om het spel op hun eigen tempo vorm te geven. Ook wanneer de band tussen de leerkracht en het kind niet goed is en er dus geen sprake is van een kwaliteitsvolle interactie, zal het kind moeilijker of zelf niet tot diepgaand spel komen. (Muller & Cohen de Lara, 2013)

Als laatste is het ook zo dat kinderen vaak verplicht worden om eens met iets anders of ergens anders te spelen. Dit merkte ikzelf ook op tijdens een stage-ervaring: een kind speelde steeds in de autohoek met de auto's, maar mocht van de leerkracht op een bepaald moment eens niet voor de autohoek kiezen. Op zich leek mij dit niet verkeerd van de leerkracht maar volgens Kind en Gezin heeft het geen zin om een kind op dat moment te verplichten om met iets anders te spelen. Vermoedelijk heeft dat kind op dat moment gewoon behoefte aan dat stuk speelgoed omdat dit perfect aansluit bij zijn ontwikkelingsfase en aansluit bij zijn spelontwikkeling. Wanneer een kind steeds kiest voor hetzelfde speelgoed wil dit ook niet perse zeggen dat het kind op ieder moment hetzelfde spel speelt met dat speelgoed. Zo kan een kind dat steeds met de blokken speelt verschillende handelingen uitvoeren: blokken stappelen, blokken sorteren op kleur of grootte, iets bouwen met de blokken, de blokken gebruiken als mannetjes... (Kind en Gezin, 2020) Het is ook helemaal niet slecht of erg als een kind vaak teruggrijpt naar hetzelfde speelgoed en dan toch steeds dezelfde handeling uitvoert met het speelgoed zoals bijvoorbeeld steeds een toren bouwen en die ook steeds weer om te gooien. Dit laatste is zelfs goed voor de breinontwikkeling van het kind, door herhaling stimuleert het kind zijn eigen hersenen. In dit geval voert het kind één van de typische gedragspatronen uit waarvoor het kind op dat moment interesse toont. (Grimmer, 2017)

Deze herhaalde handelingen noemen gedragspatronen en deze kunnen de kleuters niet onderdrukken vanuit een bepaalde speeldrang of speelnood.

Als leerkracht kan je deze gedragspatronen observeren in jouw klas en hier verder mee aan de slag gaan door bijvoorbeeld je materialen of activiteiten hierop af te stemmen. Dit zorgt er niet alleen voor dat jij als leerkracht een beter zicht krijgt op het denkproces van jouw leerlingen, maar ook de kinderen zelf krijgen op die manier de kans om zich verder te verdiepen in dat gedrag of het gedrag uit te breiden. Ook als leerkracht moet je deze gedragspatronen niet onderdrukken of verbieden, maar net verrijken zodat de kleuters zich er verder in kunnen verdiepen. Toch gebeurt het dat een bepaald gedragspatroon verboden wordt door leerkrachten omdat het als storend gedrag gezien wordt.

Het kan natuurlijk ook gebeuren dat een bepaald gedrag niet gepast is. Een voorbeeld hiervan is het volledig leegmaken van een zakdoekendoosje zonder iets met de zakdoeken te doen of een toren omgooien van een ander kind. Dit is natuurlijk storend voor de leerkracht en/of andere kinderen, maar het kan voor het kind een manier zijn om te experimenteren binnen een bepaald gedragspatroon. Als leerkracht kan je dan op dat moment het kind de kans geven om op een andere manier met hetzelfde gedragspatroon aan de slag te gaan. (Grimmer, 2017) (Alberts, Kleutergewijs, 2018)

Ook volgens Grimmer (2017) is het belangrijk om op de momenten waarop een peuter of jongste kleuter een bepaald gedragspatroon uitvoert, het gedrag te respecteren en het zeker niet meteen af te straffen. Het kind voert die bepaalde handeling uit omdat hij interesse heeft in dat bepaalde gedragspatroon. Door het te respecteren en eventueel te vervangen door een andere activiteit binnen hetzelfde patroon geef je het kind toch nog de kans om meer te ontdekken en stappen te zetten in zijn eigen ontwikkeling. (Alberts, Gedragspatronen, 2021) (Grimmer, 2017)

Het is dus een uitdaging om het vrij spel van de kleuters te ondersteunen door kleuters ruimte te bieden. Dit kunnen we letterlijk opvatten en dan spreken we over het inrichten van de speelruimte van de kinderen, de krachtige leeromgeving. Maar ook figuurlijk door in te zetten op het loslaten of het ruimte laten voor het spel van de kinderen in plaats van het spel van de kleuters te willen sturen. Op deze twee manieren inzetten op het bieden van ruimte tijdens het vrij spel van de kleuters zijn de uitdagingen om kleuters tot diepgaand vrij spel te laten komen.

Waarom is inzetten op diepgaand vrij spel een uitdaging?

Tot diepgaand spel komen is enorm belangrijk voor een kind, omdat spelontwikkeling automatisch gekoppeld wordt aan de rest van de ontwikkeling van een kind. Spel stimuleert de motoriek, het denkvermogen, de sociale vaardigheden en ook spelenderwijs krijgen nieuwe woorden een betekenis. Ook krijgen kinderen de kans om aan de hand van spel zowel kleine als grote gebeurtenissen in hun leven te verwerken. (Salwegter, 2020)

Daarnaast is het spel er ook op gericht om bij het kind een aantal vaardigheden te ontwikkelen, die belangrijk zijn voor de verdere loopbaan in het basisonderwijs van het kind. (Wouda, 2017)

Spel is dus een belangrijk onderdeel van het leven en de ontwikkeling van de peuter en jongste kleuter, volgens Frea Janssen-Vos (2017) is spel zelfs de motor of de drager van de ontwikkeling. Door te participeren in spel kunnen kinderen deelnemen aan activiteiten in hun omgeving en hun cultuur. Spel is pedagogisch waardevol, omdat er tijdens spel volwaardige leerprocessen voltrekken. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Niet alleen voor de ontwikkeling van kinderen is spel belangrijk, maar ook voor hun welbevinden en betrokkenheid: wanneer een kind niet tot spel komt of moeilijk tot spel komt, kan het zich gaan vervelen. Ook wanneer een kind niet genoeg uitgedaagd wordt, kan het kind zich gaan vervelen en eventueel gaan onderpresteren. (Laevers et al, 2014)

Waar vormt het inzetten op diepgaand vrij spel een uitdaging?

Met dit onderzoek ga ik aan de slag in het onderwijs, meer specifiek in het kleuteronderwijs. Ik zal me dus focussen op de kleuterklas van de peuters en de jongste kleuters. Dit betekent niet dat diepgaand spel enkel in deze klassen belangrijk is. Volgens Kind en Gezin (2020) komt spel ook al voor bij baby's en kinderen die nog niet naar school gaan. En volgens Wouda (2017) is spel ook een cruciale factor voor de verdere loopbaan van het kind. (Kind en Gezin, 2020) (Wouda, 2017)

In de klassen van de peuters en jongste kleuters is het zo dat leerkrachten bepaalde gedragspatronen van de peuters en jongste kleuters niet stimuleren omdat ze er niet bewust van zijn dat deze een betekenis hebben voor de kinderen. Het is ook zo dat bepaalde gedragspatronen storend kunnen zijn voor bijvoorbeeld andere kinderen, ook hierdoor zullen de leerkrachten deze niet snel stimuleren en verrijken voor de kinderen. Terwijl die stimulatie of verrijking er toch voor kan zorgen dat het vrij spel van de kleuters bevorderd wordt. Niet alleen in de klassen van de peuters en jongste kleuters wordt dit door leerkrachten ervaren, ook ouders thuis weten vaak niet wat gedragspatronen zijn en zijn dus ook niet op de hoogte van de manier waarop ze deze het beste stimuleren of verrijken. (Alberts, Kleutergewijs, 2018)

Omdat ik dit jaar stage loop in de school Paleis in Diepenbeek en in deze school ook de kans krijg om mijn bachelorproef uit te werken, zal ik veel informatie en bevindingen over mijn onderwerp verzamelen uit mijn stageklas van de peuters en jongste kleuters.

Hoe is de uitdaging om in te zetten op diepgaand spel ontstaan?

Het gebeurt dat leerkrachten sturend bezig zijn in de klas, ze geven opdrachten aan de kleuters die zij moeten uitvoeren tijdens vrij spel zoals bijvoorbeeld in de bouwhoek zeggen: 'Bouw nu eens een stal voor alle paarden met de blokken.' terwijl het kind eigenlijk graag een hele hoge toren wou maken. Op die manier maakt de leerkracht weinig tijd vrij om kwalitatieve relaties met de kleuters aan te gaan. Als leerkracht is het soms moeilijk om af en toe het doelgerichte los te laten en tijd te maken om in te spelen op de relationele behoeften van het kind. (Kind en Gezin, Koning Boudewijnstichting en Vlaanderen, 2018)

Vooraleer een kind zich overgeeft aan spel moet het kind zich veilig voelen en een periode van verkenning doorlopen hebben. (Thomassen & Doucé, 2017)

Ook merkte ik in stagescholen al op dat sommige leerkrachten het moeilijk vinden om kinderen risicovol te laten spelen, toch is dit belangrijk voor een jong kind. Door risicovol te spelen, overwinnen kinderen hun angsten en kunnen ze hun grenzen verleggen. (Thomassen & Doucé, 2017)

Vanuit eigen ervaring en gesprekken met leerkrachten valt het ook op te merken dat jonge kleuters niet altijd de vrijheid krijgen om te spelen. Kinderen die met de losse stenen op de speelplaats spelen krijgen een opmerking, kinderen die door de klas lopen krijgen de vraag om rustig te wandelen, materialen uit de poppenhoek blijven in de poppenhoek.. ook deze 'opmerkingen' verstoren het spel van de kinderen en kunnen ervoor zorgen dat kinderen moeilijker tot diepgaand spel kunnen komen.

Ook het mogen en kunnen ontdekken van gedragspatronen is belangrijk voor de peuter en jongste kleuter. Toch krijgen de peuter en jongste kleuters vaak niet de mogelijkheden om zich verder te verdiepen in die gedragspatronen, gewoonweg omdat de leerkracht in kwestie niet op de hoogte is van het bestaan van gedragspatronen, niet genoeg kennis heeft over het onderwerp of niet weet hoe ze hier verder mee aan de slag kan. Voor deze jonge kleuters is het belangrijk dat leerkrachten die gedragspatronen aanvaarden en verrijken. Het is namelijk zo dat deze herhaalde handelingen ervoor zorgen dat kleuters verbindingen en patronen vormen in hun hersenen waardoor ze verder kunnen ontwikkelen en groeien. De gedragspatronen zorgen ervoor dat kleuters de wereld rondom hen exploreren en beter begrijpen. (Alberts, Gedragspatronen, 2021) (Grimmer, 2017)

1.4 Het onderzoeksdoel formuleren

Graag wil ik doormiddel van mijn praktijkonderzoek inzetten op het vrij spel in de kleuterklas. Hierbij wil ik rekening houden met de gedragspatronen. Daarnaast wil ik ook het spel op de speelplaats bij het onderzoek betrekken. Dit omdat mijn stageschool tijdens het schooljaar een groene speelplaats aanlegt.

Na overleg met mijn promotor, formuleerde ik een onderzoeksdoel:

Met dit onderzoek wil ik een middel ontwerpen dat in kaart brengt op welke manier je gedragspatronen kan gebruiken om het spel van de jongste kleuters zowel binnen als buiten te stimuleren.

Leerkrachten van de jongste kleuters kunnen dit middel gebruiken als een bron van inspiratie. Met dit middel wil ik de leerkrachten inspireren om zelf aan de slag te gaan met of aandacht te hebben voor de gedragspatronen in het spel van de kleuters.

1.5 Het formuleren van een onderzoeksvraag met deelvragen

Om tot een goede onderzoeksvraag te komen die concreet en gericht is, gebruikte ik de techniek vragende woorden en om de reikwijdte van mijn onderzoeksvraag te bepalen paste ik de techniek inzoomen en uitzoomen toe (van der Donk & van Lanen, 2012). Door deze oefeningen toe te passen en te overleggen met mijn promotor, heb ik mijn onderzoeksvraag kunnen formuleren:

Hoe kan de leerkracht van de jongste kleuters het vrij spel zowel binnen als buiten stimuleren aan de hand van gedragspatronen?

Na het kiezen van de onderzoeksvraag, heb ik deze in samenspraak met mijn promotor, opgesplitst in verschillende deelvragen (van der Donk & van Lanen, 2012). De antwoorden op de deelvragen, helpen me bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Om tot deze deelvragen te komen, heb ik rekening gehouden met de verschillende aspecten die betrekking hebben tot mijn onderzoek.

Hier formuleer ik de verschillende deelvragen:

- Wie is het jongste kind in het algemeen?
- Wat heeft het jongste kind nodig om te ontwikkelen?
- Wie zijn de kleuters in mijn stageklas?
- Wat typeert het spel bij de jongste kleuters en waarom is spel belangrijk voor hen?
- Op welke manier kan het vrij spel van de jongste kleuters gestimuleerd worden?
- Wat is een gedragspatroon en welke bestaan er?
- Waarom is het interessant om aan de slag te gaan met gedragspatronen in de kleuterklas?
- Hoe ga je aan de slag met gedragspatronen in de praktijk?

2 Plannen

2.1 Inleiding

In deze fase van het onderzoek stel ik een onderzoekplanning op. In deze planning staat per deelvraag vermeld welke geplande onderzoeksactiviteiten ik ga uitvoeren om een antwoord te kunnen formuleren op de deelvraag in kwestie. De onderzoeksactiviteiten die in mijn onderzoek aan bod zullen komen zijn: bestuderen van tekstbronnen, bevragen en observeren.

Daarnaast geef ik per onderzoeksactiviteit ook weer wanneer ik de activiteit zal uitvoeren door te werken met een tijdsplanning per maand. In deze tijdsplanning geef ik de verschillende onderzoeksactiviteiten weer in een andere kleur. De donkere kleur verwijst naar de periode waarin het grootste deel van de onderzoeksactiviteit wordt uitgevoerd terwijl de lichtere kleur eerder verwijst naar het afwerken of het bijwerken van de onderzoeksactiviteit door bijvoorbeeld ontvangen feedback of nieuwe inzichten.

2.2 Planning

ONDERZOEKSVRAAG: Hoe kan de leerkracht van de jongste kleuters het vrij spel zowel binnen als buiten stimuleren aan de hand van gedragspatronen?						
Deelvraag van onderzoek	Geplande onderzoeksactiviteit	Febr.	Maart	April	Mei	Juni
Deelvraag 1: Wie is het jongste kind in het algemeen?	Tekstbronnen bestuderen					
Deelvraag 2: Wat heeft het jongste kind nodig om te ontwikkelen?	Tekstbronnen bestuderen					
	Bevragen					
Deelvraag 3: Wie zijn de jongste kleuters in mijn stageklas?	Tekstbronnen bestuderen					
	Bevragen					
	Observeren					
Deelvraag 4: Wat typeert het spel bij de jongste kleuters en waarom is het van belang voor hen?	Tekstbronnen bestuderen					
Deelvraag 5: Op welke manier kan het vrij spel van de jongste kleuters gestimuleerd worden?	Tekstbronnen bestuderen					
	Bevragen					

Deelvraag 6: Wat is een gedragspatroon en welke bestaan er?	Tekstbronnen bestuderen					
	Observeren					
Deelvraag 7: Waarom is het interessant om met gedragspatronen aan de slag te gaan in de kleuterklas?	Tekstbronnen bestuderen					
	Bevragen					
Deelvraag 8: Hoe ga je aan de slag met gedragspatronen in de praktijk?	Tekstbronnen bestuderen					
	Bevragen					

3 Verzamelen en analyseren

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk ga ik op zoek naar informatie die een antwoord biedt op mijn deelvragen, die ik opstelde in het hoofdstuk 'oriënteren en richten'. De informatie in dit hoofdstuk verzamel ik door de onderzoeksactiviteiten uit het hoofdstuk 'plannen' uit te voeren per deelvraag.

Ik heb de verschillende deelvragen onderverdeeld in drie thema's: gedragspatronen, de jongste kleuter van Paleis en diepgaand vrij spel.

In het eerste thema 'gedragspatronen' kom je meer te weten over het begrip 'gedragspatroon' en de verschillende soorten die er bestaan. Daarnaast ga ik ook dieper in op de waarde van gedragspatronen voor de ontwikkeling van de kinderen en als laatste schenk ik aandacht aan de gedragspatronen in de praktijk: het observeren, het herkennen en het stimuleren van gedragspatronen.

In het tweede thema 'de jongste kleuter van Paleis' zoek ik een antwoord op de vragen: 'Wie is het jongste kind?', 'Wat heeft het jongste kind nodig om te ontwikkelen?' en 'Wie zijn de kleuters uit mijn stageklas?'.

In het derde hoofdstuk 'diepgaand vrij spel' besteed ik aandacht aan de definitie van spel, de waarde van spel en beschrijf ik wat er typerend is voor het spel van de peuters en jongste kleuters. Ook de voorwaarden om tot spel te komen, beschrijf ik in dit thema. Daarnaast ga ik dieper in op ervaringsgericht werken als manier om het spel van de jongste kleuters te stimuleren.

3.2 Thema 1: gedragspatronen

3.2.1 Inleiding

In dit onderdeel ga ik dieper in op het begrip 'gedragspatroon'.

Dit onderdeel is verdeeld in drie delen: het concept gedragspatroon, de waarde van gedragspatronen en gedragspatronen in de praktijk.

In het eerste deel 'het concept gedragspatroon' schets ik kort wat het begrip precies inhoudt volgens verschillende bronnen. Daarna ga ik ook dieper in op de verschillende gedragspatronen die voorkomen.

In het tweede deel 'de waarde van gedragspatronen' ga ik in op het belang, de waarde van deze gedragspatronen voor de ontwikkeling van kinderen. Waarom het precies interessant is om wat meer te weten over gedragspatronen, komt in dit onderdeel aan bod.

In het derde deel 'gedragspatronen in de praktijk' vermeld ik de zaken die je moet weten om ook in jouw klas aan de slag te gaan met gedragspatronen. In dit onderdeel krijg je een antwoord op de vragen: "Hoe herken ik gedragspatronen?", "Hoe observeer ik gedragspatronen?" en "Hoe kan ik gedragspatronen stimuleren?".

Aan het einde van dit onderdeel hoop ik een duidelijk beeld te hebben geschetst over wat het begrip 'gedragspatroon' precies is, waarom het een belangrijk begrip is en hoe je ermee aan de slag kan.

3.2.2 Wat is een gedragspatroon en welke bestaan er?

In dit eerste deel definieer ik het begrip 'gedragspatroon' vanuit verschillende bronnen. Tijdens mijn onderzoek gebruikte ik het boek 'Observing and Developing Schematic Behaviour in Young Children' van Tamsin Grimmer als een inspiratiebron. Om die reden verwijs ik in mijn onderzoek meerdere malen naar deze bron. In dit deel vertrek ik vanuit haar definitie over gedragspatronen. Daarnaast schenk ik aandacht aan de gedachte van Piaget, een gekende wetenschapper die het begrip opnam in zijn studies.

Verder zoom ik nog graag in op de verschillende gedragspatronen die we tegen kunnen komen rondom ons en in de kleuterklas. Grimmer beschrijft 12 gedragspatronen in haar boek, deze komen allemaal aan bod.

Definitie van gedragspatronen

"Wat zijn gedragspatronen?", een antwoord op deze vraag vinden we in het boek 'Observing and Developing Schematic Behaviour in Young Children' van Tamsin Grimmer.

"Schemas are simply patterns of repeated behaviour and thinking which help the child to understand the world through exploration and investigation." (Grimmer, 2017)

Ruth Alberts maakt de vertaalslag naar het Nederlands en beschrijft de term in haar blog op kleutergewijs: "Gedragspatronen zijn herhaald gedrag of herhaalde denkwijzen die zich bij kinderen voordoen. Gedragspatronen helpen kinderen om de wereld beter te begrijpen via exploratie en onderzoek." (Alberts & Verbruggen, Aan de slag met gedragspatronen bij jonge kinderen, 2018)

Het begrip gedragspatronen komt op verschillende wijzen aan bod in bronnen, zo wordt er met de term 'schema's, schematisch spel, herhaalde denkwijzen of herhaald gedrag' hetzelfde bedoeld. Wanneer we kijken naar de Engelstalige termen, komen er woorden zoals 'Schematic Behaviour, Schemas en repeated behaviour' voor in bronnen.

Gedragspatronen en Piaget

Gedragspatronen worden al lange tijd bestudeerd door verschillende wetenschappers. Piaget is één van de wetenschappers die het begrip 'gedragspatroon' in zijn studies vernoemde. (Grimmer, 2017)

Volgens Piaget bouwen kinderen actief kennis op door de wereld te manipuleren en te verkennen. In zijn studies heeft hij het over 'schema's' en beschrijft hij deze als: "iets dat gemeenschappelijk is aan een bepaalde handeling en herhaald kan worden". Kennis bestaat volgens Piaget uit deze schema's en schema's veranderen met de leeftijd. In zijn theorie zijn er twee processen die een rol spelen bij het veranderen van deze schema's: adaptatie en organisatie. (1) Adaptatie is het opnemen van wat waargenomen wordt in een bepaald schema. (2) Organisatie is een intern proces: het aanpassen van het schema op basis van wat de kinderen waargenomen hebben. Op die manier ontwikkelen de kinderen steeds complexere cognitieve schema's. (Berk, 2018)

De verschillende gedragspatronen

Voordat je kan inzetten op gedragspatronen moet je weten welke gedragspatronen er precies bestaan en wat deze gedragspatronen inhouden. Hieronder geef ik een opsomming van de verschillende gedragspatronen met een korte uitleg.

Volgens Grimmer zijn er twaalf gedragspatronen, waarvan sommigen vaker voorkomen dan anderen. Deze gedragspatronen komen hieronder aan bod. Gedragspatronen komen vaak ook samen voor. Hier ga ik in het onderdeel 'gedragspatronen in de praktijk' dieper op in.

- Verbinden

Uitleg: sommige kinderen zijn geïnteresseerd in het verbinden van voorwerpen en materialen. Dit gedragspatroon kan je als leerkracht observeren wanneer kinderen zich focussen op het verbinden van verschillende stukjes. Dit doen ze door de verschillende stukjes op de één of andere manier vast te maken aan elkaar of door de stukjes langs elkaar te zetten, ook op die manier raken ze elkaar fysiek aan.

Voorbeeld: een kleuter bouwt een kooi voor de dieren, hierbij let hij erop dat de blokjes, waarmee hij zijn kooi bouwt, mooi aansluiten OF een kleuter probeert een lepeltje aan een tak te binden door gebruik te maken van het touw dat hij op de speelplaats gevonden had.

- Bevatten

Uitleg: kinderen vinden het fijn om zichzelf of andere voorwerpen ergens in te steken. Natuurlijk moet je ook weer dingen leegmaken voordat je ze opnieuw kan vullen. Ook het leegmaken hoort dus bij dit gedragspatroon.

Voorbeeld: een kleuter vult zijn jaszakken met stenen die hij op de speelplaats vindt OF een kleuter vult tijdens het spel in de manipulatiehoek een potje met maïs, hij giet het weer leeg en vult het opnieuw.

- Begrenzen

Uitleg: kinderen omringen zichzelf, een deel van hun lichaam, voorwerpen of een bepaalde plaats met grenzen. Ze zorgen eigenlijk voor een insluiting of begrenzing en die kan elke grootte en vorm aannemen. Het materiaal dat kinderen hiervoor gebruiken kan variëren.

Voorbeeld: een kleuter tekent met krijt de omtrek van zijn voet na, daarna vraagt hij ook of hij de juf eens mag tekenen en hij tekent met krijt de omtrek van de juf na OF een kleuter bouwt met de blokken een omheining rond één van de dieren.

- Bedekken

Uitleg: kinderen tonen gedragingen waarbij ze herhaaldelijk zichzelf of andere dingen verstoppen, bedekken of inpakken. Maar ook bijvoorbeeld zichzelf inpakken of omhullen in verschillende lagen kledij kan een interesse zijn in dit gedragspatroon.

Voorbeeld: een kleuter verstoppt verschillende steentjes onder een dekseltje, hij toont aan de juf wat hij verstoppt door het dekseltje even omhoog te doen, erna legt hij het dekseltje weer op de steentjes OF een kleuter bedekt de lijnen door er magneetfiches over te leggen.

- Grenzen overschrijden

Uitleg: we gaan vaak door grenzen zonder dat we het doorhebben. Bijvoorbeeld door een deur, door een raam of in en uit een bepaalde kamer. Sommige kinderen tonen hier een grote interesse in. Ze willen graag ontdekken en exploreren wat er gebeurt wanneer zijzelf of andere dingen door of over een grens gaan en er aan de andere kant weer uitkomen.

Voorbeeld: een kleuter legt een touw op de grond, loopt aan en springt erover, dit doet hij een aantal keer na elkaar OF een kleuter kruipt door de tunnel op de speelplaats, hij komt eens piepen en gaat weer naar de andere kant.

- Oriënteren

Uitleg: kinderen die graag dingen vanuit een andere hoek bekijken, bijvoorbeeld: op je rug gaan liggen, door je benen kijken, ondersteboven gaan hangen... kunnen geïnteresseerd zijn in het gedragspatroon oriënteren. Deze kinderen ontdekken hun wereld op deze manier en geven er zin aan. Ze proberen op hun eigen manier een antwoord te zoeken op vragen zoals: 'Ziet mijn bed er hetzelfde uit wanneer ik door mijn benen kijk?'.

Voorbeeld: een kleuter maakt een verrekijker door twee wc-rolletjes voor zijn ogen te houden, daarna gaat hij op ontdekking in de klas en bekijkt hij verschillende voorwerpen met zijn verrekijker OF een kleuter gaat op een verhoog staan om stenen in een potje te gooien.

- Plaatsen

Uitleg: kinderen die geïnteresseerd zijn in waar voorwerpen of zichzelf geplaatst worden en het interessant vinden om voorwerpen bijvoorbeeld allemaal in een lijn te zetten of per kleur of grootte te plaatsen, hebben een interesse in het gedragspatroon 'plaatsen'. Ze plaatsen objecten, voorwerpen of zichzelf op een specifieke plaats. Dit gedragspatroon kan je heel breed bekijken en kan je bijvoorbeeld ook observeren wanneer kinderen niet willen dat verschillende soorten eten zoals groenten, vlees en aardappelen elkaar raken, deze moeten dan apart in het bord liggen.

Voorbeeld: een kleuter wil in de kring steeds op hetzelfde stoeltje zitten, wanneer iemand anders er gaat zitten, kan hij heel boos reageren OF een kleuter haalt alle auto's uit de autodoos en plaats ze allemaal naast elkaar, de kleine auto's bij elkaar en de grote auto's bij elkaar.

- Draaien

Uitleg: kinderen met een interesse in dit gedragspatroon zijn geïnteresseerd in circulaire bewegingen zoals het ronddraaien of draaien van objecten of van zichzelf. Circulaire bewegingen en cirkels komen we vaak tegen in onze omgeving. Denk bijvoorbeeld maar aan een stuur van de auto of een wiel van een fiets. Kinderen die veel interesse hebben in het gedragspatroon 'draaien' zullen meer aandacht schenken aan deze circulaire bewegingen en cirkels dan anderen.

Voorbeeld: een kleuter gebruikt een stokje om zijn modder door elkaar te mengen OF een kleuter kijkt gefascineerd naar de wielen van verschillende auto's.

- Bewegingsbaan volgen

Uitleg: hier hebben we het over de beweging van een object of voorwerp in de ruimte of de beweging van een persoon zelf. Voorwerpen en personen leggen een bepaalde bewegingsbaan af wanneer ze in beweging zijn. Sommige kinderen hebben een grote interesse in dit gedragspatroon, zowel in de manier waarop voorwerpen en mensen bewegen, maar ook in het feit dat zij deze bewegingen kunnen beïnvloeden.

Voorbeeld: een kleuter speelt met het water, hij onderbreekt de waterstraal met zijn handen OF een kleuter speelt in de manipulatiebak met maïs en een trechter, hij laat de maïs in de trechter vallen en probeert in het potje eronder te mikken.

- Transformeren

Uitleg: sommige kinderen vinden het interessant om veranderingen te ontdekken, exploreren en zien. Natuurlijk is het zo dat vele kinderen het fijn vinden om vuil te worden en te ontdekken hoe ze verschillende materialen of substanties kunnen mengen met elkaar. Maar een interesse in het gedragspatroon 'transformeren' uit zich wanneer de kinderen het interessant vinden dat zij deze transformaties kunnen beïnvloeden en dat zij zelf dingen kunnen veranderen. Ze gaan dan echt onderzoeken, experimenteren en kijken naar het oorzaak-gevolg effect.

Voorbeeld: een kleuter speelt met het magnetisch zand, hij duwt de zand helemaal plat en probeert er daarna weer een bolletje van te maken OF een kleuter ontdekt dat hij met de plantenspuit een steen van kleur kan laten veranderen door hem nat te maken, hij doet verder tot de hele steen nat is.

- Transporteren

Uitleg: bij een interesse in dit gedragspatroon kan je observeren dat kinderen voorwerpen, zichzelf of andere van de ene plek naar de andere verplaatsen. Ze rijden bijvoorbeeld rond met een buggy, vullen hun zakken en leggen die op een andere plek of hebben een fascinatie voor transportmiddelen.

Voorbeeld: een kleuter vult een emmertje met stenen, daarna brengt hij de stenen naar een andere plek op de speelplaats en hier maakt hij zijn emmertje weer leeg OF een kleuter rijdt met de buggy door heel de klas.

- Kernen en lijnen volgen

Uitleg: dit gedragspatroon is de combinatie van twee andere gedragspatronen. De rechte lijnen van het gedragspatroon 'verplaatsen' en de circulaire bewegingen van het gedragspatroon 'draaien' worden gecombineerd. Dit gedragspatroon kan je observeren wanneer kinderen interesse tonen in het creëren van een kern of centrum met daarrond allemaal rechte lijnen zoals bijvoorbeeld een spin of een zon.

Voorbeeld: een kleuter versiert een paasei door rechte lijnen te trekken aan de buitenkant van het ei OF een kleuter tekent zonnetjes over de hele speelplaats.

(Grimmer, 2017) (Alberts & Verbruggen, Aan de slag met gedragspatronen bij jonge kinderen, 2018)

3.2.3 Waarom is het interessant om met gedragspatronen aan de slag te gaan in de kleuterklas?

“Gedragspatronen zijn herhaald gedrag of herhaalde denkwijzen die zich bij kinderen voordoen. Gedragspatronen helpen kinderen om de wereld beter te begrijpen via exploratie en onderzoek.” (Alberts, Kleutergewijs, 2018)

Het stimuleren van of ruimte laten voor gedragspatronen biedt een meerwaarde voor de ontwikkeling. Ik beschrijf het belang van gedragspatronen volgens Grimmer en Piaget om dit duidelijk te maken.

Belang volgens Grimmer

Al van voor de geboorte begint een kind verbindingen te maken tussen verschillende neuronen (hersencellen). Zintuiglijke ervaringen activeren elektrische signalen en deze signalen zorgen er voor dat de hersenen verbindingen maken en groeien. Een andere naam voor zo'n verbinding is een synaps.

Elke hersencel of neuron heeft een axon en dendrieten, deze twee delen van de neuron zijn verantwoordelijk voor communicatie. Deze axon stuurt elektrische signalen naar andere neuronen. Deze elektrische signalen kan je vergelijken met berichten. Dendrieten zijn de ontvangers van die berichten, zij ontvangen de elektrische signalen van een ander neuron. Op deze manier kan communicatie tussen verschillende neuronen plaatsvinden.

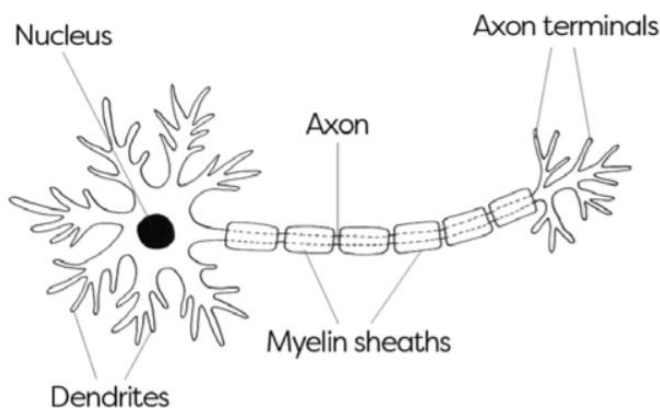
Herhaalde handelingen veroorzaken de twee volgende zaken in de hersenen:

Ten eerste zorgen herhaalde ervaringen of handelingen ervoor dat er een soort van verbinding ontstaat tussen verschillende neuronen. Fysiek zullen deze neuronen elkaar nooit aanraken doordat er een synaptische kloof is tussen beide, maar de verbindingen of synapsen in de hersenen zullen wel sterker worden doordat de elektrische signalen herhaald worden.

In de loop van de tijd verwijderen de hersenen bepaalde verbindingen, dit zijn verbindingen die niet sterk zijn of bijvoorbeeld niet meer vaak gebruikt worden. De verbindingen die overblijven, de sterke verbindingen, blijven wel.

Ten tweede zorgen deze herhalende handelingen ervoor dat er myeline vormt rond de axon. Deze myeline zorgt ervoor dat informatie sneller en efficiënter verzonden kan worden. Hoe vaker een bepaalde handeling herhaald wordt, hoe meer myeline er zal vormen. Myeline wordt het makkelijkst geproduceerd op jonge leeftijd.

Op de foto hieronder zien jullie de verschillende onderdelen van een neuron terug.

Ik geef ook nog een voorbeeld om het proces te illustreren:

Wanneer je met de auto voor de zoveelste keer naar je werk rijdt, gaat dit bijna automatisch. Maar wanneer je naar een plek moet rijden waar je nog nooit geweest bent, gaat dit helemaal niet automatisch. Je brein kan in het eerste geval al snel en efficiënt reageren doordat de verbindingen al sterk zijn. Wanneer je naar een nieuwe plek rijdt, moet je nog heel goed opletten en aandachtig zijn omdat je hersenen deze weg niet of nog niet goed herkennen.

Dus om het even kort samen te vatten: in de hersenen zitten verschillende neuronen. Bij iedere zintuiglijke ervaring communiceren deze neuronen met elkaar, er ontstaat een soort verbinding tussen de verschillende neuronen. Hoe vaker een handeling herhaald wordt, hoe sterker die verbinding wordt en hoe meer myeline er zich zal vormen, die er dan weer voor zorgt dat er sneller en efficiënter gecommuniceerd wordt.

Wanneer een kind dus duidelijk interesse toont in één van de gedragspatronen en bepaalde handelingen vaak herhaald, leert het kind veel bij. Door deze herhaalde handelingen of gedragspatronen traint het kind eigenlijk zijn eigen hersenen en werkt het dus aan zijn eigen ontwikkeling. (Grimmer, 2017)

Belang volgens Piaget

Volgens Piaget bouwen kinderen actief kennis op door de wereld te manipuleren en te verkennen. In zijn studies heeft hij het over 'schema's' en beschrijft hij deze als: "iets dat gemeenschappelijk is aan een bepaalde handeling en herhaald kan worden". Kennis bestaat volgens Piaget uit deze schema's en schema's veranderen met de leeftijd. In zijn theorie zijn er twee processen die een rol spelen bij het veranderen van deze schema's: adaptatie en organisatie. (1) Adaptatie is het opnemen van wat waargenomen wordt in een bepaald schema. (2) Organisatie is een intern proces: het aanpassen van het schema op basis van wat de kinderen waargenomen hebben. Op die manier ontwikkelen de kinderen steeds complexere cognitieve schema's. (Grimmer, 2017) (Berk, 2018)

Op die manier zorgen de gedragspatronen ervoor dat kleuters logischere verbanden gaan inzien. Wanneer ze verschillende keren een bepaalde handeling herhalen, ontdekken ze wat er gebeurt en kunnen ze linken leggen tussen bepaalde schema's in de hersenen. Op die manier bereiden kleuters, die zich in het pre-operationeel stadium bevinden, zich voor op het concreet operationeel stadium. Uiteindelijk zullen ze ook de stap zetten naar het formeel operationeel stadium, waar het abstract denken centraal staat. In het thema over de jongste kleuter ga ik hier dieper op in. (Berk, 2018)

3.2.4 Hoe ga je aan de slag met gedragspatronen in de praktijk?

Hoe herken je ze?

De term 'gedragspatroon' voor vele mensen een onbekend begrip, ook voor vele leerkrachten en anderen die werken met jonge kinderen. (Grimmer, 2017) (Alberts, Gedragspatronen, 2021) Nochtans is het wel zo dat gedragspatronen wel opvallen en opgemerkt worden door leerkrachten en anderen. Dit viel op bij de antwoorden van de online vragenlijst. De meeste leerkrachten wisten niet wat het begrip 'gedragspatroon' betekende, maar herkenden na een opsomming wel verschillende voorbeelden van handelingen die een interesse in een bepaald gedragspatroon toonden.

Dus hoewel de term 'gedragspatroon' misschien niet bekend in de oren klinkt, ben ik er zeker van dat de kinderen in jouw klas hier wel mee bezig zijn en heb jij hier misschien onbewust ook al op ingezet of ingespeeld.

Stel je deze momenten even voor: een kleuter in jouw klas speelt in de autohoek en hij vindt het fijn om alle auto's op een rij achter elkaar te zetten. Ondertussen speelt een ander kind in de nabootsinghoek en heeft ze net ontdekt dat ze zichzelf kan verstoppen door een deken over haar hoofd te leggen, dit doet ze een aantal keer na elkaar. Achteraf zie je op de speelplaats ook een kind uit jouw klas die verschillende stenen in zijn jaszak steekt. Deze gedragingen zijn heel normaal voor deze leeftijd, maar wist je ook dat dit typische handelingen zijn die deel uit maken van gedragspatronen?

Nu geef ik even een ander voorbeeld: een kind uit jouw klas haalt steeds alle zakdoeken uit het zakdoekendoosje, hoewel je al vaak hebt gezegd dat dit niet mag. In dit geval is het helemaal niet fijn voor de leerkracht en denk je misschien 'dit kan echt niet, maar het kan heel goed zo zijn dat het kind gewoon geïnteresseerd is in het gedragspatroon 'bevatten'. Wanneer je als leerkracht weet hebt van het bestaan van gedragspatronen en de waarde ervan, zal je ook het gedrag van jouw jonge kleuter beter begrijpen en beter kunnen plaatsen. Op die manier kan je hier beter op inspelen en inzetten, maar kan je er ook voor kiezen om bewust ruimte te laten voor het gedrag en je kind volop te laten experimenteren en ontdekken. (Grimmer, 2017)

Wanneer je aan de slag gaat met de gedragspatronen in de klas, zal je al snel opmerken dat gedragspatronen vaak samenhangen met elkaar. Ik geef even kort een voorbeeld: de kleuter maakte een kunstwerk met de loose parts. Ze maakte een spoor van knopen. En de deksels moesten in het midden komen: ze gaf hen een specifieke plaats. Onder de deksels verstopte ze ook nog knopen en steentjes. Ze toonde aan de juf wat ze verstopt had en verstopte het daarna opnieuw.

Aan deze handeling kan je verschillende gedragspatronen koppelen:

- Verbinden: de kleuter maakt een spoor van knopen, ze legt de knopen tegen elkaar zonder ruimte tussen (fysiek raken)
- Plaatsen: de kleuter kiest een specifieke plek uit voor de deksels, deze deksels moeten namelijk in het midden komen
- Bedekken: de kleuter verstopt steentjes onder de deksels

Ook op verschillende andere momenten zal je merken dat gedragspatronen samen voorkomen.

Hoe kan je ze observeren?

Ik omschrijf eerst kort wat observeren in het algemeen inhoudt. Daarna ga ik specifiek wat dieper in op het observeren van gedragspatronen.

Je kunt observeren omschrijven als: het doelgericht en systematisch waarnemen van gedragingen en uitingen van één of meerdere personen of van een gebeurtenis, waarbij het de bedoeling is om wat je ziet samen te vatten.

Tijdens het observeren moet je rekening houden met de twee volgende voorwaarden:

1. Observeren moet gericht en bewust gebeuren.
2. Observeren moet zo objectief mogelijk gebeuren. Dit betekent dat je dus alleen maar moet beschrijven wat je ziet en hieraan mag je geen eigen interpretaties toevoegen.

Daarnaast zijn er nog eens vier manieren om naar jouw kleuters te kijken.

1. Oplettend rondkijken: deze observaties leveren informatie waar je meteen mee aan de slag kan. Je ziet een bepaald gedrag of een bepaalde handeling in de klas en speelt hier meteen op in.
2. Doelgericht interactief observeren: als observator heb je een bepaald doel of een verwachting die je gaat afoetsen via observatie. Op dat moment weet de observator precies waar hij naar gaat kijken, dit doet hij gericht en systematisch.
3. Observeren vanuit een kleutervolgsysteem: in dit geval wil je de ontwikkeling van je kind in kaart brengen. Je wil de ontwikkeling van je kind opvolgen en gaat om die reden observeren.
4. Zorgobservatie: dit kan plaatsvinden wanneer je twijfelt over de ontwikkeling van een bepaalde kleuter. De observaties zijn zeer specifiek en doelgericht voor één kleuter. Je moet een helder beeld krijgen van deze kleuter in een specifieke situatie.

(Desmet, 2011)

Wanneer ik naar deze verschillende manieren van observeren kijk, valt het me op dat het observeren van gedragspatronen een beetje een combinatie is tussen de eerste drie manieren van observeren. Het kan namelijk dat je als leerkracht opmerkt dat een kleuter een bepaalde handeling uitvoert waarin je een gedragspatroon ziet terugkomen, dit zorgt dan misschien voor een interessant moment waarop je kan inspelen (oplettend rondkijken). Maar ook het doelgericht interactief observeren kan van pas komen, wanneer je bijvoorbeeld op voorhand vastlegt dat je de volgende dag gaat het spel van de kleuters in de manipulatiehoek gaat observeren met een focus op de gedragspatronen (doelgericht interactief observeren). En dan als laatste zou je ook vanuit het kleutervolgsysteem aan de slag kunnen gaan. Door de gedragspatronen te observeren, kom je iets te weten over de interesses van de kinderen. Wanneer het kind interesse toont in een bepaald gedragspatroon, stimuleert dit de breinontwikkeling (observeren vanuit een kleutervolgsysteem).

Observeren van gedragspatronen

Toch wil ik nog graag wat dieper ingaan op de informatie die ik vind in het boek van Grimmer over het observeren van gedragspatronen omdat hierin concreet beschreven staat hoe je het beste aan de slag kan gaan.

Als leerkracht moet je twee kenmerken bezitten om met gedragspatronen aan de slag te kunnen gaan: ten eerste moet je als leerkracht de vaardigheden bezitten om goed te observeren en ten tweede moet je de observaties ook kunnen gebruiken om een krachtige leeromgeving te creëren.

Om op een goede manier gedragspatronen te observeren kan je gebruik maken van de OAP cyclus of de planningscyclus.

Planning or OAP cycle

1. **Observation** – what did we see, hear, notice, observe?
2. **Assessment (analysis and interpretation)**
– what does this tell me about the child?
What opportunities should we plan for this child? What changes should we make to our provision? Do we need to observe this more? Who do we share this information with?
3. **Planning (implementation)** – carrying out actions, for example, sharing information with parents/carers, planning a specific activity or changing an aspect of our routine or provision.

Deze cyclus is opgebouwd in drie stappen:

1. Observeren: kinderen worden geobserveerd tijdens het spel of een activiteit.
2. Analyseren: wat betekent deze observatie nu?
3. Plannen: hoe ga ik aan de slag met deze informatie? Wat ga ik nu effectief doen?

Kinderen observeren is meer dan alleen maar kijken naar kinderen. Het is belangrijk om de juiste zaken te noteren in je observatie: je observeert objectief. Je beschrijft wat je zag gebeuren, wat je hoorde, wat de kleuter zei... zonder zelf assumpties te maken. Daarna ga je de observatie pas interpreteren door na te denken over de betekenis van de observatie.

Hoe kan je inzetten op gedragspatronen?

Als leerkracht kan je een aantal dingen doen om het spel van de kleuters te stimuleren door in te zetten op gedragspatronen. Ik som de verschillende mogelijkheden hieronder op.

Ten eerste is het belangrijk om te je kinderen te observeren. Zoals ik in het hierboven al aanhaalde bij het observeren van gedragspatronen, is observeren de manier om te weten te komen met welke gedragspatronen de kleuters van jouw klas bezig zijn en welke denkprocessen er in het hoofd van jouw kleuters omgaan. Deze observaties kan je dus als inspiratie gebruiken om de gedragspatronen en dus ook het spel van de kleuters te verdiepen. (Grimmer, 2017) (Alberts & Verbruggen, Aan de slag met gedragspatronen bij jonge kinderen, 2018)

Ten tweede is een rijke leeromgeving van groot belang. Wat een rijke leeromgeving inhoudt, komt aan bod in het thema 'diepgaand spel'. Door in de rijke leeromgeving verschillende materialen aan te bieden waarmee kinderen verschillende gedragspatronen kunnen ontdekken en als leerkracht mee te gaan in het spel van de kleuter, verrijk je niet alleen het spel van de kleuter maar ook de ontwikkeling van deze kleuter. (Laevers et al, 2014)

Daarnaast is het zo dat de jonge kleuters graag op ontdekking gaan en de wereld rondom hen exploreren. Als leerkracht is het de taak om hen daarin te ondersteunen. De kleuters ondersteunen in het ontdekken en verkennen van deze gedragspatronen kan op verschillende manieren: (1) je laat de kleuters het gedragspatroon ten volle verkennen, je geeft hen de ruimte om de gedragspatronen op hun manier te ontdekken en stuurt het spel niet. (2) Je voorziet (extra) materialen waarmee de kleuters hun schematisch spel kunnen verdiepen. (3) Je speelt mee met de kleuters en verrijkt het spel op die manier, je rijkt zelf ideeën aan of breidt hun ideeën uit. Dit kan eventueel door rekening te houden met de 3 V's. Wanneer je meespeelt als leerkracht terwijl de kleuters intensief aan het spelen zijn, staan ze ook open voor begrippen die met hun gedragspatroon te maken hebben. Je brengt hen op dat moment ook verder in hun taalverwervingsproces. (Grimmer, 2017) (Aerden, 2019) (Alberts & Verbruggen, Aan de slag met gedragspatronen bij jonge kinderen, 2018)

Natuurlijk is het wel zo dat je als leerkracht soms genoodzaakt bent om een andere richting te geven aan bepaald gedrag en op dat moment niet mee te gaan met het spel van de kleuter. Denk maar aan een kleuter die interesse heeft in het gedragspatroon 'grenzen overschrijden' en een raam ontdekt heeft waar hij door kan kruipen. Op dat moment moet je als leerkracht het gedragspatroon een andere wending geven omwille van de veiligheid. (Grimmer, 2017) (Alberts & Verbruggen, Aan de slag met gedragspatronen bij jonge kinderen, 2018)

3.2.5 Analyse

Jonge kinderen tonen interesse in gedragspatronen. Deze gedragspatronen komen voor in het spel van de kleuters. Door aan de slag te gaan met de gedragspatronen leren ze de wereld rondom hen kennen.

Er zijn twaalf verschillende soorten gedragspatronen. Een kind kan geïnteresseerd zijn in één bepaald gedragspatroon, maar kan ook interesse tonen in meerdere gedragspatronen op hetzelfde moment. Wanneer je gedragspatronen gaat observeren, zal je merken dat patronen vaak samen voorkomen binnen één bepaalde handeling.

Omdat gedragspatronen een waarde hebben voor de ontwikkeling van kinderen, is het belangrijk om er op in te zetten tijdens het spel van de kleuters. Dit kan op verschillende manieren: door ruimte te geven aan de kinderen, door extra materialen toe te voegen of door mee te spelen. Deze verschillende manieren kan ik meenemen naar mijn hoofdstuk ontwerpen.

3.3 Thema 2: de jongste kleuter van Paleis

3.3.1 Inleiding

Volgens Grimmer (2017) zijn jonge kinderen geïnteresseerd in het uitvoeren van herhaalde handelingen. Door te experimenteren met die herhaalde handelingen of gedragspatronen, creëren kinderen een beeld van de wereld rondom hen. (Grimmer, 2017) Omdat de kern van mijn onderzoek gaat over de gedragspatronen bij jonge kinderen, kies ik ervoor om in dit thema wat dieper in te gaan op die jongste kleuter.

Dit thema verdeel ik in drie delen waarin je meer te weten komt over: de jongste kleuter in het algemeen, de noden van de jongste kleuter tijdens de ontwikkeling en de jongste kleuters waarmee ik aan de slag ga tijdens dit onderzoek, de jongste kleuters van mijn stageklas in de school 'Paleis' in Diepenbeek.

In de eerste onderdeel 'Wie is het jongste kind in het algemeen?' wil ik een duidelijk beeld scheppen van de algemene ontwikkeling van peuters en kleuters.

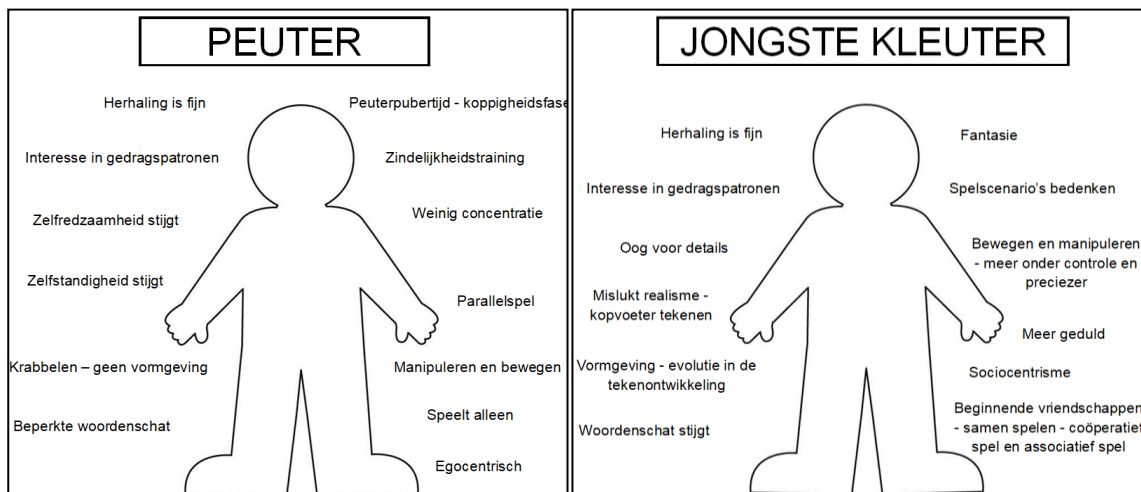
Het tweede onderdeel 'Wat heeft het jongste kind nodig om te ontwikkelen?' bespreek ik

En in het derde onderdeel 'Wie zijn de jongste kleuters van mijn stageklas?,' maak je kennis met de specifieke doelgroep van het onderzoek. In dit onderdeel bespreek ik de kleuters uit mijn stageklas. Daarnaast komen ook de visie van mijn stageschool en de klaswerking aan bod in dit onderdeel. Omdat deze visie en werking een invloed hebben op de manier waarop de kleuters uit mijn doelgroep ontwikkelen in de school en in de klas en invloed hebben op de kansen die ze krijgen tijdens hun ontwikkeling.

3.3.2 Wie is het jongste kind in het algemeen?

In dit onderdeel wil ik een beeld scheppen over de algemene ontwikkeling van het jongste kind: de peuters en de kleuters uit de eerste kleuterklas. Allereerst toon ik aan de hand van twee prenten het beeld dat ik heb van een peuter en van een kleuter uit de eerste kleuterklas. Daarna ga ik dieper in op de cognitieve ontwikkeling volgens Piaget en de breinontwikkeling volgens Grimmer. Als laatste schenk ik in dit hoofdstuk nog aandacht aan de invloed van de omgeving/opvoeding en de erfelijkheid op de ontwikkeling van kinderen. Dit doe ik door dieper in te gaan op het nature-nurture debat.

Ik start met mijn beeld van de peuters en jongste kleuter aan de hand van de twee prenten.

Op de prenten maak ik aan de hand van de twee mannetjes duidelijk welke kenmerken of eigenschappen passen bij de peuter en de jongste kleuter. Op deze manier vallen verschillen en gelijkenissen tussen de twee leeftijdsgroepen op. Ik moet rekening houden met de algemene ontwikkeling van beide groepen doordat mijn stageklas een graadsklas is van beide leeftijden, hier vertel ik in het volgende onderdeel meer over. Ik stelde de mannetjes op vanuit eigen observaties en vanuit bronnen over de ontwikkeling. (Struyven, 2009) (Berk, 2018)

Cognitieve en breinontwikkeling

In de mannetjes komen de verschillende ontwikkelingsdomeinen aan bod. Omdat het ook belangrijk is om een zicht te krijgen op de denkprocessen van kinderen wanneer we het hebben over gedragspatronen, ga ik in het deel hieronder wat dieper in op de cognitieve ontwikkeling volgens Piaget en vervolgens op de breinontwikkeling van Grimmer. Dit doe ik omdat deze twee theorieën een duidelijk beeld geven van de denkprocessen en de manier van leren van jonge kinderen.

Ik start met de cognitieve ontwikkeling volgens Piaget. Piaget verdeelde de cognitieve ontwikkeling in vier stadia. Deze stadia zijn leeftijdsgebonden en worden door ieder kind doorlopen, het is niet mogelijk dat een kind een stadia overslaat. Aan de hand van een tabel geef ik weer welk stadia bij welke leeftijdsgroep hoort en daarnaast geef ik een korte beschrijving van de leerprocessen binnen de verschillende stadia.

STADIUM	LEEFTIJD	BESCHRIJVING
Sensorisch-motorisch	0-2 jaar	Ze gebruiken hun zintuigen en bewegingen om de wereld te verkennen.
Pre-operationeel	2-7 jaar	Kinderen kunnen nog niet logisch denken. Sommigen zeggen dat je het beter de symbolische fase kan noemen, want ze denken in symbolen, via spel. Ze ontwikkelen op het vlak van taal en doe-alsof spel.
Concreet operationeel	7-11 jaar	Ze beginnen logisch te denken, ze leren ook hoe ze objecten kunnen organiseren in klassen en subklassen, maar dit gebeurt kan enkel bij concrete ervaringen (dingen die ze kunnen vastnemen en zien).
Formeel operationeel	11+ jaar	Ze kunnen meer abstract denken, ook over dingen die ze niet kunnen zien/vastnemen

(Berk, 2018)

De peuter en jongste kleuters uit mijn stageklas bevinden zich in het tweede stadium van de cognitieve ontwikkeling namelijk in het pre-operationele stadium. De kinderen leren via spel en kunnen nog niet logisch nadenken. Herhaling helpt kinderen bij het leggen van verbanden.

Op die manier komen we bij de breinontwikkeling van Grimmer. Door iets vaak te herhalen worden de verbindingen in je hersenen sterker en verlopen de processen in de hersenen sneller en efficiënter. (Grimmer, 2017) In het thema over gedragspatronen kan je meer informatie terugvinden over de breinontwikkeling volgens Grimmer.

Nature-nurture debat

Ik wil in dit onderdeel ook niet alleen aandacht schenken in het verloop van de ontwikkeling, maar ook in de invloed op de ontwikkeling. Deze invloed beschrijf ik hieronder.

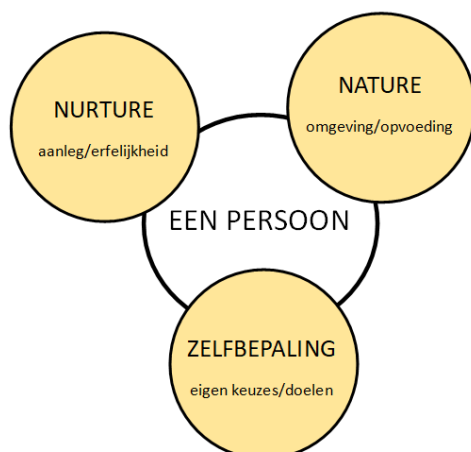
In de loop van de jaren heel wat onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van kinderen en de mens in het algemeen. Een gekend debat is het nature-nurture debat. Dit debat gaat over de invloed van 'nature' of de omgeving en 'nurture' of de erfelijkheid op de ontwikkeling. Onderzoekers waren het niet eens over de mate waarin één van deze twee begrippen meer of zelfs als enige invloed zou hebben op de ontwikkeling.

De factor 'nature' verwijst naar de invloed die de omgeving en de opvoeding hebben op de ontwikkeling. De dingen die je doorheen je leven meemaakt, leert en ontdekt hebben een invloed op de persoon die jij later wordt. De factor 'nurture' slaat op het belang van erfelijkheid in de ontwikkeling. Vanaf de geboorte krijgt een kind bepaalde kenmerken en eigenschappen mee van de ouders die bepalend zijn voor de ontwikkeling van het kind. (Berk, 2018)

Ondertussen is er meer onderzoek gedaan en weten we dat zowel nature als nurture een rol spelen in de ontwikkeling van kinderen en mensen in het algemeen.

Daarnaast is er ook nog een derde factor die een rol speelt in het leven van een kind namelijk: zelfbepaling. Een kind en/of een volwassene maakt in zijn leven bepaalde beslissingen of keuzes. Een persoon stelt voor zichzelf doelen op en bepaalt zelf mee wat voor hem of haar van belang. Deze factor speelt ook mee in de levensloop van een persoon. We maken in ons leven allemaal verschillende keuzes en stellen andere doelen voorop. Zelfbepaling bepaalt naast de factoren 'nature' en 'nurture' wie we zijn en wie we gaan worden in de toekomst. (Berk, 2018)

Op de foto hieronder vind je de drie factoren terug die samen de ontwikkeling van een persoon bepalen.

3.3.3 Wat heeft het jongste kind nodig om te ontwikkelen?

Wanneer we kijken naar de noden van het jongste kind, wil ik graag nog wat verder inzoomen op de factor 'nature'. Dit is de factor waar wij als leerkracht invloed op hebben. Bij de factor 'nature' gaat het namelijk om de invloed van de omgeving of de opvoeding op de ontwikkeling van kinderen. De dingen die kleuters meemaken, leren en ontdekken bepalen mee hoe een kleuter zich ontwikkelt. Piaget ziet kinderen als ontdekkingsreizigers: kinderen leren de wereld rondom hen kennen en ontwikkelen zich door op ontdekking te gaan. Vygotsky ziet dit ruimer. Volgens hem kan iemand met meer expertise of kennis, en in dit geval de leerkracht, de ontdekkingsreis van een kind stimuleren. Kinderen bouwen samen met anderen kennis op. (Berk, 2018)

Door als leerkracht in te zetten op het creëren van een krachtige leeromgeving bied je de kleuters maximale ontwikkelingskansen. Dit wordt nog uitgebreid beschreven in het thema over diepgaand vrij spel en sluit aan bij de theorie van Piaget over het kind als ontdekkingsreiziger. De leerkracht kan de kleuters ook verder brengen in de ontwikkeling op andere manieren: door in te spelen op de zone van de naaste ontwikkeling, door aan scaffolding te doen en door in te zetten op de 3V's. In dit geval bouwen de kinderen samen met de leerkracht kennis op, dit sluit aan bij de theorie van Vygotsky die ik hierboven kort aanhaalde. De begrippen 'zone van naaste ontwikkeling', 'scaffolding' en 'inzetten op de 3V's' worden verder uitgelegd in het thema over diepgaand vrij spel. Ook het inzetten op ervaringsgericht werken is een manier om in te zetten op de ontwikkeling van de kleuters.

Meer uitleg over het ervaringsgericht werken en de waarde ervan voor de ontwikkeling, vind je ook uitgebreid terug in het onderdeel over diepgaand vrij spel, maar ook in de visie van mijn stageschool staat het ervaringsgericht werken centraal. In het volgende onderdeel van dit thema komt deze visie aan bod.

3.3.4 Wie zijn de jongste kleuters in mijn stageklas?

In dit onderdeel omschrijf ik wat er typerend is aan de kleuters uit mijn stageklas van mijn stageschool Paleis in Diepenbeek.

Mijn stageklas is een graadsklas waarin de peuters en kleuters van de eerste kleuterklas hun plekje vinden. Ik wil graag even stil staan bij het begrip 'graadsklas'. Graadsklassen zijn klassen waarin kinderen van meerdere geboortejaren samenzitten. Een ander woord voor een graadsklas is dan ook een multileeftijdsklas.

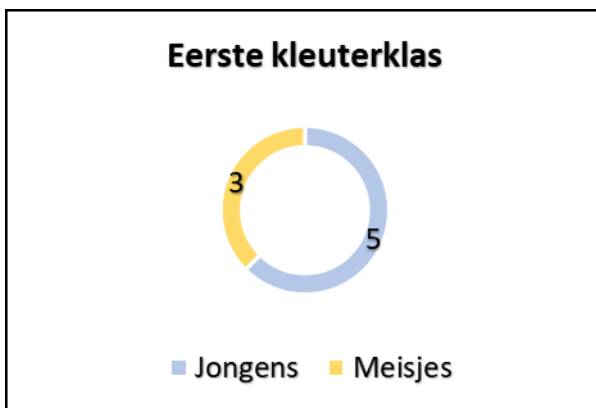
Het is voor mijn onderzoek van belang om rekening te houden met het feit dat er in mijn stageklas kinderen zitten uit verschillende leeftijdsgroepen. De kinderen variëren in leeftijd vanaf 2,5 tot 4 jaar. Vanuit observatie heb ik gemerkt dat de peuters en kleuters andere behoeften en interesses hebben. Maar ook binnen éénzelfde leeftijdsgroep zijn er verschillen in interesse en behoeften, ieder kind is namelijk uniek. Vooral bij het inrichten van de hoeken moest ik rekening houden met deze verschillen. De hoeken moeten uitnodigend zijn, maar ook uitdagend genoeg. Ook bij het indelen van het weekrooster moest ik aandacht schenken aan de verschillen tussen de kinderen. Zo mag het onthaal bijvoorbeeld niet te lang duren om ook de concentratie van de jongsten te bewaren en moet ik tijd inplannen voor het verschonen van pampers in de dagplanning. En bij het maken van de activiteiten moest ik uiteraard ook rekening houden met het verschil in interesses en behoeften en het verschil in leeftijd tussen de kinderen. Dit deed ik door een activiteit aan te bieden die geschikt is voor de twee leeftijdsgroepen en dus voor alle kinderen, of door binnen éénzelfde activiteit te differentiëren of door ervoor te kiezen om een bepaalde activiteit enkel aan te bieden voor een bepaalde groep kinderen. Volgens Machteld Vandecandelaere, een onderwijsspecialist, kan je in een graadsklas je leerlingen flexibel indelen in homogene of heterogene groepen waarin ze leren van elkaar of instructie op maat krijgen. (Leemans, 2017) Dit is een voordeel dat ik ook opmerkte tijdens het werken in de graadsklas.

In mijn stageschool zijn er naast mijn stageklas nog twee graadsklassen met peuters en jongste kleuters. Eén van de redenen waarom Paleis sinds dit jaar koos voor graadsklassen is het vermijden van te grote klasgroepen. De voorbije jaren startten de peuterklassen met heel weinig kinderen, maar tegen het einde van het schooljaar werd de klasgroep van de peuters veel te groot doordat er gedurende het hele schooljaar peuters bleven instappen op verschillende momenten. De peuters die nu doorheen het jaar instappen worden verdeeld over de drie graadsklassen. Op die manier kunnen de peuters ook meer aandacht krijgen en een meer individuele begeleiding van de klasleerkracht bij de instap.

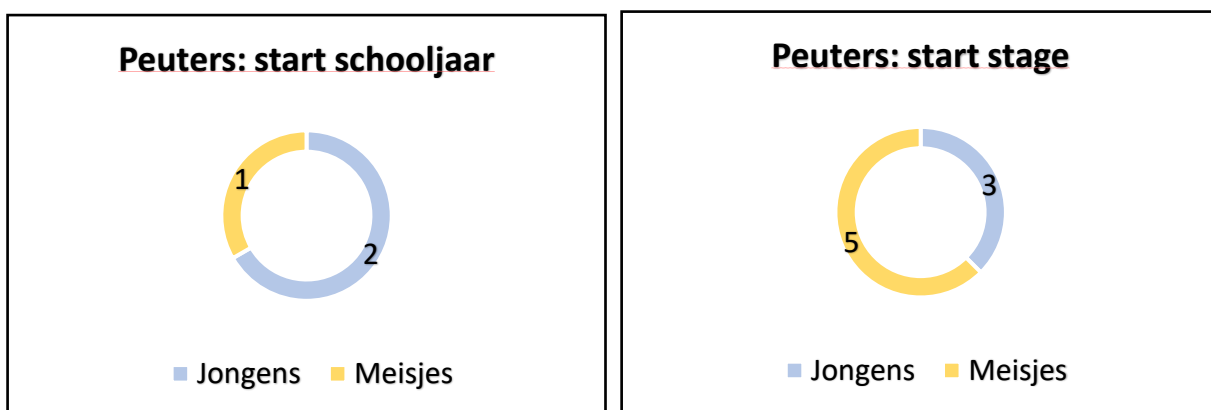
Aan het begin van het schooljaar zaten er in de klas 11 kinderen, waarvan 8 kleuters van de eerste kleuterklas en 3 peuters. Wanneer ik mijn stage in deze klas start op 22 maart 2021 zitten er 16 kinderen in de klas: 8 kleuters van de eerste kleuterklas en 8 peuters.

Aan het begin van het schooljaar zaten er in de klas 7 jongens en 4 meisjes. Bij de start van mijn stage zijn er 8 jongens en 8 meisjes. Aan de hand van de grafieken hieronder geef ik weer wat de verhouding van het geslacht is binnen de twee leeftijdsgroepen (peuterklas en eerste kleuterklas) in de graadsklas.

In de eerste kleuterklas blijft de verhouding meisjes – jongens gedurende de hele periode hetzelfde. Er gaat doorheen het schooljaar geen kleuter uit de eerste kleuterklas weg en er komen er ook geen bij.

Bij de peuters blijft de verhouding niet hetzelfde. Vanaf de start van het schooljaar tot aan het begin van mijn stage in maart komen er 5 peuters bij: 4 meisjes en 1 jongen.

In deze klasgroep zit veel variatie. Niet alleen op vlak van leeftijd of leeftijdsgroep en geslacht verschillen deze kinderen van elkaar, de kinderen zijn ook allemaal uniek. Met allemaal eigen interesses en talenten, sterktes en zwaktes, noden en uitdagingen.

Omdat het te complex is om een duidelijk beeld te geven van ieder kind afzonderlijk en omdat dit ook ingaat tegen de wetten van de privacy, zoomde ik in het deel hierboven al even in op de algemene ontwikkeling.

De werking en de visie van mijn stageschool en stageklas

In dit onderdeel wil ik wel graag nog wat dieper ingaan op de werking en visie van mijn stageschool en stageklas. Op deze manier wil ik een beeld schetsen van de manier waarop mijn stageschool inzet op het bieden van maximale ontwikkelingskansen en de manier waarop mijn stagementor dit vertaalt naar haar klas, de graadsklas van de peuters en jongste kleuters. De werking van mijn stageklas beschrijf ik om een duidelijker beeld te krijgen over de dagelijkse en wekelijkse rituelen en gebeurtenissen.

Ik heb dus de kans gekregen om mijn Bachelorproef uit te werken op de kleuterschool 'Paleis' in Diepenbeek, de school waar ik dit jaar als werkplekstudent stage loop. Ik start eerst met het schetsen van een beeld van de visie van de school en de schoolwerking.

Paleis heeft een visie waarin zes pijlers centraal staan. Ik overloop ze hieronder kort. (1) Het Paleis is een school voor alle kleuters. Dit betekent dat iedereen hier welkom is. Op dit moment is Paleis onderverdeeld in 3 vestigingen: er één hoofdschool in het centrum en twee wijkschooltjes: de Berg en het Crijt. Vanaf volgend schooljaar (2021-2022) zullen enkel de hoofdschool en het Crijt overblijven. (2) Het Paleis is een school waar veiligheid en geborgenheid voorop staat. De school ziet geborgenheid als een basis om je goed te voelen en te groeien. Wanneer ze veiligheid vermelden, hebben ze het over veiligheid in het algemeen, maar ook het veilige gevoel dat kinderen krijgen bij een aangename en fijne sfeer. Een goede omgang met kinderen en ouders zijn in de school van groot belang. (3) Het Paleis is een school waar de schooldeur open staat voor ouders. Ouders en leerkrachten voeden samen hun kinderen op. Ouders worden dan ook gezien als een gelijkwaardige partner. Een goede verstandhouding en samenwerking met ouders staan voorop voor deze school. (4) Het Paleis is een school waar aan goed inhoudelijk onderwijs gewerkt wordt. De kleuter zelf staat centraal, het is belangrijk om te kijken naar de ervaringswereld van de kinderen. Ervaringsgericht werken is in deze school van groot belang. Er wordt een aanbod op niveau voorzien. Elk kind is een uniek persoon met een eigen ontwikkelingstempo. Daarnaast is het zo dat kleuters het best spelenderwijs leren, daarom ligt de focus hier op ervaren en doen. (5) Het Paleis is een school waar elk kind de nodige zorg en aandacht krijgt. In deze school kijkt het team niet prestatiegericht naar zijn kinderen, iedereen mag en kan groeien met zijn mogelijkheden. Vanuit observatie wordt er gezorgd voor differentiatie. Wanneer er nood is aan extra ondersteuning voor leerlingen of leerkrachten worden er interventies gepland. Zorgvragen en vorderingen worden in kaart gebracht. Daarnaast gaat er ook aandacht naar de overgang van de laatste kleuterklas naar het eerste leerjaar. (6) Het Paleis is een school waar geloven ruimte krijgt en inspireert. Het Paleis is een katholieke school, die aan de slag gaat met de doelen van ZILL, zin in leren en leven. In deze school is er respect voor ieders geloof of ieders levensovertuiging. De kleuters maken kennis met geloven door vormen van liedjes, gebed, rituelen en symbolen te verkennen en beleven. De feesten van het kerkelijk jaar krijgen ook een plek in deze school. Naast geloof schenkt Het Paleis ook aandacht aan onderwerpen zoals armoede, onrecht en solidariteit. Dit jaar werden er bijvoorbeeld al materialen ingezameld door de ouders en leerkrachten zoals voeding, speelgoed, verzorgingsmiddelen... om te schenken aan Vincentius, een centrum dat zich inzet voor mensen in armoede. (Paleis, 2021)

Tijdens het uitwerken van mijn bachelorproef moet ik niet alleen rekening houden met de schoolwerking, maar ook met de klaswerking van mijn mentor. Hier ga ik nu wat dieper op in. Daarnaast bespreek ik in dit onderdeel ook nog op welke manier de stagementor inzet op het nastreven van de schoolvisie.

Ik start met een weekrooster, dit om een beeld te scheppen van de dagindeling.

	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
8u35 – 8u45	<u>Ochtendritueel</u> jas ophangen en boekentassen leegmaken				
8u45 – 9u05	<u>Onthaal en kalenders</u> de kindjes van de dag worden gekozen, de kleuters hangen hun eigen foto op, ze zingen een liedje, de kalenders worden besproken (dagen van de week en het weer), de kleuters mogen iets vertellen en daarna kiezen de kleuters waar ze gaan spelen				
9u05-9u45	<u>Vrij spel + geleide activiteit</u> de leerkracht biedt een geleide activiteit aan, de kleuters nemen deel aan de geleide activiteit of kiezen voor vrij spel in één van de hoeken				
9u45-10u15	<u>Ritueelmoment:</u> toilet- en eetmoment				
10u15-10u35	Speeltijd				
10u35-11u25	Turnen	<u>Buiten</u> fietsmoment		Turnen	Vrij spel + geleide activiteit
11u25-12u10	Opruimen + toiletmoment + klassikale activiteit				
12u10-13u35	<u>Middag</u> eetmoment + speeltijd		<u>Naar huis</u> jassen aan, boekentassen nemen, in de rij gaan staan	<u>Middag</u> eetmoment + speeltijd	
13u35-14u30	Vrij spel en geleide activiteit			Vrij spel en geleide activiteit	
14u30-14u50	Opruimen			Opruimen	
14u50-15u05	<u>Klassikale activiteit</u> verhaal of kringmoment			<u>Klassikale activiteit</u> verhaal of kringmoment	
15u05-15u15	<u>Naar huis</u> jassen aan, boekentassen nemen en in de rij gaan staan			<u>Naar huis</u> jassen aan, boekentassen nemen en in de rij gaan staan	

In het weekrooster valt het op dat er ruimte voorzien wordt voor klassikale momenten en ritueelmomenten, maar ook beweging is een belangrijk item op deze school: de kleuters krijgen twee lesuren per week turnen en daar bovenop gaan ze bij goed weer ook nog eens twee lesblokken in de week buiten bewegen, de fietsen worden uitgehaald.

Tijdens de momenten waarop 'vrij spel en/of geleide activiteit' staat, voorziet de klasleerkracht meestal een geleide keuzeactiviteit in kleine of grote groep. Wanneer er in thema gewerkt wordt, is deze activiteit het meestal ook in thema. Wanneer de kleuters zonder thema aan de slag gaan, is deze begeleide activiteit gericht op de interesse van de kleuters of in functie van zorg: extra uitdaging of ondersteuning voor bepaalde kleuters. Soms is de activiteit verplicht voor alle kleuters zoals bijvoorbeeld knutselen voor Moederdag of verplicht voor een aantal kleuters zoals bijvoorbeeld een wiskunde oefening voor de kleuters uit de eerste kleuterklas, op andere momenten kiezen de kleuters zelf of ze deelnemen aan de geleide activiteit of niet. Op die momenten mogen ze er ook voor kiezen om vrij te spelen in de klas, in de verschillende hoeken. Wanneer de leerkracht geen geleide activiteit aanbiedt, observeert de klasleerkracht en/of speelt ze mee in één van de hoeken.

De leerkracht legt de materialen in de hoeken op voorhand klaar. Zo wordt er op een tafel bijvoorbeeld een doos met parels om te rijgen gezet en in de constructiehoek bijvoorbeeld een doos met duploblokken en dino's. Niet alle hoeken zijn op elk moment open. Dit wordt aan de kleuters duidelijk verteld tijdens de kringmomenten.

In de stageklas wordt er in een aantal hoeken ook gewerkt met kettingen. De kleuters mogen bijvoorbeeld met vier in de poppenhoek, daarom zijn er ook maar vier kettingen voor deze hoek. De kleuters weten dat ze een gele ketting moeten aandoen als ze in de poppenhoek willen spelen en wanneer een kleuter geen ketting aanheeft, mag hij ook niet in deze hoek spelen. In de andere hoeken hebben de kettingen een andere kleur.

Met behulp van een klokje wordt er vaak aangegeven wanneer het wisseltijd is tijdens het vrij spel. Op het moment dat het klokje afgaat, geven de kleuters, die een ketting aanhebben, hun ketting door aan een ander kindje.

In de visie van mijn stageschool komen de begrippen 'ervaringsgericht werken', 'aanbod op niveau' en 'spelenderwijs leren' in mijn ogen sterk naar voren. Ook in mijn stageklas besteedt de klasleerkracht aandacht aan deze begrippen. In de tabel hieronder geef ik weer hoe er in mijn stageklas aandacht wordt geschonken aan de begrippen die centraal staan in de visie van de stageschool.

<p>Ervaringsgericht werken</p>	<p>De klasleerkracht biedt de kleuters een krachtige leeromgeving: de hoeken zijn rijk ingericht en er worden eventuele aanpassingen gedaan na observaties, er is ruimte voor vrij kleuterinitiatief tijdens het vrij spel en ook tijdens activiteiten en de klasleerkracht streeft naar een goede betrokkenheid en een goed welbevinden bij alle kleuters.</p> <p>Daarnaast houdt de leerkracht op verschillende momenten rekening met de noden en de interesses van de kleuters: bij de keuze van het thema, bij het maken van activiteiten en bij het aanbod in de hoeken.</p>
<p>Aanbod op niveau</p>	<p>Geregeld biedt de leerkracht een activiteit aan voor een bepaalde groep of maakt ze een activiteit moeilijker of makkelijker voor een aantal kinderen.</p>

	<p>Aan de hand van 'moeilijkere' thema's of activiteiten worden ook de oudere kleuters in de stageklas uitgedaagd. Ook een aantal peuters hebben al interesse in deze moeilijker opdrachten.</p> <p>Voor de kleuters die nog behoefte hebben aan meer ondersteuning tijdens een bepaalde activiteit, maakt de klasleerkracht ook tijd. Zo ondersteunt ze bijvoorbeeld het knippen bij de jongste peuters en bij oudere kleuters die nog niet de juiste kniptechniek hebben. De andere kleuters kunnen aan de slag zonder of met minder ondersteuning van de leerkracht.</p> <p>Door geregeld observaties te noteren in het leerlingvolgsysteem heeft de klasleerkracht ook een duidelijk zicht op het niveau en de ontwikkeling van ieder kind afzonderlijk en op die manier kan hier ook rekening mee gehouden worden tijdens het aanbieden van activiteiten of het meespelen in de hoeken.</p>
<p>Spelenderwijs leren</p>	<p>De kleuters krijgen in de klas de kans om volop op ontdekking te gaan. In de weekplanning worden verschillende momenten voorzien waarop de kleuters vrij kunnen spelen en ontdekken.</p> <p>Voor de leidende spelactiviteiten: manipuleren en bewegen, wordt ruimte voorzien in de verschillende hoeken.</p> <p>De 'speeltijd' van de kleuters wordt zo optimaal mogelijk benut. Zo wordt er bijvoorbeeld geen overbodige tijd besteed aan toiletmomenten, de kleuters die klaar zijn moeten niet wachten en mogen meteen weer verder gaan spelen in de klas. Ook opruimen gebeurt meestal maar twee keer per dag: niet voor de speeltijd, zo verliezen ze minder speeltijd en kunnen ze na de speeltijd ook meteen verder gaan met hun spel.</p>

3.3.5 Analyse

Ondanks het kleine leeftijdsverschil tussen de peuters en kleuters uit de eerste kleuterklas, zijn er wel verschillen in de ontwikkeling tussen beide leeftijdsgroepen. Ik moet ervoor zorgen dat beide leeftijdsgroepen tot spel kunnen komen in de hoeken die ik ga uitwerken en moet dus rekening houden met de verschillen.

Beide leeftijdsgroepen hebben nood aan een rijke leeromgeving wanneer we kijken naar het belang en de invloed van opvoeding en onderwijs op de ontwikkeling van kinderen. Een rijke leeromgeving is een leeromgeving waarin beide leeftijdsgroepen maximale ontwikkelingskansen krijgen.

Daarnaast zal ik ook rekening moeten houden met de visie van de school, een visie waarin ervaringsgericht werken, aanbod op niveau en spelenderwijs leren centraal staan.

3.4 Thema 3: Diepgaand vrij spel

3.4.1 Inleiding

In dit thema ga ik dieper in op het spel van de jongste kleuters. Met deze jongste kleuters bedoel ik de peuters en de kleuters uit de eerste kleuterklas, dit is namelijk mijn doelgroep tijdens het onderzoek. Dit thema is onderverdeeld in twee grote onderdelen of deelvragen.

In het eerste onderdeel: 'Wat typeert het spel bij de jongste kleuters en waarom is spel belangrijk voor hen?', bespreek ik de definitie van spel, de waarde van spel en beschrijf ik wat er typerend is voor het spel van de peuters en jongste kleuters. Als laatste ga ik ook nog dieper in op de verschillende voorwaarden om tot spel te komen.

In het tweede onderdeel: 'Op welke manier kan het vrij spel van de jongste kleuters gestimuleerd worden?', beschrijf ik het ervaringsgericht werken. De aanpakfactoren van het ervaringsgericht werken vormen het uitgangspunt van dit onderdeel. Ten eerste omdat ervaringsgericht werken centraal staat in de visie van mijn stageschool en ten tweede omdat de visie van ervaringsgericht werken belang hecht aan een krachtige leeromgeving om te komen tot kwaliteitsvol onderwijs en diepgaand spel bij de kleuters. Door in te zoomen op ervaringsgericht werken, verzamel ik een antwoord op de deelvraag die centraal staat in het tweede onderdeel van dit thema.

3.4.2 Wat typeert het spel bij de peuters en jongste kleuters en waarom is spel belangrijk voor hen?

Definities van spel

In verschillende bronnen die ik doornam, vond ik definities terug over spel, vrij spel en spelen. Hieronder som ik er enkele op.

Vrij spel kan gezien worden als een ongestructureerde, ongeorganiseerde en spontane activiteit, die start vanuit de intrinsieke motivatie van het kind en zich uit in plezier. (Thomassen & Doucé, 2017)

Spel en de spelontwikkeling vindt plaats in samenspel, in interactie met anderen. Zowel samenspel en interacties tussen de kinderen onderling, maar ook samenspel en interacties tussen de kinderen en de leerkracht bepalen de spelontwikkeling. Leerkracht en kind zijn partners in het leerproces. (Berk, 2018)

Stagnitti (2011) beschrijft spelen als "de favoriete tijdsbesteding van kinderen en het is een weerspiegeling van hun ontwikkeling, innerlijke wereld, sociale mogelijkheden en de essentie van wie ze zijn." (le Granse, van Hartingsveldt, & Kinébanian, 2012)

Parham en Fazio (2008) definiëren spel als "elke spontane of georganiseerde activiteit die voorziet in een plezier, entertainment en amusement in ontspanning. Het is een houding of wijze van ervaringen opdoen die intrinsieke motivatie aanspreekt. De nadruk wordt gelegd op het proces eerder dan op het product, op de interne eerder dan op de externe controle. Het bevat een doen-alsof element dat plaatsvindt in een veilige, niet-bedreigende omgeving met sociale bevestiging." (Denolf & Daems, 2018)

De waarde van spel

Volgens Salwegter (2020) is tot diepgaand spel komen enorm belangrijk voor een kind, omdat spelontwikkeling automatisch gekoppeld wordt aan de rest van de ontwikkeling van een kind. Spel stimuleert de motoriek, het denkvermogen, de sociale vaardigheden en ook spelenderwijs krijgen nieuwe woorden een betekenis. Ook krijgen kinderen de kans om aan de hand van spel zowel kleine als grote gebeurtenissen in hun leven te verwerken. (Salwegter, 2020)

Imelman (2019) beschrijft spel als één van de manieren waarop kleine kinderen contact maken met de buitenwereld en ervaringen opdoen, waarbij ze vrijwel alle lichamelijke en psychische capaciteiten (spieren, zintuigen, enzovoort) oefenen. Het spel is in deze periode dé toegang tot de omgeving rondom het kind. (Imelman, Goorhuis-Brouwer, & Meijer, 2019)

Ook Vygotskij gaf het belang van spel aan. Volgens hem creëert spel de zone van naaste ontwikkeling. In spel kan een kind altijd ietsje meer. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Spel is belangrijk voor de algemene ontwikkeling van een kind. Door te spelen wordt een kind handiger en leert het niet alleen dingen over zichzelf, maar ook over anderen en de wereld rondom zich. (Kind en Gezin, 2020)

Uit onderzoek van Karpov (2014) blijkt dat spel motief oplevert om te leren en daarnaast draagt spel bij aan zelfregulatie, voorstellingsvermogen en inlevingsvermogen bij kinderen. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Volgens Gray (2013) bevordert spel de ontwikkeling op alle gebieden. Spelen verlengt de concentratieboog, bevordert samenspel en creativiteit, helpt emoties te verwerken en brengt academische vaardigheden tot ontwikkeling die fundamentele vormen voor het latere leren. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Spel is een manier om te groeien en te leren, maar ook om te ontladen. Via spel kunnen kinderen hun gevoelens gezond uiten. Spel is voor hen ook een soort van taal of een manier om lastige dingen of ervaringen te delen en te verwerken. (Flamang, 2020)

Wanneer ik de term 'spelenderwijs leren' en 'learning through play' als zoekterm gebruik op google vind ik voor de twee termen samen meer dan 2 miljard resultaten. Het feit dat er zoveel bronnen over te vinden zijn bevestigt voor mij dat kinderen effectief leren door te spelen. De anderstalige bronnen tonen voor mij aan dat er niet alleen bij ons op deze manier naar spel gekeken wordt.

Frea Janssen-Vos (2017) ziet spel als drager van de ontwikkeling. Voor kinderen vanaf de leeftijd van ongeveer 3 jaar is de spelactiviteit het meest voorkomend en leidend in het ontwikkelingsproces. Voor kinderen is spel een vorm om deel te nemen aan verschillende activiteiten in hun omgeving en cultuur. Om die reden is spel dan ook pedagogisch waardevol. Ze beschrijft twee voorwaarden om tot spel te komen: graag deelnemen en intensieve betrokkenheid, deze begrippen beschrijf ik bij het onderdeel 'voorwaarden om tot spel te komen'. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Het typerende spel voor de jongste kleuter

Wanneer we kijken naar het spel van kinderen, merken we bepaalde interesses op. Jonge kinderen tonen een interesse in gedragspatronen. Het spel dat kleuters vertonen wanneer ze met gedragspatronen aan de slag gaan, is voor kinderen de manier om de wereld rondom te leren kennen en begrijpen. Een uitgebreide uitleg over de gedragspatronen kwam al aan bod in het eerste thema. (Alberts, Kleutergewijs, 2018)

Naast de interesse in gedragspatronen tijdens het spel, tonen de jongste kleuters ook een interesse in bepaalde vormen van spel. In de kleutertijd doormaakt spel een bepaalde ontwikkeling. De jongste kleuter is geboeid door manipulerend spel en bewegingsspel. Dit zijn de twee leidende spelactiviteiten die voorkomen bij kinderen van deze leeftijd. Deze spelactiviteiten vormen een basis voor het nabootsingsspel en het constructiespel, dit zijn de leidende spelactiviteiten bij de oudste kleuters. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Omdat ik me focus op de jongste kleuters wil ik eerst wat dieper inzoomen op de twee leidende spelactiviteiten van deze doelgroep.

Manipulerend spel

Bij de jongste kleuters gaat de voorkeur uit naar het manipuleren met voorwerpen. Dit experimenteren en ontdekken met voorwerpen is voor deze kleuters een aantrekkelijke manier om grip te krijgen op de tastbare wereld rondom hen. Ze ontdekken eigenschappen van voorwerpen en komen te weten hoe de wereld in elkaar zit.

Enkele voorbeelden van manipulerend spel zijn: het stapelen van potjes, het openen en sluiten van doosjes, het vullen en legen van een flesje en rondrijden met de buggy in de klas.

Dit manipulerend spel vormt een basis voor de verdere spelontwikkeling.

Rollenspel komt tot stand doordat kleuters geleidelijk aan voorwerpen een bepaalde betekenis of rol gaan geven. Wanneer kleuters rollen geven aan voorwerpen, kunnen ze ook makkelijker een rol geven aan zichzelf en een bepaalde rol aannemen. Op dat moment komt rollenspel tot stand, want de kleuter wordt bijvoorbeeld een pizzabakker die met het zand uit de manipulatiebak pizza's gaat bakken voor zijn klanten.

Het **constructiespel** komt op zijn beurt tot stand doordat kleuters iets willen maken, creëren of samenstellen met de materialen of voorwerpen. De materialen dienen niet meer louter om te ontdekken of te manipuleren, maar ze krijgen echt een functie. Zo wordt een hoopje blokken opeens gebruikt om een huis of een garage mee te bouwen.

(Imelman, Goorhuis-Brouwer, & Meijer, 2019) (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Bewegingsspel

In bewegingsspel of motorisch spel oefenen en verfijnen kleuters motorische vaardigheden. Activiteiten zoals fietsen, stappen, wandelen, lopen, rondrijden met de buggy, klimmen, kruipen, klauteren... zien we als bewegingsspel. Maar ook het tekenen, knippen, plakken, het vastnemen van voorwerpen, het vullen en legen van potjes... horen thuis bij het motorisch of bewegingsspel.

Motorisch spel of bewegingsspel stimuleert de motorische ontwikkeling en de spelontwikkeling. Daarnaast is het ook goed voor de muzische ontwikkeling. Wanneer je rondloopt kan je bijvoorbeeld hard, maar ook zacht lopen. Motorisch spel zorgt ook voor ruimtelijke ervaringen: kinderen leren bijvoorbeeld door ervaring of een voorwerp veraf ligt of net dichtbij. Deze ervaringen zorgen voor een basis bij het leren rekenen en bevorderen de denkontwikkeling van kinderen. De fijn motorische activiteiten zoals het tekenen zorgen er op hun beurt dan weer voor dat ook de schrijfontwikkeling bevorderd wordt.

(Imelman, Goorhuis-Brouwer, & Meijer, 2019) (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Naast deze leidende spelactiviteiten, tonen kinderen ook een interesse in gedragspatronen. Het spel dat kleuters vertonen wanneer ze met gedragspatronen aan de slag gaan, is voor kinderen de manier om de wereld rondom te leren kennen en begrijpen. Een uitgebreide uitleg over de gedragspatronen kwam al aan bod in het eerste thema. (Alberts, Kleutergewijs, 2018) (Grimmer, 2017)

Voorwaarden om tot spel te komen

Freya Janssen-Vos (2017) beschrijft in haar boek twee voorwaarden om tot spel te komen: graag deelnemen of een goed welbevinden en intensieve betrokkenheid. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Ook Van Herpen (2005) haalt dezelfde voorwaarden aan. Volgens hem zijn welbevinden en betrokkenheid geen doel op zich zijn, maar een middel om tot maximale ontwikkeling te komen. Volgens hem is de ontwikkeling maximaal wanneer kinderen betrokken zijn en opgaan in de activiteit. Een goed welbevinden zorgt er op zijn beurt voor om makkelijker betrokken te raken. (van Herpen, 2005)

Betrokkenheid is een toestand waarin kinderen zich bevinden wanneer ze op een intense manier met iets bezig zijn. Enkele kenmerken van een betrokken kleuter zijn: een hoge concentratie, ze zijn gemotiveerd om met een activiteit bezig te zijn, ze stellen zich open op voor wat de omgeving hen te bieden heeft, ze genieten van de grip die ze op de werkelijkheid krijgen, ze hebben een bepaalde exploratiedrang en ze zetten zich volledig in voor de activiteit. Daarnaast is betrokkenheid een goede indicator om te controleren of observeren of kinderen tot diepgaand spel komen. (Laevers et al, 2014)

Kinderen die zich in een toestand van **welbevinden** bevinden, voelen zich goed. Enkele kenmerken van een kleuter met een hoog welbevinden zijn: de kleuter geniet, ze zijn spontaan en zijn niet bang om zichzelf te zijn, ze stralen een bepaalde levenslust uit, ze stellen zich open op en geven een ontspannen indruk. Wanneer kleuters voldoende zelfvertrouwen ontwikkeld hebben en volfunctioneren, ze voelen zich goed in hun vel, dan is het makkelijker om een hoog welbevinden te creëren. (Laevers et al, 2014)

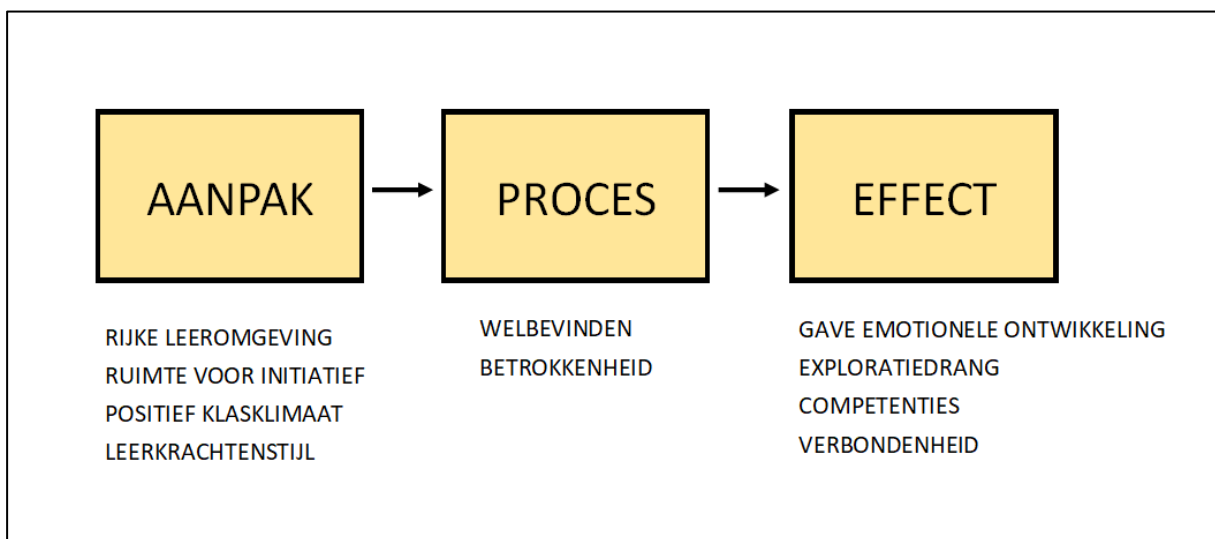
Thomassen en Doucé (2017) vermelden ook nog twee voorwaarden om tot spel te komen. Volgens hen moet een kind zich veilig voelen en een periode van verkenning doorlopen hebben vooraleer een kind zich overgeeft aan spel. De stimulerende invloed van de omgeving en spelvrijheid spelen hierbij een belangrijke rol. (Thomassen & Doucé, 2017)

Ook volgens Nele Flamang (2021) is het veilig voelen een basisvoorwaarde voor het leren en ontwikkelen bij kinderen. (Flamang, 2020)

3.4.3 Op welke manier kan het vrij spel van de jongste kleuters gestimuleerd worden?

Mijn stageschool 'Paleis' in Diepenbeek geeft in haar visietekst aan dat ervaringsgericht werken centraal staat in deze school. Het ervaringsgericht werken streeft naar kwalitatief onderwijs door gebruik te maken van het 'aanpak – proces – effect' schema. Volgens het ervaringsgericht werken is een krachtige leeromgeving de omgeving waarin kinderen maximaal tot ontwikkeling kunnen komen en dus maximaal tot spel kunnen komen. Ik kies ervoor om de visie van ervaringsgericht werken als uitgangspunt te nemen voor dit onderdeel omdat dit aansluit bij de visie van mijn stageschool en daarnaast ook het antwoord biedt op mijn deelvraag.

Zoals ik hierboven al vernoemde werkt het ervaringsgericht onderwijs volgens het 'Aanpak – Proces – Effect' schema.

Dit schema bevat drie onderdelen: aanpak, proces en effect.

Het eerste onderdeel '**aanpak**' gaat over hoe je als leerkracht kwalitatief onderwijs kan voorzien voor de kleuters in de klas. Wat moet je als leerkracht precies doen en hoe moet je het aanpakken? Binnen het onderdeel 'aanpak' staan vier aanpakfactoren centraal, hier ga ik meteen verder op in.

Het tweede onderdeel '**proces**' bevat twee factoren: welbevinden en betrokkenheid. Deze beschreef ik al bij de voorwaarden om tot spel te komen. Door als leerkracht naar deze twee factoren te kijken, kan je de kwaliteit van het onderwijs beoordelen en dus het effect van de aanpak achterhalen. Welbevinden en betrokkenheid zijn toetsstenen om de kwaliteit van de aanpak te beoordelen.

Toch zijn welbevinden en betrokkenheid geen doelen op zich. Ze zijn kenmerkend voor één moment. Wanneer we het hebben over veranderingen die blijvend of structureel zijn, hebben we het over het derde onderdeel '**effect**'. Dit onderdeel gaat over de output of het resultaat van onderwijs, over wat het onderwijs moet opleveren om van kwaliteitsvol onderwijs te kunnen spreken. Binnen dit onderdeel staan er vier speerpunten centraal: een gave emotionele ontwikkeling, een sterke exploratiedrang, de ontwikkeling van basiscompetenties en de basisattitude van verbondenheid. Deze vier speerpunten zijn de na te streven doelen binnen het onderwijs volgens het ervaringsgericht werken. (Laevers et al, 2014)

Aanpakfactoren voor het creëren van een krachtige leeromgeving

In het gedeelte ‘inzetten op gedragspatronen’ haalde ik kort aan dat het creëren van een krachtige leeromgeving één van de voorwaarden is om in te zetten op de gedragspatronen. Door in die krachtige leeromgeving in te spelen op wat het kind onbewust aanreikt en soms je eigen ideeën eens los te laten, verrijk je niet alleen het spel van het kind, maar ook de ontwikkeling. (Alberts & Verbruggen, Aan de slag met gedragspatronen bij jonge kinderen, 2018)

Omdat ik in dit onderdeel wil nagaan hoe ik het vrij spel van de kleuters kan stimuleren, ga ik me richten tot het tweede onderdeel ‘aanpak’ en bespreek de **vier aanpakfactoren**: een rijke leeromgeving, ruimte voor initiatief, een positief klasklimaat en de leerkrachtenstijl. Deze vier aanpakfactoren helpen bij het realiseren van een omgeving waarin kinderen maximaal kunnen ontwikkelen, de krachtige leeromgeving. (Laevers et al, 2014)

1. Rijke leeromgeving

Een rijke leeromgeving is een omgeving waarin een rijk basismilieu aanwezig is in de hoeken en een omgeving waarin een brede waaier aan activiteiten aangeboden wordt op maat van de kinderen. Zowel het rijke basismilieu als het aanbod van de activiteiten zijn van belang om een rijke leeromgeving in de klas te creëren. Om ervoor te zorgen dat ieder kind zich maximaal kan ontwikkelen in deze leeromgeving is het belangrijk om alle ontwikkelingsdomeinen en -doelen aan bod te laten komen.

Omdat ik tijdens mijn onderzoek enkel naar het spel van de kleuters ga kijken in de hoeken, laat ik de waaier aan activiteiten achterwege en zoom ik verder in op één van de twee onderdelen van een rijke leeromgeving, namelijk: het rijk basismilieu in de hoeken. (Laevers et al, 2014)

Een rijk basismilieu is een geheel van materialen waartoe kinderen in de loop van de dag vrije toegang tot hebben, waarmee ze op vele manieren en domeinen actief kunnen zijn en dit met beperkte afhankelijkheid van de begeleiding van de leerkracht.

Er zijn verschillen tussen de ontwikkeling van de jongste kleuters en de oudste kleuters. Ook bij de inrichting of aankleding van een rijk basismilieu moet er rekening gehouden worden met die verschillen. De verschillen tussen het rijk basismilieu voor de jongste kleuters en de oudste kleuters geef ik hieronder in een tabel weer. Omdat ik tijdens mijn onderzoek stage loop bij de jongste kleuters houd ik bij de inrichting van mijn hoeken rekening met de kenmerken van een rijk basismilieu voor de jongste kleuters. (Laevers et al, 2014)

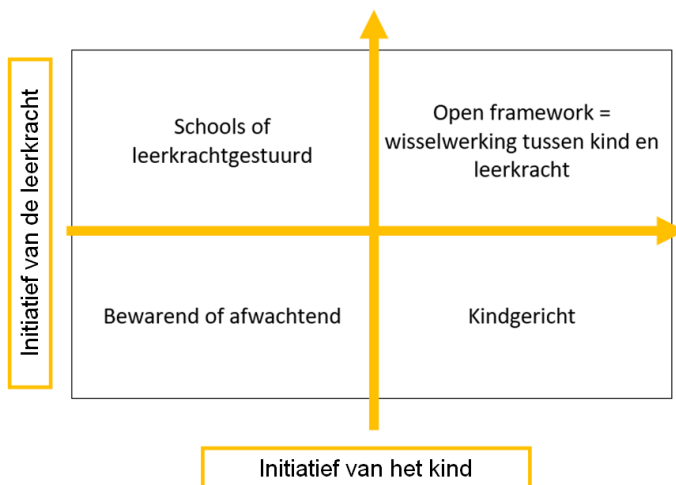
Voorwaarden voor een rijk basismilieu	Jongste kleuters	Oudste kleuters
Geheel aan materialen	Keuzemogelijkheden beperken Keuze tussen ongeveer 2 sets aan materialen	Toegang geven tot meerdere materialen (sets) Mogelijkheid geven om materialen te combineren
Vrije toegang	Mogelijkheden bespreken met de kleuters en beperken	Materialen meer toegankelijk maken Groeien in mogelijkheden

Op vele manieren omgaan met de materialen	<p>Beperken van materialen</p> <p>Materialen en spelmogelijkheden fragmentarisch aanbieden</p>	<p>Verschillende materialen en spelmogelijkheden tegelijkertijd toegankelijk maken</p> <p>Het initiatief komt volledig van de kleuters</p>
Actief op verschillende domeinen	<p>Leergebied- en domeinoverschrijdend werken in de verschillende hoeken</p>	<p>Leergebied- en domeinoverschrijdend werken in de verschillende hoeken</p>
Beperkte afhankelijkheid	<p>Zelfstandig materialen laten nemen met focus op vrij spel</p> <p>Aanbod aan materialen en spelmogelijkheden beperken</p>	<p>Zelfstandig materialen laten nemen met focus op vrij spel</p> <p>Ruim aanbod voorzien aan materialen en spelmogelijkheden</p>

2. Ruimte voor initiatief

Kleuters exploreren graag en verkennen hun omgeving graag actief. Daarom is het belangrijk om kleuters de ruimte te geven om zelf initiatief te nemen, dit sluit namelijk het beste aan bij de manier waarop ze leren en ontwikkelen. De exploratiedrang, de drang om de wereld te verkennen en ontdekken wordt gestimuleerd door de kleuters vrijheid te geven. Deze vrijheid stimuleert ook de zelfstandigheid van kleuters en het is daarnaast ook een voorwaarde om hun betrokkenheid te verhogen.

Binnen ruimte voor initiatief kunnen leerkrachten en leerlingen zich binnen een bepaald type bevinden. In het schema hieronder geef ik de vier verschillende types weer. De verticale as geeft de mate van het initiatief van de leerkracht weer (hoe hoger op de as, hoe meer initiatief). Op de horizontale as is de mate van het initiatief van de kleuter te zien (hoe meer naar rechts, hoe meer initiatief). (Laevers et al, 2014)

Schools of leerkrachtgestuurd: de leerkracht bepaalt wat er gaat gebeuren, er komt geen initiatief van de kleuters zelf.

Bewarend of afwachtend: zowel de leerkracht als de kleuter nemen weinig initiatief.

Kindgericht: het initiatief komt van de kleuters. De leerkracht neemt de rol van organisator of observator op zich. Hij steunt de kinderen en gaat mee in hun spel.

Open framework of open organisatievorm: zowel de kleuters als de leerkracht nemen veel initiatief. Het initiatief komt dus van beide kanten, er is een soort van wisselwerking tussen leerkracht en leerling.

Vanuit de visie van ervaringsgericht werken is dit laatste type, open framework, het ideale type. Vanuit deze visie streef je er naar om een wisselwerking te creëren tussen de leerkracht en het kind. Er is sprake van synergie: kinderen en volwassenen beïnvloeden elkaar wederzijds. Ze leren beide uit ervaringen en scheppen samen nieuwe ervaringen. (Laevers et al, 2014)

Volgens CEGO (maart, 2021) is het belangrijk om doorheen de schooldag en schoolweek te variëren tussen de verschillende types, met als uitzondering het bewarende of afwachtende type. De drie overige types kan je als leerkracht best op regelmatige basis aanbieden. Afwisseling is belangrijk. (CEGO, 2021) Ook Laevers (2014) haalt aan dat er in een klasdag ook nog momenten kunnen voorkomen waarin de kleuters geen of weinig initiatief tonen. Ook momenten zoals een verhaal, een liedje, een gezamenlijk afscheid en het opruimen blijven zinvol voor de kleuters ook al is het geen open organisatievorm of open framework. De momenten waarin kinderen geen keuzevrijheid hebben, scheppen een ruimte waarin communicatie op het niveau van de groep mogelijk is. Dat is belangrijk voor de ontwikkeling van een positief klasklimaat en verbondenheid. Daarnaast brengt het ook structuur in de dag, de kleuters kunnen zich beter voorstellen wat er op welk moment zal gebeuren. (Laevers et al, 2014)

3. Positief klasklimaat

Volgens Laevers (2014) is het bevorderen van de ontwikkeling een sociaal gebeuren. Het gebeurt in interactie met elkaar. Ook Vygotsky geeft in zijn theorie 'het sociaal constructivisme' aan dat de mens zich ontwikkelt in interactie met elkaar. De mens is een sociaal wezen en de ontwikkeling een sociaal proces. (Laevers et al, 2014) (Berk, 2018)

Laevers (2014) beschrijft een positief klasklimaat als een "collectief hoog welbevinden dat drijft op relaties die het weefsel vormen voor warme, opbouwende en respectvolle relaties tussen de kinderen, tussen de kinderen en de leerkracht en de relaties die elk van hen heeft met de klas als groep." (Laevers et al, 2014)

Het leefklimaat is heel bepalend voor het ontwikkelingsproces van kinderen. Wanneer kleuters zich goed voelen en een gevoel van verbondenheid ervaren, is de klas een positief leefklimaat. Deze twee kenmerken zijn namelijk de bouwstenen van een positief leefklimaat.

Het positief leefklimaat ontstaat niet zomaar, je moet er bewust aan werken. In het boek 'Ervaringsgericht werken met kleuters in het basisonderwijs' staan een aantal mogelijkheden om dat leefklimaat te bevorderen, ik som ze hieronder op.

- Werken aan de sociale competentie
- Momenten van verbondenheid scheppen
- Kansen creëren tot samenspelen en samenwerken
- Mogelijkheden bieden tot open communicatie
- Als leerkracht positieve energie uitstralen
- Projecten uitwerken rond gevoelsgeladen thema's
- Stil staan bij conflicten

- Zicht krijgen op hoe gevoelens gedrag bepalen
- Kinderen leren om voor zichzelf op te komen
- Kinderen een zicht geven op hoe ze bij anderen overkomen
- Kinderen leren elkaar complimenten te geven
- Vertrouwen in elkaar stimuleren en voeden

(Laevers et al, 2014)

4. Ervaringsgerichte leerkracht

De manier waarop je als leerkracht met de kinderen omgaat is de leerkrachtstijl. Samen met de drie andere aanpakfactoren zorgt de ervaringsgerichte leerkracht ervoor dat kinderen ten volle kunnen ontwikkelen in een krachtige leeromgeving.

Het belang van leerkrachtstijl is enorm groot. De omgangswijze van de leerkracht bepaalt voor een groot deel of kinderen graag naar school komen, graag in haar of zijn gezelschap zijn, zich goed in de groep voelen. Het verklaart vaak ook waarom kinderen wel of niet tot intense activiteit komen.

Aanvaarding, empathie en echtheid zijn drie voorwaarden die de omgang met anderen kwaliteitsvol maken. In het kader hieronder beschrijf ik de drie begrippen kort.

Houding van de leerkracht	Betekenis van het begrip	Effect op de kleuter
Aanvaarding	Welke beleving of gedachte de ander ook heeft, het is een realiteit die je accepteert	De kleuter kan gevoelens in zich toelaten en met zijn ervaringen naar voren komen
Empathie	Je neemt de ervaringswereld van de kleuter in je op Je geeft de kleuter de kans om jouw begrip te ervaren	De kleuter kan bij zijn gevoelens en ervaringen blijven en er dieper in thuis geraken
Echtheid	Je bent je bewust van je eigen gevoelens tegenover de ander Je bent transparant, maakt de gevoelens kenbaar	De kleuter kan vertrouwen hebben in jou en de rust en zekerheid vinden om tot zelfexploratie over te gaan

(Laevers et al, 2014)

Een voldragen ervaringsgerichte omgang veronderstelt empathie op drie gebieden, ook deze geef ik in een tabel weer.

Vorm van empathie	Betekenis
Affectieve empathie	Zich verplaatsen in de beleving van kinderen en rekening houden met de brede waaier aan gevoelens die aan de orde kunnen zijn
Cognitieve empathie	Zich inleven in percepties, in veronderstellingen die ze zich maken en in hun denken
Conatieve of motivationele empathie	Zich kunnen inleven in wat kinderen motiveert, in de behoeften die ze hebben, in datgene waarvoor ze aanspreekbaar zijn, in hun wensen, verlangens en intenties, in hun interesses en wat voor hen belangrijk is

Empathie kan je meten aan de hand van de Leuvense Empathieschaal. Deze schaal bevat vier niveaus die aangeven in welke mate de leerkracht tijdens een tussenkomst of interactie rekening houdt met de ervaringen en belevingen van de kleuters. Bij niveau 1 wijst de leerkracht de ervaringen van de kleuters volledig af. Bij niveau 4 gaat de leerkracht ten volle inspelen op de belevingen van de kleuters.

Een geslaagde tussenkomst bevindt zich op niveau 3 of 4.

Als leerkracht kan je op verschillende manieren in interactie gaan met de kleuters, er zijn dus verschillende soorten tussenkomsten: stimulerend tussenkomen, gevoeligheid voor beleving en autonomie verlenen. In de tabel hieronder vertel ik wat deze verschillende soorten inhouden.

Soort van tussenkomst	Betekenis	Voorbeelden
Stimulerend tussenkomen <i>Cognitieve en conatieve empathie</i>	Wanneer je stimulerend tussenkomt, wordt de activiteit van de kleuters intenser De tussenkomsten zorgen ervoor dat de kleuters (opnieuw) aan de slag gaan Door de tussenkomsten wordt de betrokkenheid van de kleuters gewaarborgd of zelf op een hoger niveau getild	<ul style="list-style-type: none"> ○ Introduceren van activiteiten ○ Informatie bieden ○ Impulsen geven
Gevoeligheid voor beleving <i>Affectieve empathie</i>	Tussenkomsten waarbij de leerkracht aanvaarding en begrip toont voor de basisbehoeften van de kleuters Deze tussenkomsten hebben een grote invloed op de emotionele ontwikkeling van de kleuters	<ul style="list-style-type: none"> ○ Respect tonen ○ Aandacht en affectie bieden ○ Bevestiging geven ○ Duidelijkheid bieden ○ Begrip tonen

	Door deze tussenkomsten stijgt het zelfwaardegevoel van de kleuters en voelen ze zich verbonden en veilig	
<p>Autonomie verlenen</p> <p><i>Conatieve empathie</i></p>	<p>Tussenkomsten waarin de leerkracht de drang van de leerling naar autonomie en zelfbepaling respecteert en ondersteunt</p> <p>Deze tussenkomsten hebben invloed op de zelfsturing van de kleuters en zijn een voorwaarde om ondernemingszin te ontwikkelen</p> <p>De tussenkomsten geven kleuters de boodschap dat ze mee richting kunnen geven aan het klasgebeuren</p> <p>Autonomie verlenen maakt kleuters sterker doordat ze kunnen ervaren dat ze een impact hebben op hun omgeving</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Openstaan voor keuzes van activiteiten ○ Autonomie verlenen in het proces ○ Autonomie verlenen bij de afwerking van het product ○ Kleuters betrekken bij het omgaan met conflicten ○ Kleuters betrekken bij het bepalen en naleven van grenzen

(Laevers et al, 2014)

De rol van de leerkracht

In het onderdeel over ervaringsgericht werken, werd duidelijk dat de leerkracht een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling van de kleuters. De leerkracht is verantwoordelijk voor het creëren van een krachtige leeromgeving waarin de maximale ontwikkeling bij alle centraal staat. Dit doet de leerkracht door een rijke leeromgeving te creëren, voldoende ruimte voor initiatief te bieden, door samen met de kleuters een positief leefklimaat te creëren en zelf een ervaringsgerichte leerkrachtenstijl aan te nemen.

Volgens Laevers (2014) maakt de leerkracht wel degelijk het verschil. Het is zelf zo dat één leerkracht in de loop van het hele onderwijstraject van een kind het verschil kan maken tussen een succesvol en gelukkig leven of een leven zonder veel vooruitzichten. (Laevers et al, 2014)

Ook anderen bevestigen het belang van de leerkracht tijdens de ontwikkeling van de kleuters. Muller en Cohen de Lara (2013) vermelden dat wanneer je als leerkracht toont dat je bereid bent om mee te spelen met de kinderen en ook open staat voor de kinderen dan heeft dit niet alleen een positieve invloed op jouw relatie met het kind, maar ook op het spel van het kind. (Muller & Cohen de Lara, 2013)

En de bron van Kind en Gezin en van de Koning Boudewijnstichting en Vlaanderen (2018) is te vinden dat de kwaliteitsvolle interactie tussen het kind en de leerkracht is een cruciale factor in de leergroei van kinderen. Kinderen die een goede band hebben met hun leerkracht zijn in staat om hun omgeving uitgebreider te exploreren, nieuwe dingen te proberen, een hoger spelniveau te bereiken en meer autonomie en zelfstandigheid te ontwikkelen. (Kind en Gezin, Koning Boudewijnstichting en Vlaanderen, 2018)

Ook tijdens het inzetten op gedragspatronen is de leerkracht een belangrijke factor. Tijdens het vrij spel moet je als leerkracht de kinderen ondersteunen in het ontdekken en exploreren van de wereld rondom hen. Dit kan je doen door hen gewoon de ruimte te geven om het gedragspatroon te ontdekken, maar ook door materialen te voorzien waarmee ze hun schematisch spel verder kunnen verdiepen of door mee te doen met hun spel en het op die

manier te verdiepen. Wanneer kinderen intensief aan het spelen zijn, staan ze open voor begrippen die bij hun spel en dus bij hun gedragspatroon horen. Door die begrippen als leerkracht aan te halen tijdens het spel breng je de kleuters verder in de ontwikkeling. (Alberts & Verbruggen, Aan de slag met gedragspatronen bij jonge kinderen, 2018)

In dit onderdeel wil ik graag nog inzoomen op een aantal begrippen die naar mijn gevoel niet mogen ontbreken wanneer we het hebben over de rol van de leerkracht tijdens het stimuleren van de ontwikkeling van kleuters: de zone van de naaste ontwikkeling, scaffolding en de 3V's.

De basisgedachte van Vygotsky is dat kinderen zich ontwikkelen in de omgang met anderen als ze samen deelnemen aan voor hen betekenisvolle en toegankelijke activiteiten. In zijn theorie 'het sociaal-constructivisme' komt de gedachte dat de ontwikkeling plaatsvindt in interactie sterk naar voren. Interactie is volgens hem dan ook het krachtigste middel om ontwikkeling te bevorderen. Tijdens interacties met kleuters kan de leerkracht de ontwikkeling stimuleren door mee te doen met het spel van de kinderen. De hulp is het meest zinvol wanneer die zich afspeelt binnen de zone van de naaste ontwikkeling. De **zone van de naaste ontwikkeling** is volgens Vygotsky een activiteit die zich tussen 2 niveaus bevindt. In het niveau van de actuele ontwikkeling vind je een activiteit terug die het kind zelfstandig en op eigen kracht kan volbrengen. De naaste ontwikkeling komt aan bod wanneer kleuters met behulp van anderen of de leerkracht een activiteit aangaan, een activiteit die ze nog niet zelfstandig kunnen uitvoeren. In dit niveau vind je activiteiten terug die uitdagingen en kansen bieden om een kind verder te brengen in de ontwikkeling. In die zone van de naaste ontwikkeling krijgen kleuters als het ware de kans om te profiteren of gebruik te maken van anderen en van wat anderen kunnen of weten. Als leerkracht kan je dan deelnemen aan het deel van de activiteit dat de kleuter nog niet zelfstandig kan. Op die manier zorg je ervoor dat de activiteit betekenis heeft of krijgt, kan je structuur aanbieden en kan je ervoor zorgen dat de kleuters nieuwe ervaringen, vaardigheden en kennis ontdekt of aanleert. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017)

Het begrip **scaffolding** lijkt sterk op de zone van de naaste ontwikkeling. Bij scaffolding biedt je als leerkracht ondersteuning die net boven het niveau van een kleuter ligt, op die manier kan de kleuter een hoger niveau in de ontwikkeling bereiken. Bij scaffolding bied je in eerste instantie veel ondersteuning aan en bouw je nadien die ondersteuning langzaam af omdat de kennis van de kleuters al toegenomen is, de kleuter kan de activiteit nu zelfstandig uitvoeren. (Peeters, 2019)

Als leerkracht kan je de ontwikkeling van de kinderen ook stimuleren door in te zetten op spelbegeleiding. Omdat ik in mijn scriptie onderzoek hoe het vrij spel van de kleuters gestimuleerd kan worden, ga ik enkel dieper in op de rol van de leerkracht tijdens het vrij spel en meer specifiek tijdens het observeren en meespelen.

De sturing van de leerkracht is laag tijdens het observeren en meespelen, de kleuter bepaalt (grotendeels) hoe het spel verloopt. Tijdens het meespelen kan je als leerkracht inzetten op **de 3 V's**. Door hierop in te zetten, stimuleer je het spel van de kleuters. (Aerden, 2019)

Verkennen: als leerkracht kijk je echt naar het spel van de kleuter, het initiatief ligt nog volledig bij de kleuter. Je probeert een zicht te krijgen op wat dit spel voor de kleuter belangrijk maakt en waar zijn aandacht naartoe gaat.

Verbinden: nu ga je echt meespelen, je spiegelt de kleuter en doet hem na. Op die manier voelt het voor de kleuter als echt samenspelen. Daarna probeer je ook andere kleuter of het spel van andere kleuters in die hoek bij het spel van die ene kleuter te betrekken. Je kan hen één voor één spiegelen.

Verrijken: in deze fase neem je als leerkracht zelf initiatief. Je daagt de kleuter uit om te kijken naar zijn spel, stelt bepaalde dingen in vraag, daagt de kleuter uit om een oplossing te zoeken of stelt gerichte vragen waar de kleuter over kan nadenken. Je kan een spelimpuls geven, maar er ook bewust voor kiezen om niet over te gaan tot deze fase en de kleuter tijd en ruimte te geven.

(Aerden, 2019)

3.4.4 Analyse

Vrij spel en spel in het algemeen is belangrijk voor de ontwikkeling van jonge kinderen. De leidende spelactiviteiten bij mijn doelgroep zijn bewegingsspel en manipulatiespel. Deze leidende spelactiviteiten zal ik dus aan bod moeten laten komen in mijn ontwerp als ik rekening wil houden met de noden van mijn stageklas.

Daarnaast is het ook belangrijk om in te zetten op de betrokkenheid en het welbevinden van de kleuters, dit zijn namelijk voorwaarden om tot spel te komen. Ervaringsgericht werken verwijst ook naar het belang van deze twee factoren. Daarnaast past ervaringsgericht werken ook nog eens binnen de visie van de school en de stageklas. Door in te zetten op het creëren van een rijke leeromgeving, kleuterinitiatief, een ervaringsgerichte leerkrachtenstijl en een positief klasklimaat geef ik de kleuters de kans om maximaal te ontwikkelen.

Daarnaast is mijn rol als leerkracht ook van belang wanneer we spreken over spel. Ik kan de kleuters ruimte geven om zelf tot spel te komen en hun spel zelf vorm te geven, maar ik kan ook meespelen met de kleuters en hen verder brengen in de ontwikkeling door in te zetten op de zone van naaste ontwikkeling, scaffolding en/of de 3V's.

4 Ontwerpen

4.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk 'verzamelen en analyseren' verzamelde ik een antwoord op mijn onderzoeksvraag en mijn deelvragen. In het hoofdstuk 'ontwerpen' gebruik ik deze informatie om mijn onderzoeksdoel te realiseren. In dit hoofdstuk beschrijf ik de verschillende stappen die ik doorloop om te komen tot het ontwerp dat ik realiseerde. Mijn onderzoekontwerp bestaat uit moodboards en een informatieboekje, die als inspiratie dienen voor leerkrachten van de peuters en/of de jongste kleuters. Deze inspiratie realiseerde ik om andere leerkrachten de kans te geven en nieuwsgierig te maken om zelf ook aan de slag te gaan met de gedragspatronen, om zelf ook de gedragspatronen te stimuleren tijdens het vrij spel. Deze inspiratie kunnen leerkrachten gebruiken bij het invullen van de eigen hoeken.

Om te komen tot mijn onderzoekontwerp ga ik aan de slag met een aantal onderzoeksettingen of onderzoekcontexten, dit zijn de contexten waarin ik mijn onderzoek ga uitvoeren. In deze contexten verzamel ik informatie om mijn uiteindelijke ontwerp, mijn moodboards en inspiratieboekje, vorm te geven. Bij het uitwerken van mijn onderzoekcontexten en onderzoekontwerp moet ik rekening houden met een aantal richtlijnen, deze richtlijnen of ontwerpeisen geven richting aan mijn onderzoek en aan mijn uiteindelijke output, het onderzoekontwerp.

In een later deel in dit hoofdstuk 'de beschrijving van het onderzoekontwerp' beschrijf ik de verschillende onderzoeksettingen die ik creëerde tijdens het onderzoek en vertel ik meer over mijn onderzoekontwerp. Daarnaast vind je ook al enkele delen van de uitgewerkte moodboards en het informatieboekje terug aan het einde van dit hoofdstuk.

4.2 Ontwerpeisen

In dit luik selecteer ik de informatie uit het hoofdstuk 'verzamelen en analyseren' die je richting zal geven aan mijn onderzoek en aan mijn uiteindelijke output. Ik beschrijf welke richtlijnen een bijdrage leveren aan het realiseren van mijn onderzoeksdoel en dus meerwaarde zijn bij de uitwerking van mijn ontwerp. In het vorige hoofdstuk heb ik informatie verzameld die belangrijk en bepalend is voor het verdere verloop van het onderzoek. Aan de hand van deze informatie som ik hieronder een aantal eisen op waaraan mijn onderzoeksettingen en mijn ontwerp moeten voldoen.

Ik maak een onderscheid maken tussen richtlijnen die mee bepalen in welke context ik ga onderzoeken (de onderzoekcontexten), richtlijnen die betrekking hebben tot mijn rol als onderzoeker en richtlijnen die mee gaan bepalen hoe ik vorm zal geven aan mijn ontwerp (de moodboards en het informatieboekje).

4.2.1 Ontwerpeisen met betrekking tot de context

Richtlijn 1: Ik test mijn ontwerp uit in de graadsklas van de peuters en jongste kleuters

Waarom: Ik werk mijn onderzoek uit bij deze peuters en jongste kleuters omdat deze kinderen ervan genieten om de wereld rondom hen te ontdekken en te exploreren aan de hand van manipulatiespel en bewegingsspel. Daarnaast tonen de jongste kinderen interesse in herhaling en herhaalde handelingen of gebeurtenissen. Dit sluit aan bij het de visie van Grimmer over gedragspatronen. In zijn werk heeft hij het over de jonge kinderen die interesse tonen in het ontdekken en verkennen van de verschillende gedragspatronen en op die manier

verder komen in de ontwikkeling. Dus rekening houdend met de nieuwsgierigheid in of de interesse in gedragspatronen leken de peuters en jongste kleuters de ideale doelgroep om dit onderzoek bij uit te werken.

Gevolgen voor mijn onderzoek: Ik moet ervoor zorgen dat beide leeftijdsgroepen binnen éénzelfde context tot spel komen en aan de slag kunnen met de verschillende gedragspatronen. Daarom zorg ik ervoor dat ik met een beperkt aantal materialen de verschillende gedragspatronen aan bod kan laten komen in de contexten. Met de materialen kan ook op meerdere manieren gespeeld worden. Op die manier blijft de hoek overzichtelijk voor de jongsten en toch ook uitdagend voor de oudsten.

Richtlijn 2: Ik test mijn onderzoek zowel in de klas (de manipulatiehoek) als op de speelplaats (de buitenbox) uit

Waarom: Volgens Frea Janssen-Vos is manipuleren één van de leidende spelvormen van de jongste kleuters. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017) Ik merkte ook zelf vanuit observatie op dat de kleuters veel manipulerend spel vertoonden in de klas. Om die reden wil ik me in de klas focussen op het uitwerken van de manipulatiehoek in functie van dit onderzoek.

Daarnaast merkte ik ook op dat kleuters buiten veel leren en ontdekken. Niet alleen in de klas, maar ook op de speelplaats ontwikkelen de kleuters zich. De nieuwe groene speelplaats is de ideale plaats voor kleuters om te ontdekken en te exploreren. Het spel binnen is zinvol, maar ook het spel buiten mag niet vergeten worden. De kleuters spenderen namelijk veel tijd van hun schoolweek op de speelplaats. Om deze reden kies ik ervoor om ook de speelplaats te betrekken in mijn onderzoek. Ik wil de kleuters de kans geven om op de hele speelplaats aan de slag te kunnen gaan met de gedragspatronen door een buitenbox uit te werken.

Gevolgen voor het onderzoek: Ik leg de focus op het inrichten van de context binnen en buiten en op het observeren in deze contexten. Binnen in de klas werk ik een manipulatiehoek uit: ik maak een hoekenfiche van deze hoek met een focus op de gedragspatronen. Daarnaast creëer ik ook een buitenbox, dit is een verplaatsbare box met daarin materialen die de verschillende gedragspatronen stimuleren en uitlokken wanneer ze in combinatie met de verschillende materialen die op de speelplaats te vinden zijn (zoals stenen, takken...), gebruikt worden.

Richtlijn 3: Ik zorg voor een krachtige leeromgeving in alle contexten

Waarom: Volgens Ruth Alberts is het creëren van een krachtige leeromgeving één van de voorwaarden is om in te zetten op de gedragspatronen. (Alberts & Verbruggen, Aan de slag met gedragspatronen bij jonge kinderen, 2018) Daarnaast is een krachtige leeromgeving volgens Laevers de omgeving waarin kinderen maximaal tot ontwikkeling en spel kunnen komen. (Laevers et al, 2014) Wanneer je inzet op de gedragspatronen kan je ook (extra) materialen voorzien waarmee de kleuters hun schematisch spel kunnen verdiepen, op deze manier geef je hen de kans om de gedragspatronen te verkennen en ontdekken.

Gevolgen voor het onderzoek: ik vul de manipulatiehoek in volgens de principes van een rijk basismilieu om zo ruimte te geven aan het vrij spel. Voor de buitenbox vul ik een schema in waarbij ik rekening houdt met de verschillende gedragspatronen. De buitenomgeving richt ik niet in als hoek, ik zie de hele speelplaats als één grote hoek: ik zorg ervoor dat de kleuters de materialen over de hele speelplaats kunnen gebruiken. Buiten zet ik dus vooral in op het vrij kleuterinitiatief door geen restricties toe te voegen op het vlak van afbakenen van een bepaalde hoek.

4.2.2 Ontwerpeisen met betrekking tot mijn rol als onderzoeker

Richtlijn 4: ik ga voluit voor het inzetten op observeren

Waarom: Observeren de manier is om te weten te komen met welke gedragspatronen de kleuters van jouw klas bezig zijn en welke denkprocessen er in het hoofd van de kleuters omgaan. Door te observeren op de manier die Grimmer beschreef, de OAP cyclus, kan je de observaties als inspiratie gebruiken om de gedragspatronen en dus ook het spel van de kleuters te verdiepen. (Grimmer, 2017) Observaties maken duidelijk waarmee kleuters spelen, waar ze spelen, hoe kleuters spelen... en op basis van deze observaties kunnen er aanpassingen gedaan worden.

Gevolgen voor het onderzoek: voor de start van het onderzoek breng ik de beginsituatie van de kleuters in kaart. Daarnaast ben ik ook gaan observeren en registreren wat de kleuters precies deden in de manipulatiehoek en op de speelplaats. Tijdens het onderzoek observeer ik het spel van de kleuters met een focus op de gedragspatronen. Op het verdiepen van de gedragspatronen vanuit observatie ligt tijdens dit onderzoek minder de focus, ik observeer wel op welke manier de kleuters de materialen gebruiken om de gedragspatronen te ontdekken.

Richtlijn 5: ik zet voluit in op het loslaten en ruimte geven

Waarom: jonge kleuters gaan graag op ontdekking en exploreren de wereld rondom hen. Als leerkracht is het de taak om hen daarin te ondersteunen. Ook kan je kleuters ondersteunen in het verkennen en ontdekken van gedragspatronen. Het is belangrijk om kleuters de kans te geven om de gedragspatronen ten volle te ontdekken. Als leerkracht mag je niet te snel in te grijpen tijdens het spel omdat je hierdoor het spel van de kleuters en het vrij kleuterinitiatief onderbreekt.

Daarnaast moet je ook ruimte laten voor de interesse van iedere kleuter. Volgens Grimmer en Ruth Alberts is de interesse die kinderen tonen in gedragspatronen verschillend. Sommige kinderen tonen interesse in geen enkel gedragspatroon, sommige kinderen vertonen interesse in één bepaald gedagspatroon en anderen vertonen interesse in meerdere gedragspatronen. Deze interesse kan ook veranderen. Zo kan een kind eerst interesse tonen in een bepaald gedragspatroon en later interesse tonen in een ander gedragspatroon. Iedere kleuter speelt op zijn eigen manier met de gedragspatronen. Wanneer je als leerkracht te veel gaat sturen, ga je deze verschillen in interesse niet kunnen zien.

Gevolgen voor het onderzoek: ik moet zelf leren loslaten en ruimte geven aan de kleuters. Tijdens het onderzoek observeer ik vanop een afstand om het spel niet te beïnvloeden of zet ik in op observeren en meespelen zonder zelf te zorgen voor spelimpulsen. De spelimpulsen komen van de kleuters en ik ga mee in het spel van de kleuters zonder te het spel zelf te sturen. Daarnaast geef ik de kleuters ook de kans om de verschillende gedragspatronen te ontdekken door in de verschillende contexten materialen aan te bieden die alle gedragspatronen kunnen uitlokken.

4.2.3 Ontwerpeisen met betrekking tot de output

Ik verwijs nog even naar mijn onderzoeksdoel: met dit onderzoek wil ik een middel ontwerpen dat in kaart brengt op welke manier je gedragspatronen kan gebruiken om het spel van de jongste kleuters zowel binnen als buiten te stimuleren.

De bovenstaande ontwerpeisen gaven aan op welke manier ik de onderzoekcontexten ga creëren, die ervoor zorgen dat ik inspiratie voor het middel uit mijn onderzoeksdoel kan verzamelen. Met de ontwerpeisen hieronder ga ik op zoek naar de manier of wijze waarop ik de inspiratie ga registreren en weer geven.

Richtlijn 6: ik houd er rekening mee dat één bepaalde handeling opgebouwd kan zijn uit verschillende gedragspatronen

Waarom: volgens Grimmer en vanuit eigen ondervindingen is het niet altijd duidelijk in welk gedragspatroon een kleuter nu net interesse toont wanneer hij een bepaalde handeling uitvoert. Wanneer een kleuter een bepaalde handeling uitvoert, kan je deze vaak terugkoppelen aan meerdere gedragspatronen. (Grimmer, 2017)

Gevolgen voor het onderzoek: bij het maken van mijn moodboards maak ik een indeling op basis van de onderzoeksettingen, binnen en buiten, en niet op basis van de verschillende gedragspatronen. Dit omdat verschillende gedragspatronen vaak samenhangen. Om toch te duiden om welke gedragspatronen het kan gaan bij een bepaalde handeling, plaats ik bij iedere foto een vakje met tekst met daarin alle mogelijke gedragspatronen die bij de foto en dus bij die handeling horen.

Richtlijn 7: ik houd er rekening mee dat het begrip 'gedragspatroon' en waarde van gedragspatronen niet gekend is

Waarom: vanuit bevragingen, een interview met de klasmentor en een online enquête, en volgens Grimmer (2017) en Ruth Alberts (2018) is het begrip 'gedragspatroon' niet gekend. Volgens deze bronnen is ook de waarde of het belang van gedragspatronen voor de ontwikkeling van kleuters niet gekend door een groot deel van de leerkrachten. Wanneer je een bepaalde handeling die vertrekt vanuit een gedragspatroon als voorbeeld geeft, herkennen leerkrachten het gedrag zelf wel. (Alberts, Kleutergewijs, 2018) (Grimmer, 2017)

Gevolgen voor het onderzoek: ik houd rekening met deze ontwerpeis door het begrip 'gedragspatroon' kort te beschrijven en de waarde ervan toe te lichten in het informatieboekje. Ik maak ook een korte opsommingen van de verschillende gedragspatronen zodat leerkrachten makkelijker de link kunnen leggen tussen de gedragspatronen en de foto's in het boekje en op het moodboard, maar ook wanneer ze een bepaalde handeling zien voorkomen in hun eigen klas. Dit is allemaal extra informatie die ik toevoeg in het informatieboekje zodat leerkrachten wat meer achtergrondinformatie bezitten voordat ze zelf aan de slag gaan.

Richtlijn 8: ik zet in op het inspireren van andere leerkrachten

Waarom: 'inspiratie' wordt op verschillende manieren gedefinieerd: zin krijgen om iets te gaan maken, hetgeen je aanzet om iets te doen, ideeën die nieuw zijn... Wanneer ik zelf op zoek ga naar inspiratie voor in de klas heb ik gemerkt dat foto's mijn nieuwsgierigheid prikkelen, foto's geven me vaak de zin om iets zelf uit te proberen. Wanneer ik een leuke of interessante foto zie, wil ik er ook graag meer over weten. Een foto is ook iets dat naar mijn gevoel meteen de aandacht trekt en vaak meer zegt dan 1000 woorden. Wanneer een foto mijn aandacht heeft en me nieuwsgierig heeft gemaakt naar meer, vind ik het fijn om meer uitleg te ontvangen over de foto. Een voorbeeld hiervan is wanneer ik op Instagram een foto zie van een sensory

bottle, de foto maakt me nieuwsgierig: ik wil weten wat er precies op de foto staat, wat kleuters ermee doen, hoe je het zelf kan maken... wanneer ik dan een tekst kan lezen bij deze foto met al deze informatie, kan ik ook zelf aan de slag met de inspiratie.

Gevolgen voor het onderzoek: ik zorg ervoor dat de moodboards nieuwsgierigheid uitlokken en uitnodigend ogen en dat het informatieboekje duidelijkheid schept en overzichtelijk is. Ik creëer moodboards met foto's en een aantal woorden, ik maak een onderscheid tussen een moodboard met de gedragspatronen binnen en eentje met de gedragspatronen buiten. Met de moodboards wil ik de aandacht trekken en interesse stimuleren in de hoop dat leerkrachten er meer over te weten willen komen. Om meer te weten te komen, ontwerp ik ook het informatieboekje. In dit boekje vinden de leerkrachten meer informatie terug over de foto's zelf, maar ook over het begrip 'gedragspatroon' en de waarde ervan voor de ontwikkeling van de kleuters. Door dit boekje toe te voegen hoop ik de stap om zelf aan de slag te gaan in de klas eenvoudiger te maken voor de leerkrachten. Door dit ontwerp te creëren, wil ik andere leerkrachten inspireren bij het invullen van hun hoeken in de klas maar ook bij het invullen van het vrij spel op de speelplaats.

4.3 Beschrijving van het onderzoeksproces en het onderzoekontwerp

Dit deel verdeel ik in drie onderdelen. In het eerste onderdeel 'het creëren van de optimale context' schets ik de drie onderzoekcontexten waarmee ik aan de slag ging tijdens mijn onderzoek.

In het tweede deel 'het inzetten op observeren en de gepaste spelbegeleiding' vertel ik meer over hoe ik als onderzoeker aan de slag ging tijdens het spel van de kleuters in de verschillende onderzoekcontexten.

En in het derde en laatste onderdeel 'vorm geven aan de moodboards en het informatieboekje' beschrijf ik hoe ik mijn ontwerp vorm gaf en geef ik meer informatie over de uiteindelijke output.

4.3.1 Het creëren van de optimale context

Rekening houdend met de ontwerpeisen wilde ik in eerste instantie twee onderzoekcontexten creëren: één onderzoekcontext binnen en één buiten. Deze contexten dienden ervoor om de gedragspatronen te kunnen waarnemen en uitlokken in het spel van de kleuters. Ik sprak nu over twee onderzoekcontexten die ik initieel creëerde. Je zal opmerken dat er uiteindelijk een derde onderzoekcontext werd opgenomen in mijn bachelorproef, ook hier vertel ik in dit hoofdstuk meer over. In deze verschillende contexten maakte ik foto's die ik in een latere fase in dit hoofdstuk aan bod laat komen, namelijk in het moodboard en het informatieboekje over gedragspatronen.

In het schema hieronder maak ik duidelijk in welke volgorde ik aan de slag ging met de onderzoekcontexten.

Onderzoekcontext	Maart	April	Mei
Binnen			
<u>Onderzoekcontext 1:</u> de manipulatiehoek			
<u>Extra onderzoekcontext:</u> de andere hoeken			
Buiten			
<u>Onderzoekcontext 2:</u> de buitenbox			

Zoals te zien is in de planning creëerde ik eerst onderzoekcontext 1. Daarna merkte ik op dat het nodig was om een extra onderzoekcontext te creëren binnen en deze ook op te nemen in mijn onderzoek. Waarom ik deze extra onderzoekcontext opnam in mijn bachelorproef, kan u hieronder lezen. Als laatste creëerde ik de buitenbox en ging ik hiermee aan de slag. In deze tijdsvolgorde beschrijf ik de verschillende onderzoekcontexten uitgebreider in het deel hieronder.

Onderzoekcontext 1: de manipulatiehoek (binnen)

De keuze om de manipulatiehoek te verkiezen als ideale hoek om de gedragspatronen uit te lokken, zal ik kort toelichten vanuit drie redenen. Ten eerste is manipuleren volgens Frea Janssen-Vos één van de leidende spelactiviteiten bij de jongste kleuters. (Janssen-Vos & van der Meer, 2017) Daarnaast is de manipulatiehoek ook één van de favorieten bij de kleuters uit mijn stageklas. En ten derde is het ook één van mijn favorieten. In samenspraak en na overleg met mijn klasmentor richtte ik deze hoek in met een focus op de gedragspatronen. Ook zij zag het zitten om voor deze hoek te kiezen. Dit liet ze blijken tijdens het interview.

Voor mijn stage maakte ik voor de verschillende hoeken in mijn stageklas een hoekenfiche. Bij deze hoek, de manipulatiehoek, vulde ik de fiche niet in zoals ik het gewoonlijk zou doen, bij het invullen focuste ik echt op het stimuleren van de gedragspatronen.

Tijdens het invullen van de hoekenfiche hield ik rekening met een aantal dingen: bij de waarde van de hoek beschreef ik de verschillende ontwikkelingsdomeinen die aan bod zouden komen in de hoek, daarnaast noteerde ik hier ook het belang van het stimuleren van gedragspatronen voor de ontwikkeling. Bij het beschrijven van de spelmogelijkheden vertrok ik vanuit de 12 verschillende gedragspatronen. Ik somde de gedragspatronen op en maakte op basis van deze opsomming een materiaalkeuze. Achter de gedragspatronen noteerde ik materialen die ideaal waren om dat bepaalde gedragspatroon uit te lokken in de manipulatiehoek. Ik bekeek welke materialen voor meerdere gedragspatronen gebruikt konden worden en dacht na over eventuele alternatieven. Deze opsomming van materialen gebruikte ik om mijn hoek in te richten. Ik lette erop dat er geen overvloed was aan materialen omdat het dan niet meer overzichtelijk zou zijn voor de jongsten. Toch zorgde ik ervoor dat de kleuters op verschillende manieren met de materialen aan de slag konden zodat het ook een uitdagende hoek was voor de oudsten. De hoekenfiche van de manipulatiehoek is terug te vinden in de bijlages van dit document. Hieronder vind je al een foto terug van de manipulatiehoek ingericht in thema Pasen.

Deze hoek werd echt ingericht vanuit de denkwijze: om kinderen de kans te geven om met gedragspatronen aan de slag te gaan, moet je de hoek zo vormgeven dat de gedragspatronen uitgelokt worden. Je moet dus echt rekening houden of zelfs vertrekken vanuit de verschillende gedragspatronen en van daaruit de inkleding of materiaalkeuze van je hoek bepalen zodat kleuters aan de slag gaan met de gedragspatronen. Dit was initieel ook de manier waarop ik over gedragspatronen dacht: gedragspatronen moet je uitlokken.

Terwijl de kleuters in deze hoek aan de slag gingen met de materialen, maakte ik foto's van het spel met de focus op de verschillende gedragspatronen. Deze foto's en uitleg komen terug in het moodboard en het informatieboekje aan het einde van dit hoofdstuk.

Extra onderzoeksetting: de andere hoeken in de klas (binnen)

In eerste instantie was ik van plan om me te focussen op de manipulatiehoek tijdens dit onderzoek, daarom richtte ik de andere hoeken in de klas in zoals ik ze ook zou inrichten wanneer ik dit onderzoek niet zou doen: vertrekkend vanuit de verschillende ontwikkelingsdomeinen en ontwikkelingsdoelen, terwijl ik me in de eerste onderzoeksetting focuste op de gedragspatronen.

In de manipulatiehoek keek ik gericht naar de gedragspatronen die de kleuters vertoonden, maar ook in de andere hoeken observeerde ik een aantal keer tijdens mijn stage, niet vanuit de focus op gedragspatronen. Maar eigenlijk meteen na één observatie in de creahoek, merkte ik iets op. Daarna hield ik het spel in de andere hoeken ook in de gaten en ook hier merkte ik vrij snel iets op. De kleuters vertoonden hier namelijk ook gedragspatronen, zonder dat ik deze hoeken ingericht had met de gedachte om hier gedragspatronen uit te lokken. Deze leuke wending kon ik natuurlijk niet onopgemerkt laten. Daarom besloot ik om de andere hoeken in de klas ook op te nemen in het onderzoek, zonder echt iets te veranderen aan de hoeken of mijn hoekenfiches in functie van de gedragspatronen. Ik deed wel kleine aanpassingen om de kwaliteit van het spel te verbeteren in deze hoeken, maar nooit met de intentie om gedragspatronen uit te lokken.

Op de foto's hieronder zijn al enkele sfeerbeelden te zien uit de hoeken die ik extra opnam tijdens dit onderzoek: de autohoek, de creahoek, de constructiehoek en de fijn motorische hoek.

Op de foto's in het moodboard en in het informatieboekje zal je dus kunnen zien dat de kleuters ook in de andere hoeken in de klas dus aan de slag gaan met gedragspatronen. Ik vond het zelf interessant om te zien dat de kleuters de gedragspatronen ook in hun spel betrokken, zonder dat ik hier in mijn hoekenfiche een focus op legde. In de bijlage vind je ook nog een hoekenfiche terug van mijn constructiehoek, deze is net zoals de andere hoekenfiches (behalve de manipulatiehoek) ingevuld zoals ik het de andere jaren deed. Het verschil tussen de hoekenfiche met de focus op de gedragspatronen (de manipulatiehoek) en een hoekenfiche zonder de focus op de gedragspatronen (constructiehoek) kan je goed vergelijken door ze beide eens door te nemen. Deze vind je allebei terug in de bijlagen.

Onderzoeksetting 2: De buitenbox (buiten)

In dit onderzoek kies ik ervoor om ook de buitenomgeving op te nemen. Tijdens een schoolweek spenderen de kleuters een groot deel van hun tijd buiten. Doorheen de dag hebben de verschillende klassen een korte speeltijd, na het koek- of fruitmoment, en een lange speeltijd, na de boterhammen. Daarnaast krijgen de kinderen per klas ook nog eens twee lesblokken per week die ze buiten mogen besteden, tijdens deze lesblokken mogen ze fietsen of vrij spelen op de speelplaats.

Daarnaast is de speelplaats van Paleis tijdens de paasvakantie helemaal veranderd. Samen met het leerkrachtenteam, ouders en familie van kinderen en externen, toverden we de buitenruimte van de school om tot een groene speelplaats. Ideaal dus om hier gebruik van te maken tijdens mijn onderzoek. Ik voeg hieronder twee foto's toe van de vernieuwde speelplaats. Door dat te doen wil ik een duidelijker beeld geven van deze onderzoekcontext: een visueel beeld.

Omdat de kleuters veel tijd spenderen buiten, de speelplaats net vernieuwd is tot een groene speelplaats en ik ervan overtuigd ben dat kleuters ook op de speelplaats spel vertonen dat zinvol is voor hun ontwikkeling, kon ik de kans niet laten liggen om ook de groene speelplaats op te nemen als onderzoekcontext in mijn onderzoek.

Ik koos ervoor om aan de slag te gaan met een buitenbox. Ik koos voor een verplaatsbare buitenbox omdat ik het gevoel had dat ik de kansen van de kinderen zou beperken als ik de materialen enkel zou aanbieden in één bepaalde buitenhoek. De materialen uit de buitenbox mogen op de verschillende plekken op de speelplaats gebruikt worden en geven de kleuters dus de kans om volop op ontdekking te gaan in met de materialen.

Bij het creëren van mijn buitenbox werkte ik niet vanuit een hoekenfiche, ik werkte wel met een opsomming van de verschillende gedragspatronen. Achter elk gedragspatroon hield ik een plekje vrij om materialen te noteren. Op de groene speelplaats waren verschillende materialen al aanwezig zoals: takken, stenen van verschillende formaten, houtschors, plantjes, zand, aarde... Deze noteerde ik bovenaan het blad van de opsomming omdat dit zeker ook materialen zijn die kleuters kunnen gebruiken om met de gedragspatronen aan de slag te gaan. Deze materialen stak ik niet in de buitenbox, maar de kleuters konden hier wel onbeperkt gebruik van maken. Daarnaast noteerde ik achter de verschillende gedragspatronen nog materialen die een bepaald gedragspatroon kunnen stimuleren. Zo kwam ik tot een lijstje met materialen, die ik in de buitenbox zou steken zoals: krijt, potjes, touw, bekertjes, kokers, emmers, waterspuitbusjes en lepeltjes. De fiche met materialen is terug te vinden in de bijlage van dit document.

De buitenbox bied ik aan op momenten wanneer de kleuters buiten aan de slag gaan. Soms in kleine groepjes, soms ook terwijl de hele klas en eventueel andere klassen buiten zijn. De kleuters zijn vrij om de materialen te gebruiken zoals zij dat willen.

4.3.2 Het inzetten op observeren en de gepaste spelbegeleiding

Mijn taak als onderzoeker tijdens dit onderzoek was het fotograferen of op beeld vastleggen van gedragspatronen. Tijdens het vrij spel zowel binnen als buiten gingen de kleuters aan de slag met de gedragspatronen, ik probeerde dit zo goed mogelijk vast te leggen.

Tijdens het onderzoek ging ik aan de slag als observator en speelde ik mee met de kinderen. Ik probeerde het spel niet te sturen door spelimpulsen te geven, maar ging wel mee in het spel van de kleuters zelf. Zo hielp ik kleuters bijvoorbeeld wanneer ze me vroegen om een knoop te maken, zo proefde ik van de soep die ze maakten en hielp ik bij het vast houden van een trechter. Ik wilde observeren op welke manier de kleuters aan de slag gingen met de gedragspatronen zonder ze hierin te sturen.

Wanneer ik tijdens het spel een gedragspatroon had kunnen vastleggen op foto, bestudeerde ik die foto achteraf nog eens grondig: om welk gedragspatroon gaat het precies? Kan er ook sprake zijn van een ander gedragspatroon? Wat was de context of hoe verliep het spel van de kleuter? Een antwoord op deze vragen noteerde ik zodat ik hier gebruik van kon maken tijdens het creëren van mijn ontwerp.

4.3.3 Vorm geven aan de moodboards en het informatieboekje

De moodboards

Ik verzamelde foto's van de kleuters in mijn stageklas die gedragspatronen vertoonden tijdens hun spel. Met deze foto's maakte ik moodboards, deze dienen als inspiratie voor leerkrachten en leerkrachten in spé. De foto's kunnen leerkrachten inspireren bij het invullen van de hoeken in de klas, maar ook bij het vormgeven van het spel op de speelplaats. Ik heb besloten om twee moodboards te maken: eentje van gedragspatronen in de klas, in de hoeken en eentje van de gedragspatronen op de speelplaats.

Ik had er ook voor kunnen kiezen om een moodboard te maken per gedragspatroon, maar dit heb ik bewust niet gedaan omdat één bepaalde handeling vaak deel kan uitmaken van meerdere gedragspatronen. Wanneer een kleuter dus een bepaalde handeling uitvoert, is het niet altijd duidelijk in welk gedragspatroon die kleuter precies interesse toont.

Op de foto's twee foto's zien jullie de moodboards, die ik creëerde.

De eerste afbeelding is het moodboard 'aan de slag met de gedragspatronen in de klas'. Op dit moodboard zijn foto's terug te vinden die ik nam tijdens het vrij spel binnen. Tijdens het spel kon ik op verschillende momenten spel observeren waarin de kleuters aan de slag gingen met bepaalde gedragspatronen. Op dat moment nam ik dan een foto. Een deel van deze foto's vind je op het moodboard hieronder terug.

De tweede afbeelding, de afbeelding hieronder is het moodboard 'aan de slag met de gedragspatronen op de speelplaats'. Op dit moodboard zijn foto's te vinden die ik nam terwijl de kleuters buiten speelden. Ook tijdens dit spel gingen de kleuters aan de slag met het verkennen en ontdekken van gedragspatronen.

Het informatieboekje

Naast deze moodboards met inspirerende foto's hoort er bij mijn ontwerp ook nog een informatieboekje. In dit boekje of bundeltje is meer informatie terug te vinden over de verschillende foto's, die op de moodboards te zien zijn. Daarnaast vind je in het boekje ook terug welke materialen gebruikt werden in de manipulatiehoek en de buitenbox. Omdat het grootste deel van de leerkrachten niet op de hoogte is van het begrip 'gedragspatroon' en de waarde ervan voor de ontwikkeling, geef ik hier in het boekje ook nog een korte uitleg over. Daarnaast som ik de verschillende gedragspatronen op met een korte uitleg of beschrijving erbij zodat het eenvoudig is om bij het doornemen van het bundeltje snel terug te vinden wat een bepaald gedragspatroon precies betekent. Deze lijst maakt het ook makkelijker om linken te leggen tussen de foto's, de context en de gedragspatronen zelf.

Aan de hand van afbeeldingen uit het informatieboekje, toon ik wat ik precies bedoel met de uitleg hierboven door het visueel te maken. Op die manier krijg je ook meteen al een beter beeld van hoe het boekje er precies uitziet en hoe het is ingedeeld.

Op de afbeeldingen hieronder zien jullie dat ik kort uitleg wat het begrip 'gedragspatroon' betekent en welke waarde het heeft voor de ontwikkeling. Daarnaast zien jullie op de tweede afbeelding een opsomming van de verschillende gedragspatronen met een korte uitleg over de betekenis ervan. Op die manier voorzie ik leerkrachten die het boekje doornemen met wat voorkennis over het onderwerp.

GEDRAGSPATRONEN	VERSCHILLENDE GEDRAGSPATRONEN																										
<p>Betekenis en belang voor de ontwikkeling</p> <p>"Gedragspatronen zijn herhaald gedrag of herhaalde denkwijzen die zich bij kinderen voordoen. Gedragspatronen helpen kinderen om de wereld beter te begrijpen via exploratie en onderzoek." (Alberts, 2018)</p> <p>Gedragspatronen stimuleren de breinontwikkeling van kinderen. Wanneer kinderen handelingen herhalen, worden de verbindingen in de hersenen sterker en verlopen de processen in de hersenen sneller en efficiënter. (Grimmer, 2017)</p> <p>Gedragspatronen vormen ook de basis voor abstract denken. Volgens Piaget bouwen kinderen actief kennis op door de wereld te manipuleren en te verkennen. Via adaptatie en organisatie ontwikkelen ze steeds complexere cognitieve schema's. (Berk, 2018)</p>	<table border="1"> <thead> <tr> <th style="background-color: #fff9c4;">Gedragspatroon</th> <th style="background-color: #fff9c4;">Korte uitleg</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Verbinden</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het verbinden van voorwerpen en materialen • Verschillende stukjes vast maken aan elkaar of naast en tegen elkaar zetten (fysiek raken) </td> </tr> <tr> <td>Bevatten</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf, materialen of voorwerpen ergens in steken • Vullen en legen van verschillende voorwerpen </td> </tr> <tr> <td>Kernen en lijnen volgen</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het creëren van een kern of centrum met daarrond rechte lijnen </td> </tr> <tr> <td>Begrenzen</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf, een voorwerp of een bepaalde plaats omringen met grenzen </td> </tr> <tr> <td>Bedekken</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf of voorwerpen verstoppen, bedekken of inpakken </td> </tr> <tr> <td>Grenzen overschrijden</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Interesse hebben in het ontdekken en exploreren wat er gebeurt wanneer zichzelf of voorwerpen over of door een bepaalde grens gaan en er aan de andere kant weer uitkomen </td> </tr> <tr> <td>Oriënteren</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Dingen vanuit een andere hoek willen bekijken </td> </tr> <tr> <td>Plaatsen</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Interesse in de plaats waar voorwerpen of zichzelf zich bevinden of gezet worden </td> </tr> <tr> <td>Draaien</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Interesse tonen in circulaire bewegingen en cirkels • Bewegingen zoals het ronddraaien en draaien van zichzelf of voorwerp zijn interessant </td> </tr> <tr> <td>Bewegingsbaan volgen</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Interesse in de bewegingsbaan van iets of iemand in een bepaalde ruimte: voorwerpen of personen in beweging leggen een bepaalde bewegingsbaan af • Ook het beïnvloeden van die bewegingsbaan kan interessant zijn </td> </tr> <tr> <td>Transformeren</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het ontdekken, exploreren en zien van veranderingen • Transformaties beïnvloeden en zelf dingen kunnen veranderen is interessant </td> </tr> <tr> <td>Transporteren</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Voorwerpen, zichzelf of anderen van de ene plek naar de andere brengen • Fascinatie in transportmiddelen kan hiermee samen gaan </td> </tr> </tbody> </table>	Gedragspatroon	Korte uitleg	Verbinden	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het verbinden van voorwerpen en materialen • Verschillende stukjes vast maken aan elkaar of naast en tegen elkaar zetten (fysiek raken) 	Bevatten	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf, materialen of voorwerpen ergens in steken • Vullen en legen van verschillende voorwerpen 	Kernen en lijnen volgen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het creëren van een kern of centrum met daarrond rechte lijnen 	Begrenzen	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf, een voorwerp of een bepaalde plaats omringen met grenzen 	Bedekken	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf of voorwerpen verstoppen, bedekken of inpakken 	Grenzen overschrijden	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse hebben in het ontdekken en exploreren wat er gebeurt wanneer zichzelf of voorwerpen over of door een bepaalde grens gaan en er aan de andere kant weer uitkomen 	Oriënteren	<ul style="list-style-type: none"> • Dingen vanuit een andere hoek willen bekijken 	Plaatsen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in de plaats waar voorwerpen of zichzelf zich bevinden of gezet worden 	Draaien	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse tonen in circulaire bewegingen en cirkels • Bewegingen zoals het ronddraaien en draaien van zichzelf of voorwerp zijn interessant 	Bewegingsbaan volgen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in de bewegingsbaan van iets of iemand in een bepaalde ruimte: voorwerpen of personen in beweging leggen een bepaalde bewegingsbaan af • Ook het beïnvloeden van die bewegingsbaan kan interessant zijn 	Transformeren	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het ontdekken, exploreren en zien van veranderingen • Transformaties beïnvloeden en zelf dingen kunnen veranderen is interessant 	Transporteren	<ul style="list-style-type: none"> • Voorwerpen, zichzelf of anderen van de ene plek naar de andere brengen • Fascinatie in transportmiddelen kan hiermee samen gaan
Gedragspatroon	Korte uitleg																										
Verbinden	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het verbinden van voorwerpen en materialen • Verschillende stukjes vast maken aan elkaar of naast en tegen elkaar zetten (fysiek raken) 																										
Bevatten	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf, materialen of voorwerpen ergens in steken • Vullen en legen van verschillende voorwerpen 																										
Kernen en lijnen volgen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het creëren van een kern of centrum met daarrond rechte lijnen 																										
Begrenzen	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf, een voorwerp of een bepaalde plaats omringen met grenzen 																										
Bedekken	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf of voorwerpen verstoppen, bedekken of inpakken 																										
Grenzen overschrijden	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse hebben in het ontdekken en exploreren wat er gebeurt wanneer zichzelf of voorwerpen over of door een bepaalde grens gaan en er aan de andere kant weer uitkomen 																										
Oriënteren	<ul style="list-style-type: none"> • Dingen vanuit een andere hoek willen bekijken 																										
Plaatsen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in de plaats waar voorwerpen of zichzelf zich bevinden of gezet worden 																										
Draaien	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse tonen in circulaire bewegingen en cirkels • Bewegingen zoals het ronddraaien en draaien van zichzelf of voorwerp zijn interessant 																										
Bewegingsbaan volgen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in de bewegingsbaan van iets of iemand in een bepaalde ruimte: voorwerpen of personen in beweging leggen een bepaalde bewegingsbaan af • Ook het beïnvloeden van die bewegingsbaan kan interessant zijn 																										
Transformeren	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het ontdekken, exploreren en zien van veranderingen • Transformaties beïnvloeden en zelf dingen kunnen veranderen is interessant 																										
Transporteren	<ul style="list-style-type: none"> • Voorwerpen, zichzelf of anderen van de ene plek naar de andere brengen • Fascinatie in transportmiddelen kan hiermee samen gaan 																										

In het verdere verloop van het boekje ga ik dieper in op de gedragspatronen in de praktijk. Namelijk de verschillende gedragspatronen die de kleuters tijdens het spel vertoonden en die ik heb kunnen vastleggen op foto. Hierin maak ik een onderscheid tussen de gedragspatronen binnen en buiten, net zoals bij de moodboards. Op de afbeeldingen hieronder is te zien dat ik werk met een soort van tussenblad om een duidelijk onderscheid te creëren tussen de gedragspatronen binnen en buiten.

Verder kom je in het boekje de verschillende foto's tegen, die ook terug te vinden zijn op de moodboards en daarnaast nog een aantal extra foto's. Bij deze foto's geef ik een korte uitleg over de context en verwijs ik naar de gedragspatronen die bij de foto en dus het spel van het kind horen. Een voorbeeld hiervan vind je terug op de afbeelding hieronder.

Het volledige informatieboekje vind je terug in de bijlagen van deze bachelorproef.

4.4 Reflectie op het hoofdstuk ontwerpen

Ik vind persoonlijk dat ik met een opgeheven hoofd mag terugblikken naar mijn hoofdstuk ontwerpen en mijn ontwerp zelf. Bij het opstellen van de ontwerpeisen heb ik rekening gehouden met de inzichten die ik opdeed in het hoofdstuk verzamelen en analyseren. Na overleg met de promotor had ik het gevoel dat mijn ontwerpeisen op punt stonden en dat is natuurlijk een belangrijke stap omdat heel het ontwerp hiervan afhangt. Door hier veel tijd in te steken en het vorige hoofdstuk grondig door te nemen, kon ik met een gerust hart beginnen aan mijn ontwerp. Ik vind het ook zelf een meerwaarde dat ik met een open blik aan de slag ging aan deze onderzoekstap. Dit heeft ervoor gezorgd dat ik me flexibel kon opstellen en zo een extra onderzoekcontext opnam. Deze extra onderzoekcontext zorgde voor een meerwaarde in mijn ontwerp doordat ik kon bevestigen dat loslaten en ruimte geven belangrijke inzichten zijn wanneer we kijken naar het spel en de gedragspatronen bij kinderen. Aan de hand van de foto's die ik nam in deze extra context kan ik dit inzicht dan ook echt tonen en 'bewijzen' aan andere leerkrachten.

Door op deze manier naar onderzoek te kijken, ben ik er trouwens van overtuigd dat dit flexibel en open minded zijn, eigenschappen zijn die ik in de toekomst nog meer ga gebruiken wanneer ik bijvoorbeeld de kans krijg om in een co-teachingsklas les te geven zal ik rekening moeten houden met de andere en mezelf moeten aanpassen. Door dit met een open blik te doen, kan ik zeker nog bijleren, net zoals ik nu in dit onderzoek gedaan heb.

Wanneer ik dan naar mijn uiteindelijke ontwerp kijk, mag ik ook tevreden zijn. Door dit ontwerp te creëren heb ik mijn onderzoeksdoel kunnen nastreven. Ik heb namelijk een middel ontworpen dat in kaart brengt op welke manier je gedragspatronen kan gebruiken om het spel van de jongste kleuters zowel binnen als buiten te stimuleren.

De moodboards moesten de nieuwsgierigheid opwekken en door de verschillende, maar ook variërende foto's ben ik hier wel in geslaagd. Ook in het informatieboekje komen heel veel foto's terug en maken het lezen op die manier leuk en interessant, deze foto's zorgen ook voor visuele ondersteuning bij de tekst. Door beknopt de belangrijkste informatie weer te geven, is dit boekje ook niet zwaar om te lezen. Het pakket van de twee, de moodboards en het informatieboekje, zorgen voor inspiratie om de hoeken in te vullen. Ikzelf wil hier alvast verder mee aan de slag, in het hoofdstuk concluderen en vooruitblikken kan je lezen op welke manier, maar ik ben ook nieuwsgierig naar de reactie van andere leerkrachten.

Als ik zelf opnieuw zou moeten starten zou ik wel alvast één ding veranderen. Ik zou ervoor zorgen dat ik meerdere leerkrachten betrek bij het verzamelen van foto's en observaties voor in mijn ontwerp. Ik merkte dat het soms moeilijk was om alles te zien en ben ervan overtuigd dat ik goede voorbeelden of leuke inspiratie over het hoofd heb gezien. Door ook anderen in te schakelen had ik misschien meer kunnen zien en meer kunnen tonen in het ontwerp. Daarnaast denk ik ook dat ik hierdoor misschien andere dingen had kunnen zien doordat die extra persoon een andere kijk heeft op spel en misschien ook een andere kijk op gedragspatronen. Zo merkte ik dit al op bij de medestudenten met hetzelfde onderwerp: wanneer ik hen bij een bepaalde foto vroeg om welk gedragspatroon het precies ging, hadden we vaak allemaal een andere mening. De medestudenten keken op een andere manier naar bepaalde foto's en dit zette wel aan tot denken. Na een verklaring van hun gedachte, kon ik me vaak ook wel in de hun visie vinden. Daarom denk ik dat het zeker een meerwaarde was geweest als we met meerdere ogen naar het spel en de gedragspatronen van de kinderen hadden gekeken.

5 Concluderen en vooruitblikken

5.1 Inleiding

In het hoofdstuk 'concluderen en vooruitblikken' reflecteer ik kritisch over het doorlopen proces en het uiteindelijke resultaat van mijn onderzoek. Dit hoofdstuk verdeel ik in drie onderdelen: aandacht voor onderzoek, de leerwaarde van het onderzoek voor mijn groei als leerkracht en de meerwaarde van het onderzoek voor mezelf als leerkracht en voor collega's.

In het eerste onderdeel 'aandacht voor onderzoek' beschrijf ik de valkuilen en succeservaringen die ik doormaakte tijdens dit onderzoek. Daarnaast schenk ik ook aandacht aan het beschrijven van mijn eigen ervaringen bij de verschillende onderdelen van de onderzoekscyclus en ga ik dieper in op een eventueel vervolgonderzoek.

In het tweede onderdeel 'de leerwaarde van het onderzoek voor mijn groei als leerkracht' vertel ik wat het onderzoek me opleverde in mijn leerproces als toekomstig leerkracht.

En in het laatste onderdeel 'de meerwaarde van het onderzoek voor mezelf als leerkracht en voor collega's' verwoord ik wat het onderzoek en mijn ontwerp kunnen betekenen voor het mezelf en voor het werkveld. In dit onderdeel wordt de link tussen mijn onderzoeksvraag en onderzoeksdoel ook helder geschetst.

5.2 Aandacht voor onderzoek

Vanaf het begin was er van mij uit een grote nieuwsgierigheid en interesse in het onderwerp. Het onderwerp stond bij de keuzeonderwerpen en het leek me interessant om onderzoek te doen rond het stimuleren van het vrij spel van de kleuters. Daarnaast leek het me ook fijn om voor dit onderzoek te kiezen omdat de doelgroep de jongste kleuters waren en dit is nu net de leeftijdsgroep waarbij ik het liefste stage en onderzoek wilde doen. Vooraleer ik aan het onderzoeksproces begon had ik al wel wat voorkennis over spel en vrij spel en over de doelgroep van dit onderzoek doordat we hier in de opleiding al veel aandacht aan besteedden tijdens de lessen, maar ook door de praktijkervaring op stages. De kennis over gedragspatronen daarentegen was bij mij wel nog miniem, hier zijn we tijdens één van de lessen maar heel kort op ingegaan.

Tijdens de grote uitdaging namelijk het uitwerken van het onderzoek, werd ik geconfronteerd met heel wat valkuilen en succeservaringen. Deze licht ik hieronder toe.

Tijdens het uitwerken van het eerste hoofdstuk 'oriënteren en richten' kreeg ik al meteen te maken met een valkuil. Het beschrijven van het praktijkprobleem, het uitschrijven van de 5xW+H vond ik niet eenvoudig. Ik had er moeite mee om bronnen te vinden die betrekking hadden tot mijn onderwerp. Ik wist niet goed op welke plekken ik op zoek moest gaan naar goede bronnen en welke termen ik het beste kon gebruiken bij het ingeven van een zoekopdracht. Daarnaast had ik ook moeite om de essentie uit een bron te halen en beknopt te antwoorden op de 5xW+H. Het filteren van belangrijke en minder belangrijke informatie was voor mij een valkuil. Ik ben dan ook lange tijd bezig geweest met het onderdeel 'oriënteren'. Wanneer ik dan van andere studenten hoorde dat zij dit onderdeel al hadden afgerond, zonk de moed me soms in de schoenen. Achteraf ben ik gaan beseffen dat ik mijn eigen weg afleg tijdens dit onderzoek en dat ik me niet moet laten beïnvloeden door anderen, zij leggen hun eigen weg af en die hoeft niet hetzelfde te zijn als de mijne. Bij het opstellen van mijn onderzoeksdoel, onderzoeksvraag en deelvragen heb ik ook de tijd genomen, want wat wilde ik nu precies bereiken met mijn onderzoek en wat wilde ik nu precies te weten komen? Door de hulp van mijn promotor en medestudenten werd ook het onderdeel 'richten' concreet gemaakt.

Het hoofdstuk 'plannen' kreeg snel vorm en was ook op korte tijd afgerond. Dit doordat ik een duidelijke kijk had op waar ik precies naartoe wilde met mijn onderzoek. Doordat ik goed had doorgenomen welke verschillende onderzoeksactiviteiten er bestonden, kon ik ook snel een link leggen tussen de deelvraag en de onderzoeksactiviteit, die nodig was om een antwoord te kunnen formuleren op die deelvraag. Wat me opviel tijdens dit onderzoek was dat ik moeite had om me aan de opgestelde planning te houden. Mijn uitstelgedrag vormde een valkuil tijdens dit onderzoek. Zo zag ik stage vaak als een prioriteit in mijn planning en schoof ik de bachelorproef wat naar achteren. Ik denk dat ik het mezelf makkelijker had kunnen maken door een planning te maken per week of maand waarin ik 'werken aan de bachelorproef' regelmatig inroosterde.

Het hoofdstuk 'verzamelen en analyseren' kende ook verschillende valkuilen. Maar tijdens het uitwerken van dit hoofdstuk werd ik ook geconfronteerd met een aantal succeservaringen. Ik start met de valkuilen en sluit af met de succeservaringen. Wanneer ik op zoek ging naar informatie als antwoord op mijn deelvragen, werd ik opnieuw geconfronteerd met het probleem dat ik hierboven al beschreef, ik stelde mezelf namelijk vragen zoals: welke bronnen zijn goede bronnen, waar vind ik deze bronnen, aan de hand van welke zoektermen vind ik informatie over mijn onderwerp en welke informatie uit een bron is echt van belang, wat is de essentie van een bron? Daarnaast nam ik ook verschillende Engelstalige bronnen door. Het correct vertalen en samenvatten van deze bronnen was voor mij een echte uitdaging. Ik moest ook vaak een stukje tekst opnieuw lezen omdat ik niet volledig begreep wat er precies gezegd of bedoeld werd. Als laatste was het structureren van de gevonden informatie ook een valkuil in dit hoofdstuk. Ik had heel wat informatie gevonden over de verschillende thema's van het hoofdstuk, maar nu moest ik er nog een logische samenhang tussen creëren. Ik heb het gevoel dat dit wat samenhangt met werkpunt: het selecteren van belangrijke informatie en het weglaten van minder belangrijke informatie. Zelf ervaar ik een bepaalde schrik of angst om informatie weg te laten, ik noteer liever te veel dan te weinig. In dit onderzoeksproces heb ik geleerd dat dit een valkuil kan zijn, doordat die extra informatie het soms moeilijk maakt om de focus op het onderwerp te behouden en het moeilijker maakt om linken te leggen met andere onderdelen.

Tijdens dit hoofdstuk werd ik ook geconfronteerd met een aantal succeservaringen. Ten eerste was het gesprek met Ruth Alberts voor mij echt een meerwaarde voor het onderzoek. Het voorbereiden en uitvoeren van het interview waren stresserend doordat het toch een belangrijk gesprek was in functie van het onderzoek. Maar de informatie die ze deelde en het feit dat ze de inzichten die ik had genoteerd over gedragspatronen bevestigde, gaven me voldoening en het gevoel dat ik goed op weg was. Daarnaast zorgde de online vragenlijst voor een soortgelijk gevoel. Informatie uit bronnen en uit observatie werden bevestigd door de antwoorden van andere leerkrachten. Hoewel ik had gehoopt op meer respons op de vragenlijst, ben ik toch tevreden met de resultaten die ik eruit kon halen. Opnieuw werd het duidelijk dat mijn uitstelgedrag een werkpunt is om mee te nemen naar de toekomst doordat ik ervoor had kunnen kiezen om de vragenlijst vroeger op te stellen en sneller te verspreiden. Op die manier had ik misschien meerdere leerkrachten kunnen bereiken. Als laatste was ook de feedback van mijn promotor een meerwaarde tijdens dit onderdeel. Door haar feedback hielp ze me bij het creëren van een logische structuur en het op punt stellen van de verzamelde informatie.

Het uitwerken van het hoofdstuk 'ontwerpen' was voor mij één grote succeservaring. Voordat ik startte met het uitschrijven had ik een bepaalde structuur in mijn hoofd voor het hoofdstuk en na een korte bespreking met de promotor kon ik meteen aan de slag. Ik wist wat ik allemaal aan bod wilde laten komen in dit hoofdstuk en hierdoor vond ik het persoonlijk makkelijker om voor een bepaalde structuur te zorgen. Ik voelde me trots om de dingen die ik ontdekte en verzamelde tijdens dit hoofdstuk: de verschillende foto's van de gedragspatronen, de nieuwe inzichten door het spel van de kleuters... en ik vond het ook geweldig om te zien dat de kleuters aan de slag gingen met de materialen en de gedragspatronen in de verschillende contexten die ik creëerde.

Bij het laatste hoofdstuk 'concluderen en vooruitblikken' werd ik ook geconfronteerd met een valkuil: het kritisch reflecteren. Ik vind het moeilijk om kritisch te reflecteren over mezelf, maar ook over het proces dat ik doorlopen heb tijdens dit onderzoek. Ik verval snel in het beschrijvende: ik vertel graag wat ik gedaan heb en hoe ik dat gedaan heb. Volgens mij verval ik snel in het beschrijvende omdat ik graag wil tonen wat ik allemaal gedaan heb en wil tonen waar ik trots op ben. Toch weet ik dat het kritisch terug kijken op mijn proces een meerwaarde kan zijn voor de toekomst, want ook in mijn verdere carrière zal ik nog geconfronteerd worden met momenten waarop een kritische reflectie van pas kan komen. Ik neem dit mee als een werkpunt voor in de nabije toekomst.

Tijdens dit onderzoeksproces heb ik ook geleerd dat het niet erg is om af en toe eens de motivatie te verliezen, bij een onderzoek komt heel wat kijken en het is normaal dat alles niet even vlot verloopt. Hierdoor heb ik ook geleerd dat het belangrijk is om doorzettingsvermogen te tonen en te geloven in jezelf, hier ben ik dit jaar in gegroeid. Ook ben ik door dit onderzoeksproces gaan beseffen dat mijn uitstelgedrag en het kritisch reflecteren een werkpunt zijn, dit haalde ik hierboven ook al aan. Ik ben dit jaar gegroeid op deze vaardigheden doordat ik er vaak mee geconfronteerd werd, maar door beter te plannen en meer op voorhand te doen, had ik veel stress en tijdsnood kunnen vermijden. Daarnaast ben ik er ook van overtuigd dat ik door kritisch te reflecteren veel bij kan leren over mezelf en mijn handelingen, maar ook over het proces of de situatie die ik doormaakte doordat ik hier met een kritische blik naar terugkijk. Hier wil ik ook graag nog meer in groeien tijdens mijn job als kleuterleerkracht.

Als laatste wil door het doorlopen van dit onderzoeksproces niet alleen andere leerkrachten aanzetten en inspireren tot het aan de slag gaan met de gedragspatronen in het spel van de kinderen en het begrip en de waarde van gedragspatronen verder verspreiden. Ik wil ook zelf nog meer informatie vergaren over het onderwerp zodat ik in de toekomst in mijn eigen klas met nieuwe inzichten en misschien ook op andere manieren in kan zetten op gedragspatronen. Ik zou graag zelf onderzoeken of loose parts mee een rol kunnen spelen in het stimuleren van de gedragspatronen tijdens het spel van de kleuters en welke rol deze loose parts dan spelen. Tijdens mijn stage werkte ik veel met loose parts en viel de interesse vanuit de kinderen me op. Ik heb hier zelf niet heel veel aandacht aan kunnen schenken door de beperkte tijd, maar het lijkt me zeker de moeite om in de toekomst dieper op in te gaan.

Een volgende onderzoeksvraag zou dus kunnen zijn: hoe of op welke manier kunnen loose parts een rol spelen bij het stimuleren van de gedragspatronen tijdens het vrij spel van de kleuters?

5.3 Leerwaarde van het onderzoek voor mijn groei als leerkracht

Bij aandacht voor onderzoek haalde ik al aan op welke manier ik onderzoeksmatig gegroeid ben tijdens het uitwerken van mijn bachelorproef. Ik som nog eens kort de belangrijkste groeikansen of leerwaardes op. Ik leerde om op zoek te gaan naar bronnen die betrekking hadden tot het onderwerp. Hier leerde ik ook de essentie uit te halen en de belangrijke informatie te scheiden van niet belangrijke informatie. Ook met Engelstalige artikels ging ik aan de slag, hierbij was het vaak de moeilijkheid om te zorgen voor een correcte vertaling. Daarnaast was het in het begin ook moeilijk om tekst van een bepaalde structuur te voorzien, hierin heb ik naar mijn gevoel een grote sprong gemaakt, dit ging naarmate het onderzoek vorderde steeds beter. Daarnaast werd ik ook geconfronteerd met twee van mijn werkpunten: me houden aan de planning/uitstelgedrag en kritisch reflecteren. Tijdens dit onderzoek, maar ook tijdens de rest van dit academiejaar heb ik de kans gekregen om te groeien in deze twee vaardigheden door er op regelmatige basis mee geconfronteerd te worden en uitgedaagd worden om erop in te zetten.

Via dit praktijkonderzoek heb ik ook kunnen werken aan en groeien in de verschillende basiscompetenties als kleuterleerkracht. Deze basiscompetenties geven een omschrijving weer van de kennis, de vaardigheden en de attitudes waarover je moet beschikken om als kleuterleerkracht aan de slag te gaan.

Tijdens het onderzoek ben ik gegroeid in de rol '**leerkracht als begeleider**' om een aantal redenen. Ik bracht de beginsituatie van de kinderen van mijn stageklas duidelijk in kaart voordat ik aan het creëren van de onderzoeksettingen begon, dit zodat ik de interesses en noden of behoeften van kinderen mee kon nemen tijdens het uitwerken en kiezen van de hoeken voor mijn onderzoek. Ook tijdens het onderzoek observeerde ik de kinderen en het spel van de kinderen en merkte ik al snel op dat ik niet alleen de manipulatiehoek, maar ook de andere hoeken in de klas op kon nemen in mijn onderzoek. Ik creëerde ook een rijk basismilieu in mijn onderzoeksettingen door vooraf een hoekenfiche in te vullen met een focus op de gedragspatronen en/of de ontwikkelingsdoelen. In dat rijk basismilieu maakte ik ook een materiaalkeuze en koos ik voor spelmogelijkheden die aansloten bij de noden van mijn doelgroep. Als laatste leerde ik in dit onderzoek ook het onderzoekend en ontdekkend leren te stimuleren door te kijken vanuit de bril van het ervaringsgericht werken en koos ik de materialen zo dat de kleuters hier zelfstandig en op verschillende manieren mee aan de slag konden.

Daarnaast heb ik ook gewerkt aan de rol '**leerkracht als opvoeder**' door een positief leefklimaat te creëren voor mijn kleuters. Dit leerde ik niet enkel tijdens mijn onderzoek, maar gedurende mijn hele stageperiode. Ik vind het belangrijk dat kleuters zich goed voelen (bij mij) en ik probeer me steeds empathisch op te stellen. Het welbevinden van de kleuters is belangrijk om tot spel te komen en hier schonk ik tijdens mijn onderzoek aandacht aan door er te zijn voor de kinderen en te luisteren naar hen. De kleuters voelden zich vertrouwd bij mij en dit maakte het voor mij makkelijker om mee te spelen met de kinderen, te observeren en af en toe spelimpulsen te geven of handelingen van de kleuters, die eventueel te maken hadden met de gedragspatronen, te verwoorden. De kleuters stelden zich open op naar mij toe. Ook werkte ik aan de individuele ontplooiing van alle kinderen door rekening te houden met de noden en interesses van de verschillende kleuters in mijn doelgroep. Dit deed ik door de keuze van de manipulatiehoek mede te laten bepalen door mijn kleuters en de onderzoeksettingen zo in te richten dat de verschillende gedragspatronen aan bod konden komen.

Ook in de rol '**leerkracht als inhoudelijk expert**' ben ik gegroeid tijdens dit onderzoek. Ik ben vooral meer te weten gekomen over het belang of de waarde van gedragspatronen in de ontwikkeling van kinderen. Tijdens mijn onderzoek heb ik geleerd hoe ik kan inzetten op het stimuleren van die gedragspatronen, maar heb ik ook ervaren dat het belangrijk is om als leerkracht ruimte te laten voor gedragspatronen. Ik weet nu dat ik kleuters de kans moet geven om met deze gedragspatronen aan de slag te gaan en dit vind ik wel een belangrijk inzicht dat aansluit bij deze rol.

Tijdens mijn stageperiode ben ik ook gegroeid in de rol '**leerkracht als lid van het team**'. Toch vind ik dat ik hier leerkansen heb laten liggen voor mijn scriptie. Tijdens mijn onderzoek zelf heb ik te weinig ingezet op deze rol. Ik ben wel in gesprek gegaan over het onderwerp met mijn klasmentor en heb de directie wat toelichting gegeven over mijn onderwerp, maar ik had ook de andere leden van het schoolteam hierbij kunnen betrekken. Dit is voor mij een kans die ik heb laten liggen en voor mij dus een rol waar ik niet voldoende in heb kunnen groeien.

Ook in de rol '**partner van externen**' ben ik kunnen groeien tijdens dit onderzoek. Zo kreeg ik de kans om een interview af te nemen bij Ruth Alberts, een pedagoog aan de hogeschool Odisee in Brussel. Na het lezen van haar artikel, kreeg ik de kans om haar te bevragen naar haar mening en gedachten over gedragspatronen in de kleuterklas.

Als laatste wil ik mijn groei bij de rol 'de **ondernemingsgezinde leerkracht**' nog kort toelichten. In deze rol komen de attitudes aan bod die voor een leerkracht van belang zijn. Ik vind van mezelf dat ik vooral gegroeid ben in de twee attitudes: flexibiliteit en doorzettingsvermogen. Tijdens mijn onderzoek stelde ik me op verschillende momenten flexibel op. Zo paste ik bijvoorbeeld mijn onderzoeksettingen aan door een extra onderzoeksetting te creëren vanuit observaties. Daarnaast ging ik ook aan de slag met de feedback die ik kreeg van de lectoren over de schriftelijke delen die ik indiende en paste ik mijn werk hierop aan. Ik leerde ook flexibel te zijn wanneer het ging over mijn planning, af en toe kwam er iets tussen in de planning of kreeg een ander deel van de scriptie voorrang. In het begin van het jaar had ik hier moeite mee, vond ik het moeilijk om de structuur in mijn hoofd te behouden, maar naar het einde van dit schooljaar ben ik hier wel in gegroeid en verliepen deze veranderingen in de planning makkelijker. Ook de attitude 'doorzettingsvermogen' heb ik dit schooljaar zeker leren kennen. Voor mij was het een stresserend en vooral heel druk schooljaar en deze scriptie heeft daar mede voor gezorgd. Ik ben een uitsteller waardoor mijn laatste maanden, weken en dagen goed vol zaten met werk. Ook was de motivatie op sommige momenten niet aanwezig en dat maakte het er niet makkelijker op. Toch vind ik dat ik gegroeid ben in deze rol omdat ik dit schooljaar geleerd heb dat opgeven niet in mijn woordenboek staat en dat moeite en doorzettingsvermogen beloond wordt ook al voelt het niet zo op alle momenten.

Naast het onderzoeksmatig groeien en het groeien in de rollen of basiscompetenties van een kleuterleerkracht, heeft dit onderzoek ook mijn gevoelens of houdingen tegenover het spel van de kleuters en gedragspatronen veranderd. Voordat ik aan de slag ging met dit onderzoek dacht ik dat ik gedragspatronen echt moest uitlokken door bijvoorbeeld materialen toe te voegen of door mee te spelen met de kleuters zodat kleuters hiermee aan de slag zouden gaan. Tijdens dit onderzoek ben ik van mening veranderd, het ruimte laten en het loslaten van het spel zijn namelijk zeker zo belangrijk.

Ik heb tijdens dit onderzoek veel bijgeleerd over gedragspatronen, een onderwerp waar ik op voorhand nog niet veel over wist. Zo heb ik vanuit eigen ervaring geleerd dat je gedragspatronen kan stimuleren door er bewust op in te zetten zoals ik hierboven al beschreef door rekening te houden met de invulling van de hoeken, de materiaalkeuze, de gesprekken met de kleuters... maar ook door hen ruimte te geven en het spel los te laten. Met een open blik kijken naar het spel van de kinderen kijken en hen de ruimte geven om de gedragspatronen zelf te ontdekken is een houding die ik als kleuterleerkracht zal aannemen in de toekomst. En ik ben ervan overtuigd dat dit samen met mijn groei in de verschillende rollen ervoor zorgt dat ik een beter leerkracht kan zijn voor de kleuters. Tijdens het onderzoek merkte ik namelijk dat ik de voorbije jaren kleuters de kansen had ontnomen en/of de kleuters de ruimte niet had gegeven om de gedragspatronen te ontdekken en verkennen doordat ik me gewoonweg niet bewust was van het feit dat de handeling die de kleuters uitvoerden van belang was voor hun ontwikkeling. Dit is vanaf nu verleden tijd.

5.4 Meerwaarde van het onderzoek voor mezelf als leerkracht en voor collega's

Het onderzoeksproces dat ik doorlopen heb, heeft me geholpen om een antwoord te vinden op mijn onderzoeksvraag. Daarnaast heb ik door dit onderzoek ook mijn onderzoeksdoel kunnen nastreven. Om te komen tot het antwoord op mijn onderzoeksvraag beantwoorde ik de gekozen deelvragen in het hoofdstuk 'verzamelen en analyseren' en aan de hand van deze informatie werkte ik mijn hoofdstuk 'ontwerpen' uit. Ik som hieronder nog eens kort de belangrijkste informatie uit deze hoofdstukken op.

'Hoe kan de leerkracht van de jongste kleuters het vrij spel zowel binnen als buiten stimuleren aan de hand van gedragspatronen?', op deze vraag zocht ik doorheen het proces een antwoord en dat antwoord denk ik gevonden te hebben. Het is belangrijk om als leerkracht voldoende kennis te hebben over het begrip 'gedragspatroon' en de waarde ervan om te begrijpen dat het belangrijk is voor de ontwikkeling van kinderen. Daarnaast is het ook van belang om weet te hebben van de verschillende gedragspatronen vooraleer je ze echt kan herkennen en/of stimuleren in het spel van de kinderen. Wanneer je effectief aan de slag gaat, binnen of buiten, kan je verschillende dingen kan doen: je kan je kleuters gewoon de ruimte geven om met de gedragspatronen aan de slag te gaan, het is namelijk zo dat kleuters ook zonder inmenging van de leerkracht de gedragspatronen verder ontdekken. Je kan gedragspatronen ook gaan uitlokken door naar de hoeken te kijken met de gedragspatronenbril, hiermee bedoel ik dat je kan vertrekken vanuit de gedragspatronen en op deze manier de hoeken en/of de buitenruimte vorm of invulling kan geven. Dit kan door materialen toe te voegen of net weg te laten in de hoeken of door de spelmogelijkheden aan te passen in functie van de gedragspatronen. Als laatste kan je het spel ook stimuleren door het te gaan begeleiden, hierop heb ik zelf minder ingezet, maar ik merkte wel op dat wanneer je zelf het voorbeeld gaf van een bepaalde handeling die bij een gedragspatroon hoorde, dat sommige kleuters dit oppikten en er zelf verder mee aan de slag gingen.

Hierboven haalde ik al aan dat het belangrijk is om als leerkracht voldoende kennis te hebben over het begrip 'gedragspatroon' en de waarde ervan om te begrijpen dat het belangrijk is voor de ontwikkeling. Op de verschillende manieren die ik hierboven aanhaalde kan je inzetten op die gedragspatronen, maar ga je dat doen als je het begrip niet kent? Als je de waarde van gedragspatronen niet kent? Als je gedragspatronen niet kent, hoe kan je er dan op in zetten? Om die reden wil ik met mijn onderzoeksdoel andere leerkrachten bereiken. Ik formuleer nog eens kort mijn onderzoeksdoel: met dit onderzoek wil ik een middel ontwerpen dat in kaart brengt op welke manier je gedragspatronen kan gebruiken om het spel van de jongste kleuters zowel binnen als buiten te stimuleren, heb ik door het doorlopen van dit onderzoeksproces kunnen bereiken.

Om dit doel na te streven creëerde ik inspiratie voor de leerkrachten van de peuters en jongste kleuters. Ik maakte twee moodboards: eentje over de gedragspatronen binnen en eentje over de gedragspatronen buiten. De moodboards dienen ervoor om de nieuwsgierigheid van leerkrachten te prikkelen, zodat ze zelf zin krijgen om aan de slag te gaan met de gedragspatronen. Daarnaast hield ik rekening met het feit dat het begrip 'gedragspatroon' en de waarde ervan niet gekend zijn door het grootste deel van de leerkrachten. Het informatieboekje biedt hier meer informatie over. Leerkrachten kunnen in het boekje ook de foto's vanop het moodboard ontdekken met een uitgeschreven context erbij, op die manier krijgen ze meer inzicht en informatie over het spel van de kleuters en de gedragspatronen die de kleuters uitvoerden. Ze vinden er ook nog extra informatie terug zoals de concrete invulling van mijn manipulatiehoek en buitenbox. Ik denk dat ik door dit ontwerp leerkrachten de kans geef om nieuwsgierig te worden naar deze gedragspatronen. Deze moodboards en het informatieboekje bieden dus inspiratie en zorgen voor input bij het invullen van de hoeken binnen en de buitenomgeving. Door gebruik te maken van dit ontwerp kan je als leerkracht inzetten op het stimuleren van het vrij spel van de jongste kleuters binnen en buiten aan de hand van de gedragspatronen. Op die manier biedt mijn ontwerp een antwoord op mijn onderzoeksvraag.

Zelf neem ik dit ontwerp ook mee in mijn verdere carrière als leerkracht. Ik gebruik de moodboards en het informatieboekje als inspiratie voor het invullen van mijn hoeken en hoekenfiches omdat ik me bewust ben van de waarde van gedragspatronen voor de ontwikkeling van de kleuters. Daarnaast wil ik zelf ook nog verder gaan en zoals ik onder het luikje aandacht voor onderzoek al aanhaalde, onderzoeken wat loose parts kunnen betekenen bij het inzetten op gedragspatronen. Ik ben er ook van overtuigd dat ik collega's op mijn toekomstige school kan aanzetten om in te zetten op deze gedragspatronen wanneer ik mijn betoog geef over de waarde ervan en het succes ervan bij de kleuters zelf tijdens mijn onderzoek en dat dit onderzoek ook zeker een punt is dat ik kan aanhalen tijdens een sollicitatiegesprek. Zorgen voor diepgaand vrij spel is naar mijn gevoel toch iets waar iedere kleuterleerkracht naar streeft en ik heb een manier onderzocht en gevonden om daarop in te zetten. Als ik wat verder in de toekomst kijk dan lijkt het me ook leuk om hier een soort van werkgroep rond op te starten of hierop in te zetten tijdens een pedagogische studiedag. Zo lijkt het me bijvoorbeeld interessant om samen met collega's hoekenfiches uit te werken voor de verschillende hoeken en hierbij te vertrekken vanuit de gedragspatronen. Ik denk dat deze nieuwe en andere inzichten ervoor kunnen zorgen dat we samen tot unieke ideeën kunnen komen en zo hoeken kunnen creëren waarin de kleuters volop tot spel kunnen komen.

Bibliografie

- Aerden, I. (2019). De kunst van spelbegeleiding. *Kleuters en ik*, 35/2.
- Alberts, R. (2018, juni 10). *Kleutergewijs*. Opgehaald van Aan de slag met schematic behaviour in young children, ofwel "gedragspatronen bij jonge kinderen": <https://kleutergewijs.wordpress.com/2018/06/10/aan-de-slag-met-schematic-behaviour-in-young-children-ofwel-gedragspatronen-bij-jonge-kinderen/>
- Alberts, R. (2021, april 29). Gedragspatronen. (T. Boiten, J. Bollen, & S. Wilms, Interviewers)
- Alberts, R., & Verbruggen, J. (2018). Aan de slag met gedragspatronen bij jonge kinderen. *Zorgbreed*, 2-7.
- Berk, L. (2018). *Development Through the Lifespan*. Illinois: Pearson Educations.
- CEGO. (2021, maart 11). Doelgerichte hoekenfiches.
- Denolf, A.-M., & Daems, J. (2018). *Ergotherapie en ontwikkelingsproblemen*. Leuven: Acco.
- Desmet, S. (2011). *Doelgericht observeren*. OVSG.
- Flamang, N. (2020). *Als je van spelen leren kan*. Leuven: Acco.
- Grimmer, T. (2017). *Observing and Developing Schematic Behaviour in Young Children*. Jessica Kingsley Publishers.
- Imelman, J. D., Goorhuis-Brouwer, S., & Meijer, W. (2019). *Psychologie en pedagogiek van het jonge kind*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Janssen-Vos, F., & van der Meer, L. (2017). *Basisontwikkeling voor peuters en de onderbouw*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Kind en Gezin. (2020, september 28). *Spelen*. Opgehaald van Ontwikkeling : <https://www.kindengezin.be/ontwikkeling/spelen/>
- Kind en Gezin, Koning Boudewijnstichting en Vlaanderen. (2018, januari 18). *Kwaliteitsvolle interacties*. Opgehaald van Kleine kinderen, grote kansen: https://www.grotekansen.be/nl/kwaliteitsvolle_interacties/warme_relaties/8
- Laevers et al, F. (2014). *Ervaringsgericht werken met kleuters in het basisonderwijs*. Averbode: CEGO Publishers.
- le Granse, M., van Hartingsveldt, M., & Kinébanian, A. (2012). *Grondslagen van de ergotherapie*. Amsterdam: Reed Business.
- Leemans, L. (2017, augustus 31). *Klasse*. Opgehaald van Jaarklassen, weg ermee?: <https://www.klasse.be/93172/jaarklassen-weg-ermee/>
- Muller, P., & Cohen de Lara, H. (2013, december). *Peuters laten spelen is een vak*. Utrecht: Sardes. Opgehaald van Peuters laten spelen is een vak .
- Paleis. (2021, juni 14). *Paleis*. Opgehaald van Schoolpagina van Paleis: <https://www.paleisdiepenbeek.be/>

-
- Peeters, W. (2019, maart 12). *Vernieuwonderwijs*. Opgehaald van 5 strategieën om te werken aan scaffolding: <https://www.vernieuwonderwijs.nl/5-strategieen-om-te-werken-aan-scaffolding/>
- Ralphs, A. (2021, maart 3). *A guide to schema play in toddlers*. Opgehaald van 100 Toys: <https://www.onehundredtoys.com/blogs/news/understanding-schema-play-in-toddlers>
- Salwegter, J. (2020, september 29). *Spelbegeleiding*. Opgehaald van Spell!: <http://www.praktijkspel.nl/spelbegeleiding/>
- Struyven, K. (2009). *Groot worden. De ontwikkeling van baby tot adolescent*. Leuven: Lannoo Campus.
- Thomassen, K., & Doucé, C. (2017). *Spelinventarisatie van vrij spel bij vierjarige kleuters in kleuterscholen*. Hasselt: PXL.
- van Herpen, M. (2005). *ErvaringsGericht onderwijs*. Apeldoorn: Maklu.
- Wouda, J. (2017, augustus 23). *Spelen en leren gaan bij kleuters hand in hand*. Opgehaald van Heutink voor thuis : <https://www.heutinkvoorthuis.nl/nl/spelen-en-leren-gaan-bij-kleuters-hand-in-hand/news/47/>

Bijlagen

1 Bijlage 1: moodboards (ontwerp)

aan de slag

met gedragspatronen

op de speelplaats

GEDRAGSPATRONEN

Betekenis en belang voor de ontwikkeling

“Gedragspatronen zijn herhaald gedrag of herhaalde denkwijzen die zich bij kinderen voordoen. Gedragspatronen helpen kinderen om de wereld beter te begrijpen via exploratie en onderzoek.”

(Alberts, 2018)

Gedragspatronen stimuleren de breinontwikkeling van kinderen. Wanneer kinderen handelingen herhalen, worden de verbindingen in de hersenen sterker en verlopen de processen in de hersenen sneller en efficiënter. (Grimmer, 2017)

Gedragspatronen vormen ook de basis voor abstract denken. Volgens Piaget bouwen kinderen actief kennis op door de wereld te manipuleren en te verkennen. Via adaptatie en organisatie ontwikkelen ze steeds complexere cognitieve schema's. (Berk, 2018)

VERSCHILLENDE GEDRAGSPATRONEN

Gedragspatroon	Korte uitleg
Verbinden	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het verbinden van voorwerpen en materialen • Verschillende stukjes vast maken aan elkaar of naast en tegen elkaar zetten (fysiek raken)
Bevatten	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf, materialen of voorwerpen ergens in steken • Vullen en legen van verschillende voorwerpen
Kernen en lijnen volgen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het creëren van een kern of centrum met daarrond rechte lijnen
Begrenzen	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf, een voorwerp of een bepaalde plaats omringen met grenzen
Bedekken	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf of voorwerpen verstoppen, bedekken of inpakken
Grenzen overschrijden	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse hebben in het ontdekken en exploreren wat er gebeurt wanneer zichzelf of voorwerpen over of door een bepaalde grens gaan en er aan de andere kant weer uitkomen
Oriënteren	<ul style="list-style-type: none"> • Dingen vanuit een andere hoek willen bekijken
Plaatsen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in de plaats waar voorwerpen of zichzelf zich bevinden of gezet worden
Draaien	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse tonen in circulaire bewegingen en cirkels • Bewegingen zoals het ronddraaien en draaien van zichzelf of voorwerp zijn interessant
Bewegingsbaan volgen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in de bewegingsbaan van iets of iemand in een bepaalde ruimte: voorwerpen of personen in beweging leggen een bepaalde bewegingsbaan af • Ook het beïnvloeden van die bewegingsbaan kan interessant zijn
Transformeren	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het ontdekken, exploreren en zien van veranderingen • Transformaties beïnvloeden en zelf dingen kunnen veranderen is interessant
Transporteren	<ul style="list-style-type: none"> • Voorwerpen, zichzelf of anderen van de ene plek naar de andere brengen • Fascinatie in transportmiddelen kan hiermee samen gaan

GEDRAGSPATRONEN IN DE PRAKTIJK

Tijdens het uitwerken van mijn onderzoek rond gedrag patronen ging ik zowel **binnen** als **buiten** aan de slag en observeerde ik de gedrag patronen die de kleuters tijdens hun spel vertoonden.

Op de moodboards zijn foto's te zien van de gedrag patronen binnen en buiten. In deze bundel geef ik meer informatie over de **foto's** door er een **context** aan te koppelen en de **gedrag patronen** die aan bod kwamen tijdens het spel aan de foto te linken.

Daarnaast vind je in deze bundel ook nog een aantal **extra foto's** die niet op de moodboards staan. Nog meer inspiratie dus!

Gebruik de informatie en inspiratie uit deze bundel gerust om je **eigen hoeken** in de klas vorm te geven en laat de kans zeker niet liggen om ook het spel op de **speelplaats** een boost te geven!

Bij de inrichting van mijn manipulatiehoek (binnen) en de buitenbox (buiten) vertrok ik vanuit de gedrag patronen om de keuze van materialen te bepalen. In deze bundel kan je ook een opsomming vinden van de materialen die ik gebruikte in deze contexten.

In mijn bachelorproef kan je meer informatie terugvinden over hoe ik aan de slag ben gegaan, welke keuzes ik maakte en waarom ik die keuzes maakte.

MEER UITLEG OVER DE
GEDRAGSPATRONEN IN DE KLAS
AAN DE HAND VAN FOTO'S

GEDRAGSPATRONEN BINNEN

- **informatie** over de gebruikte materialen in de manipulatiehoek
- **uitleg** over de foto's die genomen werden tijdens het vrij spel van de kleuters in de klas

GEDRAGSPATRONEN

BINNEN

Ik richtte een manipulatiehoek door me te focussen op de gedragspatronen. Vertrekkend vanuit de gedragspatronen koos ik de **materialen** die ik in deze hoek ging aanbieden:

- maïs
- potjes en bekers
- schepjes en pincetten
- kartonnen kokers in verschillende formaten
- lepeltjes
- trechter
- gordijnrings

In thema Pasen: eitjes om te vullen en decoratie (kuikens, gele pompons en stro)

De andere hoeken in de klas richtte ik in zonder te focussen op de gedragspatronen, maar ook foto's uit de hoeken komen in de bundel aan bod doordat de kleuters hier spontaan aan de slag gingen met de gedragspatronen. Dan spreek ik over hoeken zoals de constructiehoek, de creahoek, de autohoek...

Context: de kleuter vulde het speciale pincet met maïskorrels. Daarna gebruikte hij het wc-rolletje als een soort van kokertje, waar de maïskorrels door konden, dit mocht de juf vasthouden. Achteraf zette hij een potje onder het rolletje en dat vulde hij door de korrels door het kokertje te laten glijden.

Gedrag patronen: bevatten en/of grenzen overschrijden en/of bewegingsbaan volgen

Context: de kleuter speelde in de fijn motorische hoek een spelletje met de magneetfiches. Ze plaatste eerst alle fiches tussen de lijnen, daarna gebruikte ze de magneetfiches om de lijnen te bedekken. Tijdens het bedekken van de lijnen, maakte ze aaneensluitende rijen van de fiches.

Gedrag patronen: bedekken en/of begrenzen en/of bevatten en/of verbinden

Context: de kleuter maakte soep. Ze vulde de soepkommetjes door gebruik te maken van het speciale pincet. Achteraf roerde ze haar soep met behulp van een stokje (in de rode pot en in de doorzichtige maatbeker).

Gedrag patronen: draaien en/of bevatten

Context: de kleuter maakte een kunstwerk met de loose parts. Ze maakte een spoor van knopen. En de deksels moesten in het midden komen: ze gaf hen een specifieke plaats. Onder de deksels verstopte ze ook nog knopen en steentjes. Ze toonde aan de juf wat ze verstopt had en verstopte het daarna opnieuw.

Gedrag patronen: verbinden en/of bedekken en/of plaatsen.

Context: de kleuters speelden op de lichttafel. Ze vulden de eitjes en kleine potjes met magnetisch zand. De ene kleuter stak in ieder potje dat ze vulde een rietje, terwijl de andere kleuter de eitjes omdraaide en zo torentjes maakte met het zand. Ook deze kleuter stak achteraf in ieder torentje een rietje.

Gedrag patronen: bevatten en/of transformeren en/of plaatsen

Context: de kleuter bouwde eerst een blauwe omheining, deze moest blauw zijn want hij was voor de nijlpaarden. Ook mochten er enkel lange platte blokken gebruikt worden. Daarna plaatste hij de nijlpaarden in de kooi en deze zette hij op elkaar. Daarna bouwde hij een omheining met allemaal groene, ronde blokken. Deze was bedoeld voor de krokodillen.

Gedrag patronen: verbinden en/of bevatten en/of begrenzen en/of plaatsen

Context: de kleuter vulde de verschillende potjes, daarna verstopte ze in het witte potje een stokje. Ze bracht de potjes naar de juf en ze vertelde dat ze iets verstopt had. De juf mocht helpen zoeken. Wanneer we het gevonden hadden, verstopte ze het stokje opnieuw.

Gedrag patronen: bevatten en/of transporteren en/of bedekken

Context: de kleuter versierde een paasei met de loose parts. Hij legde de materialen per soort samen op zijn paasei. Daarnaast maakte hij ook een rij met de kleine wasknijpers.

Gedrag patronen: plaatsen en/of verbinden

Context: de kleuters speelden in de maïsbak. De ene kleuter vulde zijn speciale pincet en leegde het steeds in het kleine trechtertje. De andere kleuter vulde een potje; goot het leeg vanop een bepaalde hoogte en vulde het opnieuw. Dit proces herhaalde zich een tijdje.

Gedrag patronen: bevatten en/of grenzen overschrijden en/of bewegingsbaan volgen

Context: een kleuter zocht alle kleine auto's uit en plaatste ze in twee rijen op de vensterbank. Hij vond het belangrijk dat de auto's goed tegen elkaar stonden zodat er geen plaats tussen de auto's was.

Gedrag patronen: plaatsen en/of verbinden

Context: de kleuter nam twee gordijnringen uit de maïsbak en hield ze voor zijn ogen. Hij bestudeerde een aantal voorwerpen in de klas terwijl hij door de ringen keek.

Gedrag patronen: oriënteren

Context: de kleuters experimenteren volop met het magnetisch zand. Ze gebruiken hun handen om het zand plat te duwen en probeerden alle potjes ermee te vullen. Nadien staken ze de rietjes in de potjes om drankjes te maken.

Gedrag patronen: transformeren en/of bevatten en/of plaatsen

Context: de kleuter maakte in de autohoek een file met de auto's door alle auto's vanuit de doos naar de mat te rijden en in rijen te plaatsen. Wanneer een andere kleuter een auto weg nam, was dit een groot probleem want die auto moest op zijn plek blijven staan.

Gedrag patronen: plaatsen en/of transporteren

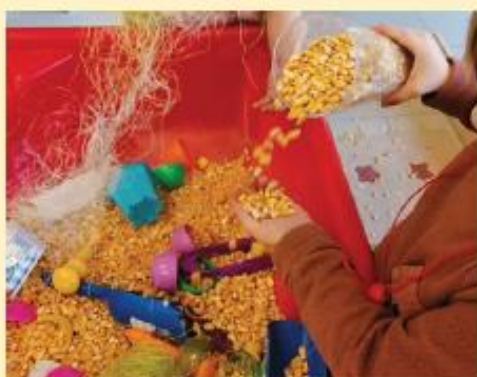
Context: de kleuter ging aan de slag met de de loose parts. Ik had verwacht dat ze een gek kapsel zou maken net zoals de andere kleuters, maar zij koos ervoor om met de pompons het hele mannetje te bedekken. Daarnaast was ze ook selectief op de kleur van de pompons: eerst legde ze de rode pompons vanboven, daarna de gele...

Gedrag patronen: plaatsen en/of bedekken

Context: de kleuter vulde zijn maatbeker met maïskorrels. Daarna goot hij de beker leeg. Af en toe liet hij de korrels gewoon rechtstreeks in de maïsbak vallen, maar soms gebruikte hij zijn hand ook als een soort van tussenstation: hij liet de korrels eerst in zijn hand vallen en dan vanuit zijn hand weer in de bak.

Gedrag patronen: bevatten en/of bewegingsbaan volgen

MEER UITLEG OVER DE
GEDRAGSPATRONEN OP DE
SPEELPLAATS AAN DE HAND
VAN FOTO'S

GEDRAGSPATRONEN BUITEN

- **informatie** over de materialen in de buitenbox
- **uitleg** over de foto's die genomen werden tijdens het vrij spel van de kleuters op de speelplaats

Context: een kleuter deed wat zand in haar potje. Nadien spoot ze water in haar potje met de plantenspuit en creëerde ze modder. Achteraf moesten er ook nog wat steentjes in haar potje en roerde ze alles met een stokje door elkaar. Dit deed ze allemaal op haar 'tafeltje', een boomstronk.

Gedrag patronen: bevatten en/of transformeren en/of draaien en/of plaatsen

Context: de kleuter haalde alle krijtjes uit het doosje en vulde het emmertje ermee. Nadien heeft hij zeker 10 minuten rond gelopen met het emmertje van de ene plek naar de andere.

Gedrag patronen: bevatten en/of transporteren

Context: een kleuter ontdekte dat een steen van kleur verandert wanneer je er water op spuit. De kleuter deed dit tot de hele steen nat was en trok hiermee de aandacht van heel wat andere kleuters.

Gedrag patronen: transformeren en/of bewegingsbaan volgen

Context: de kleuters trokken met krijt een lijn rond de eigen lichaamsdelen en hielpen elkaar. Op deze foto omtrokken ze de voeten, maar dit deden ze ook met de handen. Daarna kwamen ze op het idee om de hele juf te tekenen. Ze wezen de exacte plek aan waar de juf mocht gaan liggen. Verschillende kleuters kwamen helpen met tekenen terwijl de juf op de grond moest blijven liggen.

Gedrag patronen: begrenzen en/of plaatsen

Context: de kleuters werkten samen om het emmertje te vullen. De ene kleuter vulde de emmer door het bekertje met water te vullen en leeg te gieten in de emmer. De andere kleuter gebruikte de plantenspuit om mee te helpen bij het vullen van de emmer.

Gedrag patronen: bevatten en/of bewegingsbaan volgen

Context: een kleuter was bezig met het schrijven van letters van zijn naam met krijt. Een andere kleuter vroeg aan de juf om zijn naam eens te schrijven. Even later kwam ik terug voorbij de naam en merkte ik dat hij de holtjes in de letter 'B' ingekleurd had. Wanneer je naar de letter kijkt, valt het ook op dat er precies in het midden gekleurd is. Misschien is dit toeval, maar dit kan ook bewust gedaan zijn door de kleuter.

Gedrag patronen: bevatten en/of plaatsen

Context: 'juf gaan we de lepel vastbinden aan de tak?' vroeg één van de kleuters. We verzamelden alles wat we nodig hadden: een lepel, een tak en touw en gingen aan de slag. De kleuter wikkeldde het touw volledig rond de lepel en daarna ook rond de tak. De juf mocht een knoop maken.

Gedrag patronen: begrenzen en/of verbinden

Context: een aantal kleuters vonden het wel interessant om te zien wat ze met het touw en de takken konden doen en maakten vishengels. Ook zij wikkelden het touw rond de tak en vroegen de juf om het stevig vast te maken. Achteraf liepen ze met hun vishengel over de hele speelplaats om visjes te vangen.

Gedrag patronen: begrenzen en/of verbinden en/of transporteren

Context: een aantal kleuters verzamelden grote en kleine stenen om hun emmertje te vullen. Ze plaatsten hun emmertje in een kuil en gingen zelf wat hoger op de stenen staan. Met een lange tak die ze gevonden hadden, mengden of roerden ze de stenen door elkaar.

Gedrag patronen: draaien en/of oriënteren en/of bevatten

Context: een kleuter maakte tomatensoep met balletjes (modder met steentjes). Hij deed alles in het soepkommetje en mengde het goed onder elkaar. Daarna was het natuurlijk tijd om alsof te proeven met het lepeltje. Mmmmm...

Gedrag patronen: bevatten en/of draaien

Context: rondlopen en springen, geweldig toch? Met een touw op de grond om over te springen wordt het alleen nog maar uitdagender. Een kleuter legde een lang touw op de grond, liep aan en sprong over het touw. Dit deed hij een aantal keer na elkaar. Andere nieuwsgierige kleuters kwamen ook een keer kijken en probeerden het ook uit.

Gedrag patronen: grenzen overschrijden

Context: terwijl een aantal kleuters aan het krijten waren, tekende de juf een paasei en begon ze met het versieren van het ei aan de binnenkant. Eén van de kleuter wilde graag helpen met versieren en dit liep even anders dan verwacht: hij versierde het paasei namelijk aan de buitenkant, door allemaal lijnen te trekken rond het ei. Dat is natuurlijk ook een optie, toch?

Gedrag patronen: kernen en lijnen volgen

Vraag 1: Wat is kwaliteitsvol of diepgaand spel voor u? Wanneer is spel kwaliteitsvol of diepgaand?

Als ze 5 minuten geconcentreerd met iets kunnen spelen en dat er zeker bij de oudste 3-jarigen al resultaat ziet, als je dit resultaat mag noemen.

Bijvoorbeeld: wanneer ze met de auto's spelen, niet meer louter met de auto's rijden, maar dat je ziet dat ze bijvoorbeeld een baan maken, auto's parkeren of achter elkaar zetten en dat ze hierbij ook een bepaalde woordenschat gebruiken die ze kennen.

Hierbij merk ik heel veel verschil tussen de kleuters die pas komen en degene die al wat langer hier zijn. De oudsten beginnen nu ook echt fijn te bouwen, ook in de hoogte, waar het daarvoor enkel naast elkaar blokjes leggen was, kunnen ze nu ook echt een gebouw maken. Ze bouwen op een andere manier.

Ze zouden ook wel een tijdje geconcentreerd moeten bezig zijn om intens spel te hebben. En dan mogen ze wel conserveren met degene die daar zit, maar sommigen kunnen daar een kwartier zitten en je ziet daar niks gebeuren.

Vraag 2: Wat houdt de term 'rijk basismilieu' in? Wanneer is een hoek rijk voor u?

Ik kom van bij de 4-jarigen en daar merkte ik dat als je verschillende materialen had gingen ze automatisch vragen of ze mochten combineren of dan zei ik zelf bijvoorbeeld we gaan de dino's met de duplo combineren en dan zeiden de kleuters zelf: 'ja want wij gaan een grot maken'.

Bij de jongste kleuters bied je materialen aan en moet je zelf zeggen: 'die dino wil graag een hol' en je kan prikkels geven en soms kan je ook zelf zeggen 'en nu gaan wij samen een hol maken' en als ze dat een paar keer gedaan hebben, zou het kunnen dat ze daar de volgende keer zelf toekomen.

Doordat je met de nieuwere en oudere kleuters zit is het zo dat als die jongste erbij komen, de oudste soms al afhaken omdat ze denken 'zo meteen duwen die dat hier toch weer om'. Soms probeer ik ook de oudste wat samen te laten spelen en de anderen een andere hoek probeer te geven.

En kosteloos materiaal zou ik eigenlijk moeten doen, ik zou hier ook een doos moeten zetten met buizen en schoendozen in, ik denk dat dat voor hen ook wel verrijkend is, hoe klein ze ook nog zijn.

Ik merk bij de jongsten ook dat het materiaal niet te veel mag zijn, ze krijgen een beter spel met minder materiaal. In de poppenhoek heb ik wel het gevoel dat ik iets moet bijgeven of vervangen zodat ze tot een ander spel kunnen komen. Ik heb zo het gevoel dat ze zijn uitgespeeld met eten koken en al de rest. Vooral de oudste kleuters zijn zo ver dat ze aan het basismateriaal niet meer voldoende hebben. Dat is dan een dubbele om te zoeken wat we aanbieden zodat het voor de jongsten nog overzichtelijk blijft en voor de oudsten toch uitdaging geeft.

En natuurlijk hangt het er ook veel vanaf wie samen zit. Dat bepaalt in veel hoeken het spel vind ik. Ik merk zo dat het scenario van de oudste jongens in de autohoek heel anders is als dat hier ook iemand anders bij zit die zowat komt 'rommelen' met de auto's. Dan zit je misschien in het stereotype jongens-auto's en meisjes-poppen, maar ik merk hier dat die oudste meisjes heel weinig spel hebben met de auto's, die rijden zo maar wat rond en dat is het.

Vraag 3: Kent u het begrip gedragspatroon?

Nee.

Vraag 3B: Wat denkt u dat het begrip inhoudt?

Opmerking van interviewer: Synoniemen hiervoor zijn: een schema of schematisch spel

Dat het spel verloopt via een bepaald stramien. Bijvoorbeeld als je klei aanbiedt, dan gaan ze eerst met die klei duwen en slaan en proppen en experimenteren en dat ze dan daarna zelf ontdekken 'ik kan hier een worstje of een bolletje van maken' en dat ze dan met ander materiaal aan de slag gaan. Je biedt bijvoorbeeld iets extra aan om een taart te maken of om figuurtjes te maken.

Opmerking van interviewer: Uitleg gedrag patronen: gedrag patronen zijn herhaalde handelingen of denkwijzen bij een kind. Die handelingen helpen kinderen om de wereld rondom hen beter te begrijpen. Daarnaast is het ook zo dat deze handelingen de breinontwikkeling stimuleren.

Er zijn 9 soorten gedrag patronen. Een kleuter kan interesse hebben in 1, meerdere of geen gedrag patronen, dit verschilt van kind tot kind.

Een voorbeeld van het gedrag patroon bevatten is bijvoorbeeld een kind dat op de speelplaats steentjes opraapt en die in zijn zak steekt en dit steeds opnieuw doet of bijvoorbeeld een vrachtwagen vol laadt met autootjes. Een voorbeeld van het gedrag patroon grenzen overschrijden is een kind dat steeds opnieuw in en uit dezelfde ruimte loopt of steeds door dezelfde deur gaat. De deur is dan een grens voor hen.

Dat herken ik wel bij kleuters.

Bijvraag interviewer: Nu u weet wat het is, denkt u dat het inzetten op gedrag patronen het spel kunnen bevorderen? Waarom wel/waarom niet?

Als dat helpt bij de breinontwikkeling wel ja. En vooral bij die kleuters die soms nood hebben aan iets meer.

Bijvoorbeeld de jongens hadden eerst alle auto's achter elkaar gezet en daarna zetten ze alle auto's naast elkaar, dan zou ik ze wel eens een blad kunnen geven met lijntjes op zodat ze die soort van kunnen parkeren binnen het vakje. Zodat je dan elke keer iets meer aanbiedt om toch iets verder te gaan, maar waar ze ook dat herhaald patroon kunnen doen.

Vraag 4: Rekening houdend met de leidende spelactiviteiten van de jongste kleuters: manipuleren en beweging, lijkt de manipulatiehoek mij ideaal om in te zetten op gedrag patronen. Welke hoek lijkt volgens u ideaal om in te zetten op gedrag patronen? Waarom?

Ik denk wel dat er in de manipulatiehoek mogelijkheden zijn, ook omdat de tafel er naast staat met plek om alles te zetten.

Eigen affiniteit / interesse

- Hoe kwam u op het idee om het artikel te schrijven? Wat heeft u aangezet tot het schrijven van een artikel over gedragspatronen?

Het komt eigenlijk vanuit ... Ik was daar al een paar dingen over.. Ik lees veel, ik ben nogal leergierig en ik lees heel veel en ik was daar dat a een paar keer tegengekomen dus ik ben dat zelf gaan onderzoeken van wat is dat nu eigenlijk? En toen kwam er zo andere dingen, ik denk dat ik er ook wat mee begin dat ik vaak zie als ik op stagebezoek ga, ik heb zelf ook daarvoor in de klas gestaan he. Maar nu sta ik dan in de lerarenopleiding. En zelf van vroeger ook van op stagebezoeken dat ik soms denk in dat vrij spel, ik vind dat spelen heel belangrijk. Maar ho wat zijn die kinderen nu eigenlijk aan het doen? En ook, ge ziet dat zo vaak en ik ben vanuit dat stuk en die zaken kwamen zo wat samen. En daardoor wat verder op zoek gegaan naar, maar daar zit wel iets achter ook al lijkt dat zo precies dat die niks aan het doen zijn. En hoe kan ik dat dan wat versterken ofzo? Mmhja die zaken, vanuit dat idee.

Belang / waarde

- Denkt u dat het begrip algemeen gekend is onder de kleuterleerkrachten van de peuters en 1KK?

Nee nee ik denk dat niet. Uhm want ik heb zelf ook wel moeten zoeken. Want eigenlijk linkt het aan Piaget he. Dat hij met dat schematisch ding werkt. Maar eigenlijk niet, eerlijk gezegd wij raken het ook maar heel kort aan (in hun eigen opleiding kleuteronderwijs) wegens tijdsgebrek ook. En wij gaan meer in op zo die spelvormen en rollenspel maar eigenlijk zouden we het beter nog verder wat uitdiepen want er is nog altijd wat weerstand op school soms om, zeker in oudere kleuterklassen. Alee zo in de 3de kleuterklas zo van ja dat vrij spel, ze moeten aan tafel en werken en dat voorbereiden. Terwijl in dat spel eigenlijk ook heel veel voorbereiding en inoefening zit. Dus nee ik denk niet dat ze het voldoende kennen. Of de link leggen naar de begrippen.

Nee: Het is toch best een belangrijk begrip voor de ontwikkeling van de jonge kinderen, hoe komt het dat verschillende kleuterleerkrachten het niet kennen?

Nee, niet meteen eigenlijk. Uhm ik denk dat er wel heel veel nadruk wordt gelegd en dan nog, ik weet niet of ervaren leerkrachten daar altijd bij stilstaan. Bij rollenspel, ik denk eigenlijk dat er in het algemeen bij spel weinig of minder wordt stilgestaan in een kleuterklas. Er is heel veel ook vanuit Nederland en daar merk je dat nog meer, slaagt het door naar dat schoolse, opbrengstgericht werken. En goh hier ook wel een stuk, nu dat ervaringsgericht onderwijs heeft dat wel wat minder. Zijn jullie daar gaan kijken, want ik denk dat daar misschien meer, nog meer naar gekeken wordt. Dus ja waarom, nee, dat het spel ondergewaardeerd wordt. Het echt vrij spel ondergewaardeerd, het moet altijd, het moet altijd iets bevatten. Ik heb zelf ook dat ding hoor, snap je er moet altijd dat doel daarachter en dat doel moet duidelijk zijn en ze moeten daar gericht naar bezig zijn.

- Op welke manier zou meer bekendheid onder de leerkrachten van het jongste kind een verschil kunnen maken?

Uhm ik denk met zo'n werken als jullie. Ik denk dat dat al wel helpt. Misschien moeten we het ook inderdaad meer uitbreiden in een lerarenopleiding, uhm toch wel. Dat je het als basis goed meehebt om ernaar te kijken en dat kinderen ook gewoon tijd moeten krijgen om vrij te spelen. Dat je het op die manier, ik denk dat het dan kan passen in een trend die nogwel terug bezig is met dat werken zonder thema. Dat het daaraan kan linken want het is belangrijk en dat merk ik ook bij mezelf in zo'n lerarenopleiding. Het moet goed aan iets linken want je moet de tijd hebben om het dan te gaan verdiepen. Dus dat is één, ik denk dat het van in de basis kan meegegeven worden nog meer. Maar ook zoals jullie, he inderdaad dan begrijp ik een beetje dat jullie je eindwerk ook maken vanuit een school vanuit je stageschool? (Steffi, Tine en Jana knikken en antwoorden ja) Dat het zo misschien wel verspreid geraakt. Uhm dat dat al in een school en meer aandacht uhm ja soms moeten die

eens opgepikt worden door een CEGO of door een grotere organisatie. Uhm geef er een bijscholing over, nodig mensen uit op jullie presentatie van het eindwerk. Op die manier.

- Waarom vindt u inzetten op de gedragspatronen belangrijk?

Omdat het, omdat wij onderschatten wat kinderen in hun vrij spel, in die tijd dat ze krijgen toch wel vol ontwikkelen. Dat wij daarover kijken soms. En dat wij soms dan dingen gaan uhm... aanbrengen enerzijds waar dat ze misschien nog niet aan toe zijn en als we meer zouden gaan inspelen op wat we zien, het dan misschien beter te kunnen pakken krijgen, die zone van die naaste ontwikkeling. En als we dan toch het vrij spel willen verrijken dan denk ik dat het op die manier, ja nog beter kan aansluiten.

- Zijn er duidelijke voordelen bij het inzetten op gedragspatronen?

Dat weet ik niet, daarvoor heb ik het niet verder onderzocht.

Steffi: want we hadden zo bij het gedragspatroon transformeren bijvoorbeeld gezien dat dat een basis zou zijn voor het conservatie-inzicht, we vroegen ons af of dat dan ook bij andere gedragspatronen. Of dat zo een basis was voor iets in de verdere ontwikkeling eigenlijk.

Daar kan ik niet, allee ik veronderstel van wel, maar ik heb het gewoon niet verder. Dan uhm heb ik niet ver genoeg of allee nog niet ver genoeg doorgezocht daarop. Maar ik veronderstel van wel omdat dat gewoon een stuk een natuurlijk proces is, de tijd dat je kinderen geeft. Uhm eigenlijk zeggen ze van ja dat is die natuurlijke ontwikkeling dat komt die conservatie komt ook van ergens en zo zullen er inderdaad zaken inzitten. Als ik kijk naar rotation dat draaien ja op zich heeft dat ook ergens met die lateraliteit en die lichaamsdelen om lichaamshelften te maken he. Daar zie je weer die beweging dat belangrijk is dus ja dat zal zeker een voordeel hebben het feit dat je kinderen kans geeft. Maar ik kan dat niet uhm onderbouwen vanuit theorie. Ik heb er geen praktijkonderzoek verder naar gedaan. Ik ben gewoon verschillende artikels en boeken gaan samenbrengen en het gaan zelf uitproberen met mijn eigen dochter om te zien wat het gaf. En vandaar is het artikel ontstaan he, vanuit dat ik het tegenkwam en dacht van ja ik wil weten wat dat is en dan breng ik zo de dingen samen.

- Wordt er op de hogeschool waar u les geeft, aandacht besteed aan de gedragspatronen tijdens de lessen. (Zo niet, waarom zou u willen dat ze hier wel op inzetten of aan bod komen. voorbeelden vragen.)

Mevrouw Alberts gaf al aan dat de lerarenopleiding weinig aandacht besteed aan gedragspatronen bespreken in de lessen. Dit was te wijten aan tijd te kort, dus wat als die tijd er wel was? Zouden de gedragspatronen dan wel in het lessenpakket opgenomen worden of toch eerder iets anders?

Nee, ik zou, we raken het nu aan maar het is uhm ja het komt er zowat bij. Uhm ja ik zou er liever wel wat dieper op ingaan. Ik heb er al aan gedacht van ja ik moet het in het 3de jaar. Ik sta vooral in het eerste en in het 3de en ik was het denken, ik moet eigenlijk in dat 3de daar opnieuw insteken omdat dan. Waarom, in dat eerste jaar raken we dat aan maar is er zoveel nieuw. Komt er zoveel op hen af en in het 3de heb je al meer ervaring en wat meer bagage en dan denk ik dat je de dingen meer gaat zien. En dat je er meer mee gaat kunnen doen dan nu. En dat ik het dan bijna zou moeten zeggen van ga het nu ook echt observeren. En dan moet dat er weer aan vast hangen. Dus ja ik zou het heel graag mee opnemen. Uhm vooral ook omdat ik het ook als insteek zie dan misschien bij kinderen waarvan hun ontwikkeling niet altijd zo natuurlijk allee of ja. Waar we meer moeten zoeken, hoe kunnen wij de ontwikkeling wat gaan stimuleren om het dan op een heel vriendelijke of aansluitende manier te gaan stimuleren.

Praktijk (observeren versus stimuleren versus uitdaging/project

- Hoe bent u begonnen aan het observeren van de gedragspatronen en waarom vindt u dit belangrijk?

Ja mij dochter kwam dan, als ik dan lees, die dingen lees dan zie ik vrij snel linken. Ja wij zijn rond dat inpakken geweest, daarvoor moet ik naar het artikel kijken dat zit ver weg. Rond dat inpakken enz en toen dacht ik van ahja maar dat is dat. En dan ben ik daar wel op doorgegaan. Ben ik echt wel, ik denk dat ze eerst nog iets anders had gedaan en dan ben ik... uhm ik ben eigenlijk aan de slag gegaan en dan gezien van wat deed ze en wat linkt daar nog aan? Wat doet die eigenlijk? Wat daar kan bij aansluiten, ik ben eigenlijk handelend gaan observeren. Dus ik ben niet van op afstand gaan kijken maar ik ben eigenlijk aan de slag gegaan met haar. En dan zo gaan kijken van wat zit er hier en wat kan ik nog aanbieden om dat te versterken.

- Is het belangrijk dat de kleuterleerkrachten gericht inzetten op het stimuleren van de gedragspatronen of is ruimte laten voor de gedragspatronen tijdens het vrij spel voldoende?

Op dit moment zie ik het vooral dat je de ruimte geeft om dat te uiten en wanneer je merkt dat het u inspiratie kan geven om eventueel er zelf op in te spelen met een doel. Ah dat wordt een doel voor de kinderen en ik ga er activiteiten, door uw aanbod te verrijken, uw vrij spel te verrijken maar evengoed eens ene gericht he, want het leeft he het zit in hun, het is betekenisvol voor hen op dat moment. Dus je kan er evengoed eens iets gericht mee gaan doen. Dus ik zie het eerder als geef hen echt de ruimte en geef uzelf als leerkracht ook ruimte om ernaar te kijken en daarvoor heb je wel de bagage ervan nodig. Anders weet je niet altijd waar je naar gaat moeten kijken.

- Zijn er valkuilen of dingen waarop leerkrachten (specifiek) moeten inzetten tijdens het gericht inzetten op de gedragspatronen?

Nee op dit moment dat ook niet. Dat je er misschien te hard op gaat focussen.

- Waar moeten we op letten wanneer we gedragspatronen willen herkennen?

Ja ik denk hetzelfde als waar jullie nu op letten. Hoe zijn jullie daarmee aan de slag gegaan. Ik denk dat dat de meest interessante ervaring is om te vertellen en om vanuit te vertrekken. Wat is jullie ervaring? Op welke ervaring zijn jullie het meest gaan opmerken? Of hebben jullie niks opgemerkt ofz dat weet ik niet.

Steffi: ja ik denk bij mij persoonlijk op voorhand. Ik merkte wel dingen op mha ik had ook niet zo het gevoel van ah de kleuters leren daar echt iets uit. Dus die ruimte laten dat was er nog niet maar toen ik de bronnen begon te lezen toen had ik wel zoiets van ow dat is hier wel eigenlijk iets belangrijk voor de ontwikkeling. En ik denk dat dat zo bij mij de klik is geweest van oke ik moet dat wel toelaten en daar ook op inzetten want ze zijn daar echt wel iets mee. Ja ja dus ja ik denk inderdaad dat. Wat uhm en dat komt misschien terug op die valkuil het is niet zo zeer een valkuil maar dat het ook wel weer geen afvinklijst mag worden. Dus dat het gewoon interessant is om die bagage mee te hebben. En dat het een soort van observatie kan zijn maar dat is altijd die valkuil in ons onderwijs he. Dat we daar dan te hard op gaan focussen. En het moet dan in orde zijn. Nee het gaat hier net over, kijk eens als die kinderen vrij spelen gaan die ook heel veel van jou aanbod op die manier verwerken of gaan ze jou input geven over waar zij mee bezig zijn. Door in natuur of in een klas gewoon al met vrij materiaal aan de slag laten gaan ontdekken ze gewoon. En het is dat leren zien dus ja door. Ik vind dat een hele moeilijke inderdaad die middenweg tussen die observatielijst want dat vind ik niet oke. Maar dat het een inspiratie moet zijn. En dat het ja, bijvoorbeeld bij een lerarenopleiding zou het bij de beginsituatie terecht kunnen komen. Bij de beginsituatie van een thema uitwerken

Steffi: en wat zou u precies noteren in de beginsituatie? Wat u al opgemerkt hebt of welke materialen u zou aanbieden of?

Allebei, ja. Ik zou noteren wat ik heb opgemerkt, wat leeft er bij de kinderen waar zijn ze mee bezig. En hoe zou ik daarop kunnen inspelen. Het gaat het hier ook over, vooral vanuit Piaget die het niet zo maar gaan opleggen he. Maar dat ze het zelf wel zullen ontdekken maar. Ik denk dat er evengoed inspiratie inzit om het een ingang te geven maar dat is niet wat die theorie zegt he.

- Welk materiaal zou u aanbieden om gedrag patronen uit te lokken?

Nee het gaat vooral over materiaal dat verschillende betekenissen kan hebben. Waarmee verschillende dingen mee kan gedaan worden. Vandaar dat er zo vaak die hele open en natuurmaterialen he. En dan bedoel ik geen, niet meteen knuffels als een pikachu alee ja dat een betekenis heeft. Dat al een vorm, eigenschap van die dingen heeft maar van dat open materiaal.

Jana: zo van die loose parts misschien?

Zoals loose parts, ik denk dat dat er perfect bij aansluiten heel dat ding van die loose parts. Want dat is wat je daar ook mee ontdekt he dus ja.

- Welke onderzoeksvraag over gedrag patronen lijkt u nog interessant om mee te nemen naar uw praktijkonderzoek en waarom?

Hmmm... wacht he. Ik ben er nu recent niet mee bezig geweest dus. Misschien inderdaad hoe kun je kleuterleerkrachten daarmee aan de slag laten gaan. Ja maar daar zijn jullie net mee bezig denk ik. Dus op zich vind ik dat wel heel interessant. Ja of ook dat leereffect, wat merk je bij kinderen als je hen meer vrij spel tijd geeft. En vrij spel ook uhm zulk materiaal aanbiedt, niet alleen het poppenhuisje en alee ja het zit er ook in ik weet het wel. Maar niet alleen die materialen die al betekenis hebben.

Steffi: misschien nog een vraagje daarover, hoe zou u dat precies aanpakken om zoveel mogelijk leerkrachten te bereiken eigenlijk?

Hmm daar ben ik zelf niet zo goed in om reclame te maken met mijn ding. Uhm ja zoals ik daarstraks zei uhm nodig mensen uit, organiseer eens een bijscholing, laat het zien! Ik denk dat je het moet laten zien, dat je misschien met filmmateriaal kunt aantonen wat daarbij gebeurt en wat daar achter zit. Dat dat effectief wel iets oplevert. Maar hoe bereik je daar zoveel mogelijk mee, uhm ja. Dan moet je al bijna, zoals ik al zei zo'n CEGO onder de arm nemen of die dingen. Het doorsturen naar leerkrachten, naar zorgcoördinatoren. Ja maak maar reclame, ja eens vragen om eens te komen spreken op personeelsvergaderingen. Ik maak er zelf geen, alee ja ik heb dat artikel geschreven en dan wordt dat in een les, maar ik heb daar zelf ook niks meer mee gedaan. Ik ben daar niet de beste in. Bereiken op verschillende manieren.

- Welke algemene tips heeft u nog voor ons bij het werken met gedrag patronen?

Sta ervoor open vooral.

Steffi: we hebben vooral het boek van Grimmer gelezen, zijn er nog andere artikels waarvan u zei dat heeft me echt iets bijgebracht?

Ja er is zo een Brit. Ik denk dat ik die bron daar ook bij ingezet heb. Het is nog eens andere dan degene die onder de bron staan. Ik moet het opzoeken, ik ga het jullie laten weten. Iemand die daar nogal mee bezig is die ik zelf heel interessant vond.

Jana: Welke termen heeft u ingegeven om te zoeken? Misschien dat we zelf dan ook nog op andere bronnen uitkomen. Is dat dan gewoon schematic behaviour of een andere?

Ja ik ben daarop blijven zoeken. Ik ga eens zoeken of dat ik het in mijn mapjes al ergens vind. Ah ik heb het. (de namen worden in de chat verstuurd: John Siraj-Blatchford and Lynnette Brock) vooral die eerste naam. Die ben ik heel vaak tegengekomen. Die daar nogal mee bezig was. *Dankwoord: ik denk dat wij al onze vragen hebben kunnen stellen. We willen u bedanken voor uw tijd.*

BASISFICHE PER HOEK	
Een rijke leeromgeving = basismilieu + aanbod (verrijking van hoeken + activiteitenaanbod)	
Hoek: Manipulatiehoek	Doelgroep: Peuters en 1KK
Waarom kies ik voor deze basishoek (waarde hoek)?	
<p>Manipuleren is één van de leidende spelvormen van de jongste kleuter. Een hoek waar dit manipuleren dan centraal staat is belangrijk om de ontwikkeling van deze jonge kleuter te stimuleren.</p> <p>Daarnaast biedt deze hoek ook de mogelijkheid om in te zetten op verschillende gedragspatronen. Op die manier kan ik deze hoek ideaal gebruiken bij het uitwerken van mijn bachelorproef. Deze hoek biedt vele mogelijkheden om de verschillende gedragspatronen te stimuleren.</p> <p><u>Gedragspatronen</u> zijn herhaalde handelingen of denkwijzen. Deze dienen ervoor om de wereld te ontdekken en te exploreren op een eigen manier. Ze stimuleren de breinontwikkeling van de kleuters. Er zijn 12 soorten gedragspatronen en ik wil er in deze hoek zoveel mogelijk stimuleren of uitlokken.</p> <p>Naast het stimuleren van de breinontwikkeling en het ontwikkelen van een bepaalde kijk op de wereld, stimuleert deze hoek ook nog andere ontwikkelingsdomeinen.</p> <p>Vooraf het manipuleren van materialen, en het experimenteren en ontdekken van verschillende spelmogelijkheden en kenmerken van materialen staat centraal. De kleuters leren eigenschappen van materialen en handelingen kennen door ze meermaals uit te voeren. Ze leren een soort oorzaak-gevolg verband te creëren door een bepaalde handeling te herhalen of eventueel eens op een andere manier te proberen. Het is eigenlijk een soort ontdekbak voor de kleuters.</p> <p>De <u>motorische ontwikkeling</u> wordt gestimuleerd doordat er verschillende materialen in de hoek aanwezig zijn die de fijne motoriek stimuleren. Zo kunnen de kleuters potjes openen en sluiten, maar ook aan de slag gaan met het scherpincet...</p> <p>Ook het <u>logisch/wiskundig denken</u> komt aan bod in deze hoek. De kleuters komen in contact met alsdan-situaties, door eigen ervaringen gaan ze reflecteren op hun eigen handelen. Ook begrippen zoals: vol, leeg, meer, minder, evenveel, groter, kleiner...ontdekken ze op een speelse manier. Ook bij het vullen en legen van potjes komt het conservatie-inzicht aan bod (dit hebben ze op deze leeftijd nog niet ontwikkeld). En op een speelse manier ontdekken ze bijvoorbeeld ook dat ze een koker in een bepaalde hoek moeten draaien als ze via die koker hun potje willen vullen of bijvoorbeeld dat het veel sneller en makkelijker is om maïs door de brede koker te krijgen in plaats van door de smalle.</p> <p>Ook de <u>sociale ontwikkeling</u> wordt gestimuleerd doordat de kleuters samen in één bak aan de slag gaan, materialen moeten delen en rekening houden met de andere kleuters. Zo kunnen de kleuters ervoor kiezen om samen een bepaalde activiteit uit te voeren zoals bijvoorbeeld koekjes maken of drankjes maken.. maar ze kunnen er ook voor kiezen om een spel alleen te spelen of volop op ontdekking te gaan. Ook wanneer ze alleen spelen, moeten ze rekening houden met de anderen.</p> <p>Daarnaast komt er ook regelmatig <u>taal</u> aan bod in deze hoek doordat de kleuters spontaan vertellen wat ze aan het doen of maken zijn of ze in interactie gaan met andere kleuters. Het is wel zo dat dit niet specifiek door de hoek uitgelokt wordt en dit ontwikkelingsdomein staat in deze hoek dus niet centraal.</p>	
Welke ontwikkelingsdomeinen staan hierbij centraal?	
Gedragspatronen uitlokken: <ul style="list-style-type: none"> • Breinontwikkeling stimuleren 	

- Wereld exploreren en ontdekken op een eigen manier

Motorische ontwikkeling:

- Fijne motoriek

Sociale ontwikkeling:

- Delen met elkaar
- Samen aan de slag
- Rekening houden met anderen

Cognitieve ontwikkeling

- Wiskundige begrippen
- Conservatie-inzicht
- Wiskundige handelingen
- Probleemoplossend denken – redeneren
- Inzicht in de fysische wereld

Taal – wordt niet specifiek uitgelokt door de hoek:

- Spontaan vertellen
- Interacties met elkaar

Welke **leerplandoelen** streef jij binnen dit rijk basismilieu (zeer waarschijnlijk) na voor jouw kleuters? Welke leerplandoelen kan je koppelen aan het spel dat de kleuters (zeer waarschijnlijk) in deze hoek zullen spelen?

Let op de relatie met 'het waarom' en 'de ontwikkelingsdomeinen' in de rubrieken hierboven.

IVoc2 Exploreren en experimenteren in de wereld rondom zich

MZkm1 Zelfredzaam zijn in het uitvoeren van manipulatieve handelingen in verschillende situaties; deze handelingen nauwkeurig, gedoseerd en ontspannen uitvoeren

MZkm2 Functionele grepen gedifferentieerd gebruiken voor het hanteren van voorwerpen

SErv1 Zich engageren in relaties, daar deugd aan beleven en zich daarover uitdrukken

WDIw3 Wiskundige problemen oplossen in betekenisvolle situaties binnen en buiten de klas en de redeneringen daarbij onderbouwen, vergelijken, bijsturen, weergeven en beoordelen

WDIw4 Redeneren over wiskundige patronen en verbanden

WDmm3 Schatten, meten en rekenen met maateenheden

Welke materialen bied ik aan als **basismateriaal** in deze hoek om de **betrokkenheid** en dus ook ontwikkeling te stimuleren?

Vermeld ook de **verschillende spelmogelijkheden**.

Spelmogelijkheden – link met verschillende gedragspatronen:

- Verbinden: de kleuters maken verschillende materialen aan elkaar vast of zetten ze tegen elkaar
- Bevatten: de kleuters vullen (en legen) voorwerpen
- Kernen en lijnen volgen: de kleuters creëren een kern met daarrond verschillende lijnen
- Begrenzen: de kleuters omringen een voorwerp met grenzen
- Bedekken: de kleuters verstoppen een voorwerp, pakken het in of bedekken het
- Grenzen overschrijden: de kleuters laten voorwerpen of materialen door of over een bepaalde grens gaan
- Oriënteren: de kleuters bekijken dingen vanuit een andere hoek of op een andere manier
- Plaatsen: de kleuters plaatsen voorwerpen op één bepaalde plaats
- Draaien: de kleuters maken circulaire bewegingen maken of tonen interesse in cirkels
- Bewegingsbaan volgen: de kleuters volgen de bewegingsbaan van een voorwerp of ander materiaal
- Transformeren: de kleuters transformeren of veranderen bepaalde materialen of voorwerpen
- Transporteren: de kleuters brengen voorwerpen van de ene plek naar de andere

Materialen:

De maïsbak: maïs – bekertjes – potjes – schepjes – pincetten – kokers (verschillende groottes) – stokjes – een vrachtwagen – potjes om de materialen in te steken (bij het opruimen) – een trechter – een vergrootglas – gordijnringen

De bak om verschillende materialen te stockeren (de lege bak)

Inzetten op **maximale ontwikkelingskansen** van **alle** kinderen (zorgen voor een inclusieve leeromgeving, o.a. via binnenklasdifferentiatie)

Interesse: manipuleren is één van de leidende spelactiviteiten bij de jongste kleuter, de kleuters vinden het fijn om te manipuleren met verschillende materialen. Ze kiezen ook zelf wat voor spel ze spelen in deze hoek en welke materialen ze daarvoor gebruiken. Daarnaast stimuleert deze hoek ook verschillende gedragspatronen, er zijn vele kleuters die hier van nature interesse in tonen.

Leerstatus: de kleuters leren op hun eigen niveau door ontdekkingen te doen en volop te exploreren. Ze komen eigenschappen en kenmerken te weten over de verschillende materialen.

Leerprofiel: de manier waarop de kleuters leren kiezen ze zelf, er zijn verschillende materialen ter beschikking waarmee verschillende spelmogelijkheden mogelijk zijn. Doordat deze hoek verschillende gedragspatronen stimuleert kunnen de kinderen die interesse hebben in 1 bepaald gedragspatroon dit in deze hoek ook verder ontdekken en ontwikkelen/uitbreiden.

Infrastructuur en middelen: de kleuters doen een ketting om wanneer ze aan de manipulatiebak willen spelen. De hoek bestaat uit een bak met maïs en een lege bak om eventueel materialen neer te zetten. In de hoek zijn verschillende materialen ter beschikking om mee te spelen. Toch wil ik dat de bak niet te overvol is, om die reden bied ik niet te veel materiaal aan.

Competentiegevoel ondersteunen: De kleuters kunnen in deze hoek volop ontdekken en ze krijgen ook de kans om dit op hun eigen niveau en vanuit de eigen interesse te doen.

BASISFICHE PER HOEK

Een rijke leeromgeving = basismilieu + aanbod (verrijking van hoeken + activiteitenaanbod)

Hoek: Constructiehoek

Doelgroep: Peuters en 1KK

Waarom kies ik voor deze basishoek (**waarde** hoek)?

In de constructiehoek staat het maken, het samenstellen en het construeren centraal. Zowel aan de grove motoriek als de fijne motoriek zal gewerkt worden omdat de kleuters in de constructiehoek zowel met grote materialen als met kleine, fijne materialen aan de slag kunnen.

Bij de jongste kleuters staat het plezier rond het construeren op zich centraal. Ze willen graag iets maken, maar vaak wordt er nog niet gedacht vanuit het resultaat. Bij sommige kleuters gaat het ook vooral om het spelen na het bouwen, de kleuters spelen bijvoorbeeld met de mannetjes of de diertjes in hun constructies of die van anderen. Toch kan het dat vooral de oudste kleuters van de graadklas wel doelgericht denken en gaan construeren vanuit een plan. Ze weten op voorhand wat ze willen maken. In dit geval speelt de cognitieve ontwikkeling dus een grote rol in deze hoek.

Daarnaast wordt de cognitieve ontwikkeling ook gestimuleerd doordat de kleuters logisch en abstract nadenken. Ook met oorzaak – gevolg situaties worden de kleuters in deze hoek geconfronteerd. De kleuters reflecteren wanneer iets anders loopt dan verwacht en lossen dit op door op een andere manier aan de slag te gaan. De ontwikkeling van ruimtelijk inzicht wordt ook gestimuleerd in de constructiehoek.

Ook aan de taalontwikkeling kan gewerkt worden in de constructiehoek. De kleuters gaan in interactie met elkaar tijdens het bouwen of ze verwoorden zelf wat ze doen en praten op die manier eerder tegen zichzelf. Ook na het bouwen komt er taal aan bod. Tijdens het spelen in of met de constructies wordt er vaak heel wat taal gebruikt: ze bootsen geluiden van dieren na, ze praten met de mannetjes, ze gaan naar de garage met de auto's...

De sociale ontwikkeling heeft in deze hoek ook een belangrijke waarde. Sociale vaardigheden worden ingeoeffend wanneer de kleuters samen iets bouwen, of samen in of met een constructie spelen. Maar ook tijdens parallel spel moeten de kleuters leren delen met elkaar en rekening houden met anderen.

Welke **ontwikkelingsdomeinen** staan hierbij centraal?

Taalontwikkeling:

- Interactie met elkaar
- Spontaan vertellen – verwoorden wat ze doen
- Het spelen zelf – geluiden nabootsen, praten met mannetjes...

Sociale ontwikkeling

- Sociale vaardigheden – samenwerken
- Delen
- Rekening houden met anderen

Motorische ontwikkeling

- Fijne en grove motoriek

Cognitieve ontwikkeling

- Logisch en abstract denken
- Ruimtelijk inzicht
- Bij sommigen: planmatig of doelgericht werken

Plezier van het construeren en spelen met of in de constructies!

Welke **leerplandoelen** streef jij binnen dit rijk basismilieu (zeer waarschijnlijk) na voor jouw kleuters?

Welke leerplandoelen kan je koppelen aan het spel dat de kleuters (zeer waarschijnlijk) in deze hoek zullen spelen?

Let op de relatie met 'het waarom' en 'de ontwikkelingsdomeinen' in de rubrieken hierboven.

MZkm1 Zelfredzaam zijn in het uitvoeren van manipulatieve handelingen in verschillende situaties; deze handelingen nauwkeurig, gedoseerd en ontspannen uitvoeren

WDmk1 Inzicht verwerven in ruimtelijke oriëntatie en ruimtelijke relaties

WDlw3 Wiskundige problemen oplossen in betekenisvolle situaties binnen en buiten de klas en de redeneringen daarbij onderbouwen, vergelijken, bijsturen, weergeven en beoordelen

SErv3 Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel

IVzv3 Doelgericht en efficiënt handelen door taken te plannen, uit te voeren, erop te reflecteren en waar nodig bij te sturen in functie van zelfredzaam en zelfstandig functioneren

SEgb3 Zoeken naar mogelijkheden om, in respect voor zichzelf en de ander, aan eigen behoeften en die van anderen tegemoet te komen

TOmn2 Een mondelinge boodschap overbrengen

Welke materialen bied ik aan als **basismateriaal** in deze hoek om de **betrokkenheid** en dus ook ontwikkeling te stimuleren?

Vermeld ook de **verschillende spelmogelijkheden**.

Materialen:

- Constructiematerialen: de houten blokken, de gekleurde blokken, de wc-rollen/kokers, de dozen, de kartonnen bekertjes
- Speelmaterialen: de poppetjes, de dieren, de dino's, de planten

Spelmogelijkheden:

- De kleuters gaan vrij aan de slag met 1 soort constructiemateriaal en bouwen hier iets mee
- De kleuters combineren verschillende constructiematerialen en bouwen hier iets mee
- De kleuters werken samen en maken in een groep 1 constructie
- De kleuters spelen (een verhaal) met poppetjes of .. in hun constructie

Inzetten op **maximale ontwikkelingskansen** van **alle** kinderen (zorgen voor een inclusieve leeromgeving, o.a. via binnenklasdifferentiatie)

Interesse: de kleuters maken eigen keuzes in deze hoek: ze construeren op basis van eigen interesses en ze kiezen ook voor de hoek zelf. In functie van hun spel bouwen ze iets waar zij op dat moment nood of behoefte aan hebben. Ook de manier waarop ze een bepaalde constructie maken en welke materialen ze daarvoor nodig hebben, kiezen ze zelf.

Leerstatus: de kleuters hebben verschillende mogelijkheden om te variëren in moeilijkheidsgraad – ze kiezen voor plezier van het construeren op zich OF ze gaan doelgericht en planmatig construeren, ze maken 2D constructies OF ze maken 3D constructies en proberen nieuwe dingen te bouwen OF ze houden vast aan wat ze al kennen en al eens gebouwd hebben

Leerprofiel: de kleuters kunnen samenwerken of alleen aan de slag gaan, ze bouwen op hun eigen tempo. Daarnaast kunnen ze ook kiezen of ze graag iets willen construeren of eerder in de constructies willen spelen. Op verschillende manieren kunnen de kleuters in deze hoek tot spelen/leren komen.

Autonomie bevorderen: de kleuters maken veel eigen keuzes: zelf kiezen hoe en waarmee ze aan de slag gaan. Wanneer ze in groepjes aan de slag gaan wordt de autonomie ook bevordert, ze moeten namelijk de taken verdelen en overeenkomen om samen te beslissen wat ze gaan maken.

Variatie: in deze hoek zijn niet veel materialen, maar wel verschillende mogelijkheden. De materialen zijn open waardoor de kleuters er verschillende constructies mee kunnen maken. Daarnaast kunnen ze ook nog op verschillende manieren in hun constructies spelen.

Buitenbox gedragspatronen

Materialen aanwezig op de speelplaats: stenen in verschillende formaten, takken, houtschors, plantjes, zand, aarde

Gedragspatroon	Korte uitleg	Voorbeelden
Verbinden	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het verbinden van voorwerpen en materialen • Verschillende stukjes vast maken aan elkaar of naast en tegen elkaar zetten (fysiek raken) 	<ul style="list-style-type: none"> • Touw
Bevatten	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf, materialen of voorwerpen ergens in steken • Vullen en legen van verschillende voorwerpen 	<ul style="list-style-type: none"> • Potjes, bekertjes of emmertjes
Kernen en lijnen volgen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het creëren van een kern of centrum met daarrond rechte lijnen 	<ul style="list-style-type: none"> • Krijt
Begrenzen	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf, een voorwerp of een bepaalde plaats omringen met grenzen 	<ul style="list-style-type: none"> • Krijt • Touw
Bedekken	<ul style="list-style-type: none"> • Zichzelf of voorwerpen verstoppen, bedekken of inpakken 	Materialen op de speelplaats
Grenzen overschrijden	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse hebben in het ontdekken en exploreren wat er gebeurt wanneer zichzelf of voorwerpen over of door een bepaalde grens gaan en er aan de andere kant weer uitkomen 	<ul style="list-style-type: none"> • Touw Materialen op de speelplaats
Oriënteren	<ul style="list-style-type: none"> • Dingen vanuit een andere hoek willen bekijken 	Geen extra materialen nodig
Plaatsen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in de plaats waar voorwerpen of zichzelf zich bevinden of gezet worden 	<ul style="list-style-type: none"> • Potjes, bekertjes of emmertjes Specifieke plaats op de speelplaats
Draaien	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse tonen in circulaire bewegingen en cirkels • Bewegingen zoals het ronddraaien en draaien van zichzelf of voorwerp zijn interessant 	Geen extra materialen nodig
Bewegingsbaan volgen	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in de bewegingsbaan van iets of iemand in een bepaalde ruimte: voorwerpen of personen in beweging leggen een bepaalde bewegingsbaan af • Ook het beïnvloeden van die bewegingsbaan kan interessant zijn 	<ul style="list-style-type: none"> • Plantenspuit Materialen op de speelplaats
Transformeren	<ul style="list-style-type: none"> • Interesse in het ontdekken, exploreren en zien van veranderingen • Transformaties beïnvloeden en zelf dingen kunnen veranderen is interessant 	<ul style="list-style-type: none"> • Plantenspuit
Transporteren	<ul style="list-style-type: none"> • Voorwerpen, zichzelf of anderen van de ene plek naar de andere brengen • Fascinatie in transportmiddelen kan hiermee samen gaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Emmertjes

7 Bijlage 7: online enquête

Gedragspatronen

Wij zijn Tine Boiten, Jana Bollen en Steffi Wilms. We volgen allemaal de richting kleuteronderwijs en zitten momenteel in ons laatste jaar.

In functie van onze Bachelorproef stelden wij deze korte enquête op waarin we de bekendheid en het gebruik van concept gedragspatronen willen onderzoeken. Tijdens ons onderzoek focussen wij ons op de jongste kleuters (peuters en eerste kleuterklas). Om die reden is deze enquête dan ook enkel gericht op leerkrachten die in deze klas staan of studenten die in deze klas al stage liepen.

De enquête duurt ongeveer 2-5 minuten.

Alvast bedankt!

Hoelang geeft u al les in het kleuteronderwijs? *

1. Ik werk nog niet: ik ben student kleuteronderwijs
2. 0 - 5 jaar
3. 5 -10 jaar
4. 10 - 20 jaar
5. 20 - 30 jaar
6. Meer dan 30 jaar

In welke kleuterklas geeft u les?

1. Peuters
2. Eerste kleuterklas
3. Peuters + eerste kleuterklas

Kent u het begrip 'gedragspatroon'? *

1. Ja
2. Nee

WEL - IK KEN HET BEGRIIP 'GEDRAGSPATROON' WEL

Enkel invullen indien u het begrip 'gedragspatroon' wel kent.

Hoe zou u de term 'gedragspatroon' beschrijven?

Tekst lang antwoord

Hoe belangrijk vindt u het dat het jongste kind gestimuleerd wordt tot en ruimte krijgt om te experimenteren met gedragspatronen?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Helemaal niet belangrijk

Heel belangrijk

Waarom geeft u deze score?

Tekst lang antwoord

Waar ligt volgens u de waarde voor hun ontwikkeling?

Tekst lang antwoord

Laat u zich inspireren door de verschillende gedragspatronen bij het inrichten van de hoeken?

1. Ja
2. Nee

Op welke manier stimuleert u kinderen tot het experimenteren met gedragspatronen? Kan u 2 inspirerende voorbeelden geven?

Tekst lang antwoord

Ziet u het als een meerwaarde om bij de invulling van de hoeken hieraan te denken?

1. Ja
2. Nee

3. Misschien

Waarom ziet u dit wel/niet als een meerwaarde?

Tekst lang antwoord

Indien u in de klas aan de slag gaat met de gedragspatronen tijdens het vrij spel van de kleuters en we u eventueel mogen contacteren, mag u hier uw contactgegevens achterlaten.

Tekst lang antwoord

NIET - IK KEN HET BEGRIIP 'GEDRAGSPATROON' NIET

Enkel invullen indien u het begrip 'gedragspatroon' NIET kent.

Wat betekent het begrip 'gedragspatroon' volgens u?

Tekst lang antwoord

Na sectie 3 Verder naar de volgende sectie

Sectie 4 van 5

NIET - IK KEN HET BEGRIIP 'GEDRAGSPATROON' NIET

Enkel in te vullen indien u het begrip 'gedragspatroon' NIET kent.

Betekenis: gedragspatronen zijn herhaalde handelingen of denkwijzen bij een kind. Die handelingen helpen kinderen om de wereld rondom hen beter te begrijpen. Daarnaast stimuleren ze de breinontwikkeling van kinderen en vormen ze een basis voor de verdere ontwikkeling van het kind.

Misschien gebruikt u de term niet maar herkent u volgende gedragspatronen in de kleuterklas? We spreken over gedragspatronen wanneer kleuters interesse hebben in... (kruis aan wat u herkent)

- Verbinden van materialen of voorwerpen met elkaar bijvoorbeeld een alle takken op de speelplaats achter ...
- Vullen en legen van voorwerpen bijvoorbeeld een potje vullen met steentjes en weer leegmaken(bevatten)
- Omringen of insluiten van voorwerpen of zichzelf bijvoorbeeld een hek bouwen rond de dieren(begrenzen)
- Bedekken, inpakken of verstoppen van zichzelf of voorwerpen bijvoorbeeld een lijn met steentjes bedekken...
- Door grenzen gaan bijvoorbeeld steeds door een deur gaan (grenzen overschrijden)
- Dingen vanuit een andere hoek bekijken bijvoorbeeld door de eigen benen kijken (oriënteren)
- Voorwerpen of zichzelf op een bepaalde plaats zetten bijvoorbeeld alle rode auto's aan de ene kant van de ...
- Rondraaien van voorwerpen of zichzelf bijvoorbeeld steeds met het wielje van de auto draaien (draaien)
- De manier waarop voorwerpen of mensen bewegen bijvoorbeeld het water van de kraan met een vinger va...
- Transformeren van voorwerpen of substanties bijvoorbeeld het mengen van verschillende kleuren (transfor...
- Verplaatsen van voorwerpen of mensen bijvoorbeeld met de buggy de poppen rond rijden in de klas (trans...
- Creëren van een kern of centrum met daarrond allemaal rechte lijnen bijvoorbeeld een zon of spin tekenen ...

Hoe zinvol lijkt het u om in te zetten op gedragspatronen tijdens het vrij spel van de kleuters? (na het lezen van de betekenis)

1 2 3 4 5
Helemaal niet zinvol ○ ○ ○ ○ ○ Heel erg zinvol

Waarom geeft u deze score?

Tekst lang antwoord

Gedragspatronen

In deze laatste sectie polsen wij even naar de interesse in ons onderzoek en eventuele bedenkingen, tips en zorgen.

We werken met 3 studenten rond hetzelfde onderwerp 'gedragspatronen' maar elk vanuit een andere invalshoek. We willen een observatiefiche creëren waarmee kleuterleerkrachten aan de slag kunnen gaan tijdens het observeren van het vrij spel van de kinderen. Ook ontwerpen we een dagboek vol met inspiratie over de verschillende gedragspatronen voorzien van foto's en tekst. Daarnaast ontwerpen we ook nog een moodboard met inspiratiefoto's van de gedragspatronen tijdens het spel van de kleuters binnen en buiten. Deze moodboards zijn voorzien van een boekje met uitleg over de verschillende foto's.

Wij willen gedragspatronen meer onder de aandacht brengen in de kleuterklassen en van daaruit werken wij aan een observatie-en inspiratie-instrument. Hoe interessant vindt u dat?

1 2 3 4 5
Helemaal niet interessant ○ ○ ○ ○ ○ Heel interessant

Zijn er nog tips, bedenkingen of zorgen die u ons wil meegeven?

Tekst lang antwoord